

РОМАНЕНКО Ю.В.

СПІЧРАЙТІНГ (ОСНОВИ РИТОРИКИ)

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ ТА
КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

РОМАНЕНКО Ю.В.

СПІЧРАЙТІНГ (ОСНОВИ РИТОРИКИ)

НАВЧАЛЬНО-ДОПОМІЖНИЙ ПОСІБНИК-ПРАКТИКУМ
(ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ТЕМАТИЧНИХ БЛОКІВ ПРОГРАМИ)

КИЇВ - 2023

УДК 808.5

ББК 83.7я7А16

**Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

(Протокол №11 від 23.05.2023)

Романенко Ю.В. Спічрайтінг (основи риторики). Навчально-допоміжний посібник для проведення практичних занять для студентів освітньо-професійних програм «Міжнародні комунікації», «Міжнародна журналістика» (вид. 2-е, онов. і доп.)/Ю.В. Романенко (автор-укладач).- К.: Інститут міжнародних відносин, 2022.- 128 с.

Рецензенти:

1. **Фурман А.В.**, доктор психологічних наук, професор Південноукраїнського національного університету імені К.Д. Ушинського
2. **Бєлоусова Н.Б.**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Видання підготовлене для проведення практикумів із навчальної дисципліни «Психологія комунікацій» для студентів зазначених освітньо-професійних програм, а також інших спеціальностей гуманітарних факультетів та відділень закладів вищої освіти («Психологія», «Соціологія», «Журналістика»).

ББК 83.7я 7 А 16

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ПРАКТИКУМ 1. ОСНОВНІ РЕГУЛЯТОРНІ КАТЕГОРІЇ РИТОРИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ.....	6
ПРАКТИКУМ 2. УНІВЕРСАЛЬНА КОМПОЗИЦІЙНА СХЕМА УСНОЇ ПРОМОВИ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ. ПАРАЛОГІЗМИ.....	39
ПРАКТИКУМ 3. РИТОРИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ У МАСОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ	56
ПРАКТИКУМ 4. ОКРЕМІ МАНІПУЛЯТИВНІ ПРИЙОМИ ТА ПАРАЛОГІЗМИ В МАСОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	69
ПРАКТИКУМ 5. СТИЛІСТИЧНІ ТРОПИ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ. ЧАСТИНА 1.....	91
ПРАКТИКУМ 6. СТИЛІСТИЧНІ ТРОПИ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ. ЧАСТИНА 2.....	101
ПРАКТИКУМ 7. НЕВЕРБАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ СИГНАЛИ ЯК СУПРОВІД ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	108
ПРАКТИКУМ 8. ОСНОВИ АУДІАТОРИКИ.....	114
МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА.....	120

ВСТУП

Навчальну дисципліну «Риторика (спічрайтінг) в міжнародних відносинах» присвячено вивченню та дослідженню комунікативного моделювання текстів у політичній сфері, застосуванню психолінгвістичних засобів впливу у текстах зовнішньо-політичної спрямованості, композиціонуванню текстових масивів та вибудовуванню текстових композицій з урахуванням різних технологій лінгвістичного впливу.

Дисципліна передбачає формування та розвиток у здобувачів компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньо-професійної програми «Міжнародні комунікації (з обов'язковим вивченням двох іноземних мов)» спеціальності 291 - міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

Метою дисципліни є формування у студентів базових уявлень про аналіз і алгоритми моделювання політичних промов в діяльності службовця МЗС, спічрайтера, ПР-фахівця в державних і громадських організаціях.

Навчально-допоміжний посібник-практикум призначений для проведення практичних (семінарських) занять із навчальної дисципліни «Спічрайтінг (основи риторики)». Структурно посібник складається із восьми практикумів, розрахованих на 32 години аудиторної роботи (16 практичних занять) та модульної контрольної роботи, розрахованої на 2 години.

Представлені в посібнику завдання можна поділити на 3 групи:

1) завдання найнижчого рівня складності, в яких студентам пропонується надати суб'єктивно-оціночний коментар щодо риторичних феноменів;

2) завдання середнього рівня складності, в яких студентам пропонується надати пояснення певних причинно-наслідкових зв'язків або ж запропонувати наукову інтерпретацію риторичних феноменів;

3) завдання найвищого рівня складності, в яких студентам пропонується виявити креативне мислення для конструювання відповідних алгоритмів на основі тих чи інших наукових схем.

Кожне виконане завдання оцінюється, в залежності від рівня складності, від 1 до 3 балів, що дозволяє реалізувати нюансову диференціацію результатів навчання та підвищити ефективність у застосуванні модульно-рейтингової системи. Студенти можуть виконувати практичні завдання вибірково, виходячи із рівня складності/спрощеності, що надає можливість викладачеві забезпечувати індивідуальний підхід в оцінці знань, вмінь та навичок.

ПРАКТИКУМ 1.
ТЕМА ПРАКТИКУМУ: ОСНОВНІ РЕГУЛЯТОРНІ КАТЕГОРІЇ
РИТОРИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ

Завдання 1.

1. Ознайомтесь із засадничими різновидами вербального впливу (згідно: Доценко Е.Л., 1996; Jones Е.Е., 1964; Steiner С.М, 1974). Прочитайте запропоновані тексти політичних промов і визначте ті чи інші різновиди впливу, які в них застосовуються. Вибір Вами того чи іншого варіанту психологічного впливу обґрунтуйте.

2. Встановіть зв'язок між зазначеними різновидами психологічного впливу і регуляторними категоріями комунікації (логос, етос, пафос), оцінивши надлишок або дефіцит в обраній Вами промові та її окремих частинах логосу, етосу, пафосу.

3. Обґрунтуйте, чому надлишковість або дефіцитарність логосу, етосу, пафосу є пов'язаною із тими чи іншими різновидами психологічного впливу. Покажіть, в яких частинах промови які види впливу застосовуються і як це впливає на їх логічність (логос), емоційність (пафос), сугестивність (етос).

Таблиця 1. Види психологічного впливу

Вид впливу	Визначення
1. Переконання	Свідомий аргументований вплив на іншу людину або групу людей, що має на меті зміну їх судження, відносини, наміри або рішення
2. Самопросування	Оголошення своїх цілей і пред'явлення свідчень своєї компетентності та кваліфікації для того, щоб бути гідно оціненим і завдяки цьому отримати переваги на виборах, при призначенні на посаду та ін.
3. Навіювання	Свідомий неаргументований вплив на людину або групу людей, що має на меті зміну їх стану, ставлення до чогось і схильності до певних дій.

<p>4. Емоційне зараження</p>	<p>Передача свого стану чи відносини іншій людині чи групі людей, які якимось чином (поки не знайшли пояснення) переймають цей стан чи ставлення. Передаватися стан може як мимовільно, і довільно, засвоюватися - також мимоволі чи довільно.</p>
<p>5. Пробудження імпульсу до наслідування</p>	<p>Здатність викликати прагнення бути подібним до себе. Ця здатність може мимоволі проявлятися, і довільно використовуватися. Прагнення наслідувати і наслідування (копіювання чужої поведінки та способу мислення) також може бути як довільним, так і мимовільним.</p>
<p>6. Формування доброзичливості</p>	<p>Залучення до себе мимовільної уваги адресата шляхом прояву ініціатором власної непересічності та привабливості, висловлювання сприятливих суджень про адресата, наслідування або надання йому послуги</p>
<p>7. Прохання</p>	<p>Звернення до адресата із закликом задовольнити потреби чи бажання ініціатора впливу.</p>
<p>8. Примус (шантаж)</p>	<p>Погроза застосування ініціатором своїх контролюючих можливостей у тому, щоб домогтися від адресата необхідної поведінки. Контролюючі можливості - це повноваження у позбавленні адресата будь-яких благ або зміні умов його життя. У найбільш грубих формах примусу можна використовувати загрози фізичної розправи. Суб'єктивно примус переживається як тиск: ініціатором – як власний тиск, адресатом – як тиск на нього з боку ініціатора чи "обставин".</p>
<p>9. Деструктивна критика</p>	<p>Висловлювання зневажливих чи образливих суджень про особистість людини та/або грубе агресивне засудження, ганьбу або осміяння її справ та вчинків. Руйнівність такої критики - у тому, що вона не дозволяє людині "зберегти обличчя", відволікає його сили на боротьбу з негативними емоціями, що відбулися, забирає у нього віру в себе</p>

<p>10. Маніпуляція</p>	<p>Приховане спонукання адресата до переживання певних станів, прийняття рішень або виконання дій, які є необхідними для досягнення ініціатором власних цілей</p>
-------------------------------	---

Завдання 2. Розрахуйте за наведеними формулами співвідношення логосу, етосу та пафосу у п'яти наведених нижче промовах, зробивши висновок про надлишок або ж дефіцитарність в кожній з промов відповідних сентенцій (сентенцій логосу, етосу та пафосу).

Формула логосу:

$$Л = П + М / Н + З + ПіН + ФП + Пр + Прм (ш) + ДК \times 100\%$$

Формула етосу:

$$Е = Н + С + Пр / П + С + З + ПіН + Прм (ш) + ДК + М \times 100\%$$

Формула пафосу:

$$П = З + ПіН + ФП + Прм (ш) + ДК / П + С + Н + Пр + М \times 100\%,$$

Де

П- переконання

С- самопросування

Н- навіювання

З- зараження

ПіН- Пробудження імпульсу до наслідування

ФП- формування прихильності

Пр- прохання

Прм (ш)- примус (шантаж)

ДК- деструктивна критика

М - маніпулювання

Таблиця 2. Співвідношення засадничих регуляторних категорій комунікації в усній промові

Регуляторна категорія комунікації	Надлишок (++)	Дефіцитарність(- -)
Логос	Смислова надускладненість промови (зарозумілість, резонерство, "езотеризм", зплутаність думки, гіперконцептуальність)	Смислова спрощеність промови (вульгаризм, баналізованість, поверхневність тощо)
Етос	Ритуалізм, офіційність, "анімаційність", відстороненість комунікатора від тексту, деперсоналізованість, наявність великої кількості мовних штампів (клішованих виразів)	Фамільярність, втрата дистанції, популізм, лестощі, адресовані публіці
Пафос	Театральність, позерство, лицедійство, перебільшена жестовість, лицемірство, нещирість, "перегривання", апеляції до почуттів і маніпулювання ними	Безбарвність, формалістичність, "сухість", незацікавленість комунікатора в тексті

Примітка. Для зручності позначення різновидів психологічного впливу в кожній сентенції з п'яти промов доцільно використовувати в зробленому практикумі позначники, які виставляються вручну або в друкований спосіб опісля кожного речення:

П- переконання

С- самопросування

Н- навіювання

З- зараження

ПіН- Пробудження імпульсу до наслідування

ФП- формування прихильності

Пр- прохання

Прм (ш)- примус (шантаж)

ДК- деструктивна критика

М - маніпулювання

Л (++) - надлишок логосу

Л (- -) - дефіцит логосу

П (++) - надлишок пафосу

П (- -) - дефіцит пафосу

Е (++) - надлишок етосу

Е(- -) - дефіцит етосу

ТЕКСТИ ПРОМОВ¹

ПРОМОВА 1

ОЛІВЕР КРОМВЕЛЬ

Промова у парламенті

20 квітня 1653 року

... Мені давно настав час покласти край вашій присутності в цьому місці, яке ви осквернили порушенням всіх можливих законів моралі і заплямували проявом усіх існуючих вад. Ви, збіжжя розкольників і вороги будь-якого благонамірного правителя, ви, згряя найманих розбійників, які мріють, щоб Ісав продав вашу країну за миску юшки, а Юда віддав вашого Бога за жменю монет, чи лишилась у вас хоч крапля чесноти?

Чи є у світі хоч одна вада, яка не була б вам близькою? У вас не більше віри, ніж у мого коня; ваш бог – золото; Чи є серед вас хоч один, хто не продав свою совість за хабарі?

Важко вибрати з вас того, хто найменше піклується про благо Співдружності! Ви, брудні повії, хіба ви не осквернили це святе місце, не перетворили храм Божий на лігво злодіїв своїми аморальними принципами та гидкими вчинками?

Ви стали нестерпно огидними для всього народу; люди вас обрали сюди для того, щоб ви полегшували їхнє життя, а ви стали для них найтяжчим із усіх лих. Отже, ваша країна уповноважила мене вичистити цю авгієву стайню, припинивши жахливі речі, які творяться в цій будівлі, що з Божою допомогою і владою, даною мені Ним, я й збираюся зараз зробити.

Так ось, наказую вам під страхом вашої власної смерті негайно забиратися звідси; геть, ідіть геть! Поспішайте! Ви, продажні тварюки, йдіть! Геть! І заберіть цю блискучу іграшку, і двері зачиніть. Ім'ям Бога, геть!

¹Тексти промов наведено згідно: Себаг-Монтефіоре, С. Промови, що змінили світ.- КМ-Букс, 2017.- 328 с.

ПРОМОВА 2

ЮЛІЯ ТИМОШЕНКО

ВИСТУП НА МАЙДАНІ З ПРИВОДУ РІЧНИЦІ ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Доброго вечора, шановні майданівці!

Вітаю вас зі святом! Я тільки що дивилася телебачення з прямою трансляцією і мені сказали, що у вас якийсь не такий настрій, що у вас якісь не дуже веселі обличчя...

Я хочу звернутись до вас: розправте плечі! Підніміть очі! Бо рік тому ви зробили те, що сьогодні оцінив цілий світ, вся Україна. І якщо вам сьогодні кажуть, що є трошки розчарування, що є якась зневіра, що щось погано у нас виходить...

Шановні друзі, ми з вами хотіли отримати демократію, ми хотіли отримати очищену владу, але хтось з нас задав питання – а як насправді виглядає очищення влади?

Як насправді виглядає розбудова демократії? Ви що думали – що це така спокійна, безболісна, абсолютно ні для кого не значима процедура? Та ні! Безумовно, те, що ми отримали – повне злиття влади, криміналу, кримінального бізнесу – не можна було подолати без будь-яких конфліктів і протистоянь.

Коли я подивилась, як люди ставляться до того, що відбувалось у владі, то я побачила, що є розчарування тим, що у нас були протистояння в команді.

Я хочу запитати у вас, мої побратими: а чи можна було без такого протистояння? Ви що думали, що 18 тисяч чиновників, включаючи різних політиків на всіх рівнях влади, прийшли всі бездоганні, вони всі прийшли з думками побудувати для вас справедливе життя?

Та ні, це абсолютно не так. Як ви думали буде виглядати очищення влади? Ви думали, що ви, сидячи у себе вдома, побачите, що роблять чиновники в кабінетах?

Ні. Влада розділилась на дві частини. Одна, яка прийшла для того, щоб дійсно почистити все, що вам не подобалось, щоб побудувати те, чого очікували.

Але там була і частина, яка зовсім, з початку і до кінця, не збиралася цього робити. Рано чи пізно очищення влади, справжня демократія почалась з того, що влада змогла самоочищатися.

І, повірте мені, іншого процесу існувати не могло. І тому я думаю, що ще історія напише про те, як, власне кажучи, відбувається демократизація суспільства.

Ви що думали, що після революції – і ми думали – у всіх людей, які псували нам життя, зникнуть засоби масової інформації, чи зникнуть зв'язки у найвищих коридорах влади, чи у них, можливо, з'явиться благодушний настрій по відношенню до тих, хто хоче поставити їх у межі закону?

Та ні, шановні друзі! Вони паплюжили кожен день цей новий уряд для того, щоб довести вам, що все, що ви зробили, нічого не варте.

Але я хочу, щоб у вас була впевненість в тому, що влада, яка здатна сьогодні стояти перед пресою, яка здатна сьогодні дивитися один на одного і називати речі своїми іменами, - це і є перший крок очищення.

Ви сьогодні відчуваєте, що ви відсторонені після революції від влади. А скажіть, будь ласка, як я себе відчувала, коли я не могла призначити жодного чиновника? Я теж відчувала те ж саме, що відчуваєте ви.

А скажіть, будь ласка, коли ви відчуваєте розчарування, як ви думаєте – я не відчувала розчарування, коли у мене на очах люди, які брали на себе такі самі зобов'язання, як і я, робили зовсім інше?..

Я хочу вам сказати, що коли паплюжили цю нову владу, нашу з вами нову владу, то всі дивились і думали: а може, вони насправді такі? Та ні, шановні друзі.

Просто ми з вами, можливо, думали, що наша революція – це такий бій, який ми з вами одразу виграли. Але це була тільки перша атака.

Я хочу нагадати вам, скільки років боролися під час Другої світової війни наші батьки за свободу, мир і спокій, - 5 років наші батьки гнили в окопах, вони захищали нашу Батьківщину.

Я хочу вам нагадати, скільки сотень років боролись наші батьки за незалежність України, як вони втрачали життя, як вони по 26 років гнили в тюрмах.

Я хочу запитати: вони що – думали, що їм за один рік вдасться це зробити? Та ні, шановні друзі, це неможливо.

І я хочу вам сказати, що коли я зрозуміла, що моїх сил просто до кінця не вистачить, і що, можливо, ще раз, як колись під час мого віце-прем'єрства, мене перемогли потужні клани – тимчасово!..

Так само і зараз, можливо, вони тимчасово зламали нам можливість будувати Україну.

Але я хочу, щоб ви всі разом зі мною зрозуміли, що це ні в якому випадку не поразка, ми не можемо з вами зупинитися на півшляху, кинути цю справу і подумати, що у нас така зневіра, безнадія, і, може, ми підемо всі займатися своїми справами...

Я можу вам сказати так: що якщо ми з вами один раз встали з окопів, то наше розчарування, наш розпач, наша така собі спокійність і байдужість – це, може, останній патрон у наше серце.

І тому я хочу вам сказати – так, як це було в часи нашої прекрасної революції, – що далі, який шлях далі? Повірте мені, спокій, про який ми всі мріяли, неможливий, коли країна очищується.

Та тільки маленька крапелька – 5 мільярдів доларів від "Криворіжсталі". Я хочу, щоб ви зрозуміли, що боротьба з нами йшла не за гривню, не за можливість бути комусь при владі.

Мова йшла про сотні мільярдів доларів, які сьогодні можуть побудувати нашу країну. І ніхто не збирався це віддавати... І тепер питання: як ми рухаємось далі?..

По-перше, я хочу спростувати всі ті безглузді чутки, що Тимошенко проти Ющенка. Шановні друзі, повірте мені, цього абсолютно не може бути, тому що це – Президент, якого я разом з вами намагалася привести до влади, і ми зробили це з вами!

Хіба я можу зруйнувати хоч крок його поступу, хоч день його життя, хоч якусь його справу? Ні в якому випадку. І я хочу, щоб ви знали, що те, що

зроблено, – це є абсолютна і досконала боротьба проти нашої з вами перемоги, проти нашої з вами можливості будувати Україну.

І знайте: якщо вам кажуть наші "польові командири", що сьогодні все гаразд: у Ющенка – 20%, у Тимошенко – 20%, у Олександра Олександровича (Мороза) – 10%, і десь там відпочиває наш конкурент Янукович...

Ні. Я хочу, щоб ми з вами не розслабилися на жодну хвилину. Я хочу, щоб ви відчули, що сьогодні реванш як ніколи можливий!

Сьогодні реванш – це те, що відроджує до життя всіх тих людей, які вже збирались покинути Україну, відроджує до життя всі кланові угруповання.

І знайте, якщо вам хтось здатний сказати правду, то сьогодні у Януковича не просто шанс, а якщо ми нічого з вами не зробимо – то у нього стовідсотковий шанс.

І тому на фоні дискредитації нової влади, на фоні всього того, що сказано брудного членами команди у бік одне одного, сьогодні піднімається потужна постать тієї людини, яка, нам здавалося, пішла у небуття.

Ми самі дали йому силу і наснагу. І не потрібно на когось скаржитися. І тому я хочу, щоб ви знали, що наступні парламентські вибори абсолютно не такі самі, як були попередні...

Конституція, зміни (до Конституції), проти яких, ви знаєте, я виступала досить радикально, однозначно ввійдуть в силу з 1 січня.

І я хочу, щоб ви згадали, що ці конституційні зміни, проти котрих я особисто голосувала, вони практично позбавляють повноважень Президента країни і надають надзвичайні повноваження прем'єр-міністру і тим людям, які складуть більшість в парламенті.

І можу вам сказати, що обирати ми будемо на парламентських виборах фактично керівника держави. Так, як у Німеччині – канцлера. І вибори ці зведуться до того, хто буде насправді формувати виконавчу владу.

І перед нами знову стоїть надзвичайне випробування. Це випробування єдності. І якщо ми сьогодні маємо певну зневіру у людей, маємо розчарування, маємо сьогодні не єдність команди, то скажіть, як ми зможемо повторити той подвиг, який ми з вами зробили рік тому?

Та просто ніяк, якщо ми у такому стані будемо рухатися. Хтось думав, що, воюючи проти прем'єр-міністра, вони собі відкривають дорогу до влади, а насправді вийшла піррова перемога.

І тому у мене для вас є абсолютно нове і дуже важливе завдання. Ми мусимо знову полишити нашу розслабленість, що під час революції ми все зробили. Я вам гарантую, що всі наші сили політичні, які ми маємо, ми безумовно об'єднаємо.

Але сьогодні насаджається така тема, що на цих виборах Тимошенко буде боротись з Ющенком. Це просто пропаганда, якої ви не мусите слухати. Ющенко не буде балотуватися на посаду прем'єр-міністра, тому що він – Президент країни, ми його з вами обрали Президентом країни.

І якщо б сьогодні нам потрібно було сотню раз повернутися назад і обрати шлях, – я можу вам сказати за себе, – я би сотню раз зробила те ж саме, що ми з вами зробили рік тому.

І я переконана, що оскільки я і вся наша команда підтримала Віктора Ющенка на президентських виборах, тепер ми мусимо згуртуватися для обрання прем'єр-міністра, який буде уособлювати саме те, за що ми з вами боролися.

Я хочу сказати, що безумовно буде важко. І не ті відсотки й рейтинги, про які ви чуєте, є правдою. Але можливо, ми сьогодні усвідомимо, що робити. По-перше, знайте, що ця безглузда критика, що економіка нашої рідної країни звалилася в яму...

Сказати, що це неправда - нічого не сказати! Нам колись потрібно було показати справжні економічні показники. Нам колись потрібно було сказати правду – скільки у нас було контрабанди, скільки у нас було фіктивного експорту, скільки у нас було паразитування на державних фінансах.

Не було у нас того ВВП, шановні друзі. І ми мусили сказати цю непопулярну правду. Повірте, історія абсолютно чітко дасть оцінку нашому уряду. Не вірте в пропаганду.

Тому наше завдання сьогодні – донести до кожної людини, що реванш є можливим. Ви задасте питання і багато людей, які сьогодні не стоять на цьому Майдані, зададуть питання – а чому ми мусимо знову боротися за вас,

а чому ми знову мусимо стояти і робити ту роботу, а чим ви, власне, відрізняєтесь від того ж Януковича?..

Шановні друзі, я хочу вам сказати, що ми відрізняємося. Тому що. І не потрібно тим людям, які голосували за Ющенка, які голосували за наші принципи, не потрібно пояснювати – чому.

Тому що сьогодні Україна – інша. Сьогодні ми можемо побачити, як змінюється щодня наша рідна Батьківщина, ми можемо бачити політиків, які знаходяться під рентгеном суспільства, ми можемо бачити сьогодні, наскільки чітко і зрозуміло рухається вперед влада.

І немає у мене ніякої образи, що десь там в певний час відправили нашу команду у відставку, тому що не посади вирішують, а вирішує історія і вирішує майбутнє.

Не програти за рік свою долю, не програти наше надбання. Ви пам'ятаєте, за два місяці після нашої перемоги 70% населення говорили, що вони були на Майдані, що вони носили помаранчеві прапори, що вони пов'язували помаранчеві стрічки?

А сьогодні навіть ті, хто дійсно стояв на Майдані, намагаються сховати свою помаранчеву краватку. Не робіть цього! Тому що це не помаранчевий колір тільки!

Це – частина життя України! Це – наші цінності, наші принципи. І якщо хтось з якихось чиновників їх зрадив – це не значить, що ми можемо їх зрадити разом.

І тому ми готуємося сьогодні до нових потужних парламентських виборів з усвідомленням, що йде другий бій, який ми мусимо виграти. І ще.

Я думаю, що насправді влада помилилася дуже сильно, тому що вона подумала, що вона може піти з цього Майдану у свої кабінети і звернутися до людей тільки тоді, через 4-5 років, коли знову буде потрібна допомога.

Я думаю, що це велика помилка, що ми не вважали себе спільною командою, спільними партнерами. І тому сьогодні наша політична сила зробить все для того, щоб бути разом.

Ми сьогодні тимчасово не перемогли тих людей, які псували наше життя. Ви знаєте, що сьогодні наше гасло "Разом нас багато – нас не

подолати! " зараз живе вже у стінах парламенту: коли один олігарх зустрічає іншого, вони кажуть один одному замість "здрасьте" "разом нас багато - нас не подолати".

Шановні друзі, якщо вони вже звикли до нашого гасла, думаю, вони навчаться звикати і до тих принципів, які є нашим з вами життям.

Коли вам будуть задавати питання: навіщо вам це? Навіщо стояти на цих Майданах, навіщо підтримувати тих політиків? Я хочу сказати вам словами відомого класика: потрібно, тому що завжди мусять бути герої, які вірять у те, що є добро, і воно обов'язково переможе.

Я хочу, щоб ви знали: що би про мене не сказали певні ЗМІ, знайте, що моє серце з вами. І я жодного кроку не відступлю від того, у що вірите ви. І одразу якщо не вийшло, то вийде вдруге, і вийде так, що ні нам, ні світу за нашу революцію не буде соромно.

Я хочу, щоб ніхто не подумав, - щоб ті працівники міліції, СБУ, що виходили на Майдан, ті журналісти, які так само мокли з нами під дощем і снігом, щоб ті дипломати, які їли з нами бутерброди, - щоб кожен з нас не подумав, що щось було дарма.

І тому – підніміть голови, розправте плечі! Ви робите Україну! А ми будемо намагатися робити все, щоб ваші очікування були реальністю.

Слава вам! Слава Україні! Нас багато – нас не подолати!"

ПРОМОВА 3

АДОЛЬФ ГІТЛЕР

Мова рейхсканцлера у Рейхстазі

Берлін, 1 вересня 1939 року.

Депутати німецького рейхстагу!

Протягом довгого часу ми страждали від жахливої проблеми, проблеми, створеної Версальським диктатом, яка посилювалася, поки не стала нестерпною для нас. Данциг був і є німецьким містом. Коридор був і є німецьким. Обидві ці території, виходячи з їхнього культурного розвитку, належать виключно німецькому народу. Данциг було відібрано у нас, коридор був анексований Польщею. Як і на інших німецьких територіях на сході, з усіма німецькими меншинами, що проживають там, поводитися все гірше і гірше. Більш ніж мільйон людей німецької крові у 1919–20 роках було відрізано від їхньої батьківщини.

Як завжди, я намагався мирним шляхом домогтися перегляду, зміни цього нестерпного становища. Це брехня, коли світ каже, що ми хочемо домогтися змін силою. За 15 років до того, як націонал-соціалістична партія прийшла до влади, була можливість мирного врегулювання проблеми. За власною ініціативою я неодноразово пропонував переглянути ці нестерпні умови. Всі ці пропозиції, як ви знаєте, були відхилені — пропозиції щодо обмеження озброєнь і, якщо необхідно, роззброєння, пропозиції щодо обмеження військового виробництва, пропозиції щодо заборони деяких видів сучасного озброєння. Ви знаєте про пропозиції, які я робив для відновлення німецького суверенітету над німецькими територіями. Ви знаєте про мої нескінченні спроби, які я робив для мирного врегулювання питань з Австрією, потім із Судетською областю, Богемією та Моравією. Усі вони виявилися марними.

Неможливо вимагати, щоб це неможливе становище було виправленим мирним шляхом, і водночас постійно відхиляти пропозиції про мир. Також неможливо говорити, що той, хто прагне змін для себе, порушує закон — бо Версальський диктат — не закон для нас. Нас змусили його підписати, приставивши пістоля до скроні, під загрозою голоду для мільйонів людей. І

після цього цей документ, з нашим підписом, отриманим силою, був урочисто оголошений законом.

Так само я намагався вирішити проблему Данцига, Коридору, тощо, пропонуючи мирне обговорення проблем. Те, що проблеми мають бути вирішені, зрозуміло. Нам також ясно, що західні демократії не мають часу і не мають інтересу вирішувати ці проблеми. Але відсутність часу – не виправдання байдужості щодо нас. Ба більше, це не може бути виправданням байдужості щодо тих, хто страждає найбільше.

У розмові з польськими державними діячами я обговорював ідеї, з якими ви є знайомими з моєї останньої промови в Рейхстазі. Ніхто не може сказати, що це було неввічливо, або що це був неприпустимий тиск. Я, звісно, сформулював нарешті, німецькі пропозиції. Немає на світі нічого скромнішого і лояльнішого, аніж ці пропозиції. Я хотів би сказати всьому світу, що тільки я міг створити такі пропозиції, бо знав, що, роблячи такі пропозиції, я протиставляю себе мільйонам німців. Ці пропозиції було відкинуто. Мало того, що відповіддю спочатку була мобілізація, але потім і посилення терору та тиску на наших співвітчизників з повільним витисканням їх із вільного міста Данцига – економічними, політичними, а останніми тижнями – військовими засобами.

Польща напала на вільне місто Данциг. Ба більше, Польща не була готовою розв'язати проблему Коридору в розумний спосіб, з рівноправним ставленням щодо обох сторін, і вона не думала про дотримання її зобов'язань щодо нацменшин.

Я повинен заявити безперечно: Німеччина дотримується своїх зобов'язань; нацменшини, які проживають у Німеччині, не переслідуються. Жоден француз неспроможний підвестися і сказати, що якийсь француз, який мешкає у Саарі, є пригніченим, замученим, або позбавленим своїх прав. Ніхто не може сказати такого.

Протягом чотирьох місяців я мовчки спостерігав за подіями, хоч і не припиняв робити попередження. В останні кілька днів я посилив ці попередження. Три тижні тому я поінформував польського посла, що якщо Польща продовжить надсилати Данцигу ноти у формі ультиматумів, якщо Польща продовжить свої утиски проти німців, і якщо польська сторона не скасує митні правила, спрямовані на руйнування данцигської торгівлі, тоді Рейх не залишиться пустим спостерігачем. Я не дав приводу сумніватися, що

ті люди, які порівнюють Німеччину сьогоднішню з Німеччиною колишньою, дурять себе.

Було зроблено спробу виправдати утиски німців — були вимоги, щоби німці припинили провокації. Я не знаю, в чому полягають провокації з боку жінок і дітей, якщо з ними самими погано поводяться і дехто був убитий. Я знаю одне — жодна велика держава не може пасивно спостерігати за тим, що відбувається тривалий час.

Я зробив ще одне заключне зусилля, щоб схвалити пропозицію про посередництво з боку Британського Уряду. Вони не хочуть самі розпочинати перемовини, а запропонували, щоб Польща та Німеччина увійшли в прямий контакт і ще раз розпочали перемовини.

Я маю заявити, що я погодився з цими пропозиціями, і я готувався до тих переговорів, про які вам відомо. Два дні поспіль я сидів зі своїм урядом і чекав, чи вважатиме за можливе уряд Польщі надіслати повноважного представника чи не вважатиме. Вчора ввечері вони не надіслали нам повноважного представника, а натомість поінформували нас через польського посла, що все ще розмірковують, чи є для них прийнятними британські пропозиції. Польський уряд також сказав, що повідомить Англію про своє рішення.

Депутати, якби Німецький Уряд і його Фюрер терпляче зносили б таке поводження з Німеччиною, заслуговували б лише зникнення з політичної сцени. Однак не правим виявиться той, хто розцінюватиме мою любов до світу і моє терпіння як слабкість або навіть боягузтво. Тому я ухвалив рішення і вчора ввечері поінформував британський уряд, що за цих обставин я не бачу готовності з боку польського уряду вести серйозні перемовини з нами.

Ці пропозиції про посередництво зазнали невдачі, тому що той час, коли вони надійшли, пройшла раптова польська загальна мобілізація, що супроводжується великою кількістю польських злочинів. Вони повторилися минулої ночі. Нещодавно за ніч ми зафіксували 21 прикордонний інцидент, минулої ночі їх було 14, з яких 3 були дуже серйозними. Тому я вирішив вдатися до мови, яку у розмові з нами поляки вживають протягом останніх місяців. Ця позиція Рейху не змінюватиметься.

Я б хотів передусім подякувати Італії, яка завжди нас підтримувала. Ви повинні зрозуміти, що для ведення боротьби нам не потрібна іноземна допомога. Ми виконаємо своє завдання самі. Нейтральні держави запевнили нас у своєму нейтралітеті, так само, як і ми гарантуємо їхній нейтралітет з нашого боку.

Коли державні діячі на Заході заявляють, що це суперечить їхнім інтересам, я тільки можу шкодувати про такі заяви. Це не може ні на мить збентежити мене у виконанні моїх обов'язків. Що важливіше? Я урочисто запевнив їх, і я повторюю це — ми нічого не просимо від західних держав і ніколи нічого не попросимо.

Я оголосив, що кордон між Францією та Німеччиною є остаточним. Я неодноразово пропонував Англії дружбу і, якщо необхідно, найближче співробітництво, але такі пропозиції не можуть бути лише односторонніми. Вони повинні знайти відповідь у іншої сторони. Німеччина не має жодних інтересів на Заході, наші інтереси закінчуються там, де закінчується Західний Вал. Крім того, у нас і надалі не буде жодних інтересів на заході. Ми серйозно та урочисто гарантуємо це і, поки інші країни дотримуються свого нейтралітету, ми ставимося до цього з повагою та відповідальністю.

Я дуже щасливий, що можу повідомити вам одну річ. Ви знаєте, що у Росії та Німеччині різні державні доктрини. Це питання єдине, яке необхідно було прояснити. Німеччина не має наміру експортувати свою доктрину. Враховуючи той факт, що й у Радянській Росії немає жодних намірів експортувати свою доктрину до Німеччини, я не бачу жодної причини для протистояння між нами. Цю думку поділяють обидві наші сторони. Будь-яке протистояння між нашими народами було б вигідне іншим. Тому ми вирішили укласти договір, який назавжди усуває можливість конфлікту між нами. Це накладає на нас зобов'язання радитися один з одним під час вирішення деяких європейських питань. З'явилася можливість для економічного співробітництва і, перш за все, є впевненість, що обидві держави не витратять сили у боротьбі одна з одною. Будь-яка спроба Заходу перешкодити нам зазнає невдачі.

У той же час, я хочу заявити, що це політичне рішення має величезне значення для майбутнього, це рішення — остаточне. Росія та Німеччина боролися одне проти одного у Першу світову війну. Такого не станеться

знову. У Москві цьому договору раді, як і ви раді йому. Підтвердженням цього є промова російського комісара закордонних справ, Молотова.

Я призначений, щоб вирішити (1) проблему Данцига; (2) проблему Коридору, та (3) щоб забезпечити зміну у взаєминах між Німеччиною та Польщею, яка має гарантувати мирне співіснування. Тому я вирішив боротися, поки існуючий польський уряд не зробить цього, або поки інший польський уряд не буде готовий зробити це. Я вирішив звільнити німецькі кордони від елементів невпевненості, постійної загрози громадянської війни. Я доб'юся, щоб на східному кордоні запанував світ, такий самий, як на інших наших кордонах.

Для цього я вживу необхідних заходів, які не суперечать пропозиціям, зробленим мною в Рейхстазі для всього світу, тобто я не воюватиму проти жінок і дітей. Я наказав, щоб мої повітряні сили обмежилися атаками на військові цілі. Якщо, проте, ворог вирішить, що це дає йому карт-бланш, щоб вести війну всіма засобами, то отримає зубоздроблюючу відповідь.

Минулої ночі польські солдати вперше вчинили стрілянину на нашій території. До 5.45 ранку ми відповідали вогнем, тепер ми протиставимо бомбам бомби. Хто застосовує бойові гази, нехай чекає, що ми застосуємо їх також. Хто дотримується правил гуманної війни, може розраховувати, що ми зробимо те саме. Я продовжуватиму боротьбу проти будь-кого, доки не будуть забезпечені безпека Рейху та його права.

Прошло шість років, як я працюю на благо німецької оборони. Понад 90 мільярдів витрачено за цей час на збройні сили. Вони тепер краще екіпіровані та незрівнянні з тим, якими вони були у 1914 році. Моя віра в них непохитна. Коли я створював ці сили, і тепер, коли я закликаю німецький народ до жертв і, якщо необхідно, до самопожертви, я мав і маю на це право, тому що сьогодні я сам повністю готовий, як і раніше, принести себе в жертву.

Я не прошу жодного німця робити більше того, на що я був готовий усі ці чотири роки зробити в будь-який час. Не буде жодних утруднень для німців, на які б не наражався і я. Все моє життя належить моєму народу — більше, ніж будь-коли. Відтепер я перший солдат німецького Рейху. Я знову одягнув форму, яка була для мене дорогою і священною. Я не зніму її доти, доки не буде здобуто перемогу, бо поразки я не переживу.

Якщо щось під час боротьби трапиться зі мною, тоді мій перший наступник — товариш-по-партії Герінг; якщо щось трапиться з товаришем по партії Герінгом, мій наступний наступник — товариш по партії Гесс. Ви будете зобов'язані підкорятися їм як фюрерам з такою самою сліпою вірністю та покорою, як мені самому. Якщо щось трапиться з товаришем-по-партії Гессом, тоді відповідно до закону збереться сенат і вибере з-поміж членів сенату найбільш гідного, найхоробрішого наступника.

Як націонал-соціаліст і як німецький солдат, я вступаю в боротьбу з серцем, що не здригнулося. Все моє життя — лише нескінченна боротьба в ім'я мого народу, його відродження та в ім'я Німеччини. Було лише одне гасло у цій боротьбі — віра в цей народ. Одне слово мені ніколи не було знайоме — здатися. Якщо хтось вважає, що нас, можливо, чекають важкі часи, прошу його замислитися над тим, що одного разу прусський король разом зі своєю до смішної малою державою протистояв найбільшій коаліції і в ході всього трьох битв зрештою прийшов до перемоги, бо у нього було віруюче і сильне серце, яке потрібне і нам сьогодні. А тому я хотів би одразу запевнити весь світ: листопад 1918 р. у німецькій історії більше не повториться ніколи!

Будучи сам готовий будь-якої миті віддати своє життя її може взяти будь-хто — за мій народ і за Німеччину, я вимагаю того ж і від кожного іншого. Ну, а той, хто думає, ніби йому прямо чи опосередковано вдасться чинити опір цьому національному обов'язку, повинен впасти. Нам не по дорозі зі зрадниками. Тим самим усі ми висловлюємо прихильність до нашого старого принципу. Не має жодного значення, чи ми виживемо самі, необхідно, щоб жив наш народ, щоб жила Німеччина!

Жертви, які вимагаються від нас, не більше, ніж жертви, які робили багато поколінь. Якщо ми створимо суспільство, пов'язане клятвенними узами, готове до всього, що вирішило ніколи не здаватися, тоді наша воля пануватиме над будь-якими труднощами та поневіряннями. Я хочу закінчити тими самими словами, з якими розпочав боротьбу за владу над рейхом. Тоді я сказав: «Якщо наша воля настільки сильна, що ніякі труднощі та страждання не можуть зламати її, тоді наша воля і наша Німеччина будуть понад усе!».

ПРОМОВА 4

Барак Хусейн Обама

Інавгураційна промова

20 січня 2009 р.

Співвітчизники!

Я стою тут сьогодні, повністю усвідомлюючи грандіозність тих завдань, які постають перед нами, вдячний за надану мені довіру, і пам'ятаючи про жертви, які принесли наші предки. Я дякую президенту Бушу за його служіння нашій країні, а також за його великодушну співпрацю під час передачі влади.

Вже сорок чотири американці склали президентську присягу. Їх слова вони проголошували на тлі приливних хвиль процвітання і тихих вод мирних часів. Однак досить часто ця присяга звучала на тлі зловісних темних хмар і шалених буревіїв.

І в таку годину Америка невпинно йшла вперед не лише завдяки вмінню та проникливій мудрості тих, хто обіймав найвищу посаду, але й тому, що ми, народ, залишалися відданими ідеалам наших предків, вірними нашим основним документам.

Так було й досі. І так буде й із нинішнім поколінням американців.

Нині вже цілком очевидно, що криза набирає обертів. Наша країна перебуває у стані війни з широкою мережею насильства та ненависті.

Наша економіка дуже сильно ослаблена, і це результат не тільки жадібності та безвідповідальності з боку певних кіл, а й нашої колективної нездатності робити рішучі кроки та готувати країну до нових часів. Люди втрачають будинки, скорочується кількість робочих місць, підприємства закриваються.

Наша медицина занадто дорого коштує, наші школи занадто часто не дають необхідної освіти, і щодня свідчить про те, що способи використання енергетичних ресурсів зміцнюють наших ворогів і загрожують нашій планеті.

Це ознаки кризи, що підтверджують статистичні дані. Найважчими підрахунками і глибшими за своїми наслідками є розчарування, що поступово поширюються повсюди в нашій країні — повзучий страх щодо того, що занепад Америки неминучий і що наступне покоління має стримати свої очікування.

Сьогодні я кажу вам: проблеми, які постоають перед нами, є реальними. Вони серйозні та їх дуже багато. Ми не зможемо подолати їх легко та швидко. Але знай, Америко, вони будуть подолані!

Цього дня ми згуртувалися, бо обрали надію, а не страх, єдність мети, а не конфлікти та чвари.

Цього дня ми прийшли сюди, щоб оголосити про кінець дріб'язкових образ і фальшивих обіцянок, взаємних звинувачень та заїжджених догм, які надто довго тиснули на нашу політику.

Ми залишаємося молодою нацією, але, як сказано у Святому Письмі, настав час позбавлятися дитячих звичок. Настав час підтвердити наш незламний дух, обрати собі найкращу історичну долю, зберегти і примножити той безцінний дар, ту благородну ідею, яка передавалася з покоління в покоління, ту Божу заповідь, що всі люди рівні і всі заслуговують на можливість отримувати повну міру свого щастя.

Знову утверджуючи велич нашої нації, ми усвідомлюємо те, що велич ніколи не дається просто так. Її потрібно досягти. На нашому шляху ми ніколи не шукали легкого виходу та не задовольнялися малим.

Це був шлях не для слабких духом — тих, хто вважав за краще ледарство і задоволення, які були пов'язані з багатством і славою. Ні, це був шлях для людей, здатних ризикувати, людей ідеї, творців.

Деякі з них були добре відомі, але частіше ці чоловіки та жінки працювали безвісними. Однак завдяки їм ми з честю пройшли довгий шлях до процвітання та свободи.

Заради нас вони зібрали свої скромні пожитки і вирушили через океан у пошуках нового життя.

Заради нас тяжко працювали вони в майстернях і поселялися на Заході, терпляче зносили удари батога і обробляли невіддатливу землю.

Заради нас вони билися і помирали в таких місцях, як Конкорд та Геттісберг, Нормандія та Кхесань. Ці чоловіки та жінки невтомно боролися, жертвували собою та працювали до кривавих мозолів, щоб ми з вами жили краще.

Вони сприймали Америку як щось більше, ніж просто суму наших індивідуальних прагнень, більше, аніж усі розбіжності у походженні, багатстві чи партійній приналежності.

І цей шлях продовжується і сьогодні. Ми залишаємося найбагатшою та наймогутнішою країною на Землі. Наші робітники не стали працювати менше з того часу, як почалася криза.

Наші голови не стали менш винахідливими, а наші товари менш необхідними, ніж вони були минулого тижня, минулого місяця чи минулого року. Наш творчий потенціал не зменшився.

Але наш час уперто гнути свою лінію, захищати чийсь вузькі інтереси і відкладати неприємні та важкі рішення — цей час, поза сумнівом, минув. З сьогоднішнього дня ми повинні мобілізуватися, струсити з себе пилюку і знову взятися за перебудову Америки.

Куди не глянь — скрізь вистачає роботи. Стан нашої економіки закликає до дій - сміливих і швидких, і ми будемо діяти - і не тільки для створення нових робочих місць, але і для того, щоб закласти новий фундамент зростання.

Ми будуватимемо дороги та мости, лінії електропередач і цифрового зв'язку, які живлять нашу економіку і зв'язують нас у єдине ціле. Ми повернемо науці її заслужене місце в суспільстві та застосуємо найсучасніші технології для підвищення рівня медичного обслуговування та зниження його вартості.

Ми змусимо сонце, вітер і землю служити нам, щоб вони рухали колеса наших автомобілів і забезпечували роботу наших фабрик. І ми перетворимо наші школи, коледжі та університети відповідно до вимог нової епохи. Все це ми можемо. І все це ми неодмінно зробимо.

Втім, є такі, хто ставить під сумнів масштаб наших амбіцій — ті, хто натякає, що наша система не витримає надто великої кількості грандіозних планів. Але ці люди мають коротку пам'ять.

Бо вони забули, чого вже досягла наша країна, забули про те, чого можуть досягти вільні чоловіки та жінки, якщо здатність мріяти об'єдналася в їхніх серцях із мужністю працювати на спільну справу.

Ці циніки не розуміють, що навіть земля під їхніми ногами вже не та, що раніше, і застарілі політичні аргументи, якими ми так довго задовольнялися, втратили свою актуальність. Ми сьогодні не ставимо собі питання — чи великий наш уряд, чи малий.

Питання в тому, щоб він працював: допомагав сім'ям знаходити роботу з гідною зарплатою, медичне обслуговування, яке вони можуть собі дозволити, а також пристойне пенсійне забезпечення.

І там, де відповідь на це питання буде ствердною, ми просуватимемося вперед. Там, де відповідь буде негативною, програми будуть згорнуті. А ті з нас, хто розпоряджається державними грошима, будуть поставлені в умови жорсткої звітності — щоб витратити кошти розумно, позбавлятися поганих звичок і здійснювати фінансові операції уряду прозоро та гласно, оскільки тільки так ми зможемо відновити життєво-необхідну довіру між народом та його урядом.

Для нас не існує й питання — доброю чи злою силою є ринкова економіка. Могутність ринку, його здатність створювати багатства і розширювати межі свободи є неперевершеною, проте, нинішня криза нагадала нам, що без належного нагляду ринок може вийти з-під контролю і країна не зможе процвітати довго, якщо вона створюватиме сприятливі умови тільки для тих, хто процвітає.

Успіх нашої економіки завжди залежав не тільки від розміру нашого валового національного продукту, а й від того, наскільки загалом суспільство процвітає; також від нашої здатності забезпечувати можливості самореалізації всім бажаючим, і не з благодійності, а тому що це найнадійніший шлях до нашого спільного добробуту.

Щодо нашої обороноздатності, то ми відкидаємо помилковий вибір: наша безпека чи наші ідеали. Наші отці-засновники, зіткнувшись із небезпеками, які зараз нам важко навіть уявити, створили Хартію, покликану забезпечити верховенство закону і прав людини, Хартію, яка зміцнювалася та утверджувалася кров'ю поколінь.

Ці ідеали досі не потьмянили, і ми не відмовимося від них заради якоїсь миттєвої вигоди. Ми заявляємо всім народам та урядам, що стежать за цією подією, — від найбільших столиць світу і до крихітного селища, де народився мій батько: знайте, що Америка є другом кожної країни, кожного чоловіка, жінки та дитини, які прагнуть майбутнього, де пануватиме мир і повага до людської гідності, і ми завжди готові відстоювати цей принцип.

Згадайте, що покоління наших попередників перемогли фашизм і комунізм не лише за допомогою ракет і танків, а й завдяки міцним союзницьким відносинам та непохитним переконанням.

Вони розуміли, що тільки наша сила не зможе нас захистити, не зможе дати нам право діяти так, як нам заманеться. Наші пращури знали, що наша сила зростає, якщо застосовувати її обачно і розумно, і що наша безпека обумовлюється справедливістю нашої справи, силою нашого прикладу, скромністю та стриманістю.

Ми є охоронцями цієї спадщини. Якщо ми знову дотримуватимемося тих принципів, то нам під силу здолати нові небезпеки, які вимагають ще більших зусиль, ще тіснішої співпраці між країнами, народами та державами.

Ми почнемо — з усією відповідальністю та обережністю — виводити війська з Іраку, передаючи управління народу цієї країни, і почнемо зміцнювати з таким трудом досягнутий і тендітний світ в Афганістані.

Разом зі старими друзями та колишніми ворогами ми невтомно працюватимемо для того, щоб зменшити ядерну загрозу і зупинити загрозу глобального потепління.

Ми не проситимемо вибачення за наш спосіб життя і не будемо підлещуватися перед будь-ким. Тим же, хто прагне досягти своєї мети, сприяючи терору і жорстоко вбиваючи невинних, ми, знову зміцнілі духом і незламні, скажемо: ви нас не здолаєте, ми вас переможемо.

Адже ми знаємо, що головне наше надбання — це сила, а чи не слабкість. Ми — нація християн та мусульман, євреїв та індусів, а також атеїстів.

Ми виховані в різних мовах і культурах, що беруть початок у кожному куточку нашої Землі, і через те, що ми вже випили гіркого пійла громадянської війни та сегрегації і вийшли з цього складного періоду ще

сильнішими і згуртованими, ми не можемо не вірити в те, що колись ненависть і давні образи зникнуть, що племінні відмінності скоро зникнуть, що в міру того, як наш світ ставатиме все менше, тим сильнішою виявлятиметься наша загальнолюдська сутність і що Америка повинна зіграти свою роль у наближенні нової ери світу.

Що стосується мусульманського світу, то ми прагнемо знайти нові шляхи руху вперед, шляхи, в основі яких лежатимуть взаємні інтереси та взаємна повага.

Тим же лідерам у всьому світі, які сіють зерна конфлікту або звинувачують Захід у своїх проблемах, ми кажемо: знайте, що ваші народи судитимуть вас за те, що вам вдалося створити, а не зруйнувати.

Тим, хто тримається за владу за допомогою корупції та обману, шляхом придушення незгодних, ми кажемо: знайте, що історія не на вашому боці, але ми готові простягнути вам руку, якщо ви готові розтиснути кулак.

Народам бідних країн ми обіцяємо співпрацю, щоб їхні ферми стали багатими, а вода в річках — чистою, щоб нагодувати зголоднілі тіла і наситити душі, що страждають.

А всім країнам, які, як наша, живуть у відносному добробуті, ми говоримо: не можна залишатися байдужими до страждань за межами кордонів, не можна споживати світові ресурси, не думаючи про наслідки. Адже світ змінився, і разом із ним повинні змінитись і ми.

Дивлячись на шлях, що лежить перед нами, ми зі смиренною вдячністю згадуємо тих мужніх американців, які цієї хвилини несуть службу в далеких пустелях і горах. Їм є що сказати нам сьогодні, як і тим полеглим героям, які лежать на Арлінгтонському цвинтарі, нечутно звертаючись до нас крізь віки.

Ми вшановуємо їх не лише тому, що вони охороняють нашу свободу, а й тому, що вони втілюють ідею служіння країні, готовність шукати сенс у чомусь більшому, аніж вони самі. І тому в цей момент, момент, який визначатиме життя поколінь, саме це має нас надихати.

Адже скільки б не робило і не мало робити уряд, зрештою наша країна спирається саме на довіру та рішучість американського народу.

Бо саме доброта, яка спонукає дати притулок незнайомцю, який втратив будинок під час повені, або безкорисливість робітників, які швидше

скоротять свій робочий день, ніж допустять, щоб їхній товариш втратив роботу, допомагають нам пережити важкі часи.

Нашу долю визначає не тільки мужність пожежника, що підіймається сходами і рятує дитину, а й готовність батьків цієї дитини рости і виховувати.

Перед нами можуть постати нові проблеми. Способи їх вирішення можуть бути новими і досі невідомими. Але ті цінності, від яких залежить наш успіх, - наполеглива праця та чесність, мужність і справедливість, терпимість і допитливість, вірність та патріотизм – відомі нам давно.

Це справжні цінності. Вони були тією рушійною силою, яка забезпечує прогрес протягом усієї нашої історії. Сьогодні нам потрібно повернутися до цих істин.

Зараз нам потрібно почати нову еру відповідальності — усвідомлення кожним американцем, що ми маємо зобов'язання — перед собою, перед нашою країною і перед світом, зобов'язання, які ми братимемо на себе не скріпляючи серце, а з радістю, твердо знаючи: ніщо так не втішає душу і ніщо так не формує наш характер, як прагнення всіх своїх сил вирішити важке завдання.

Це і право громадянина.

Ось у чому джерело нашої впевненості — у знанні того, що Господь закликає нас втілити в реальність історичну долю, контури якої допоки ледве видно.

Ось сенс наших свобод і нашої віри: чоловіки, жінки та діти всіх віросповідань можуть прийти на свято на цю величну алею, і людина, чийого батька менше ніж шістдесят років тому могли не обслужити у місцевому кафе, тепер має можливість стояти перед вами, приймаючи саму святу присягу.

Так відзначимо цей день пам'яттю про те, хто ми і який величезний шлях ми вже пройшли. Того року, коли народилася Америка, у найхолодніший місяць року невелика група патріотів сиділа біля згасаючого осередку на березі замерзлої річки.

Столицю довелося покинути. Ворог наступав. Сніг був окроплений кров'ю. І тоді, коли доля нашої революції висіла на волосині, батько нашої нації наказав зачитати народу ці слова:

«Нехай дізнаються наші нащадки, що в розпал зими, коли в живих залишалися тільки надія і гідність, столиця і країна, всі як один постали перед загрозою, що насувається».

Америка! Перед спільною загрозою, цієї зими, сповненої важких випробувань, не забудемо ці безсмертні слова. З надією та гідністю давайте ще раз подолаємо крижані потоки і вистоїмо перед усіма штормами та буревіями.

Нехай діти наших дітей скажуть, що коли прийшов час випробувань, ми не зійшли зі свого шляху, не повернули назад, не злякалися і не втратили мужності, спрямувавши очі до горизонту, і з Божим благословенням ми понесли далі великий дар свободи, щоб передати його майбутнім поколінням.

ПРОМОВА 5

РОНАЛД УІЛСОН РЕЙГАН

Промова біля Берлінського муру

12 червня 1987 року

Канцлер Коль, мер Діпген, леді та джентльмени!

Двадцять чотири роки тому президент Джон Кеннеді відвідав Берлін і виступив перед жителями цього міста та перед усім світом у будівлі муніципалітету. З того часу ще два наші президенти побували по черзі тут, у Берліні.

І сьогодні я сам уже вдруге відвідаю ваше місто. Ми, американські президенти, приїжджаємо до Берліна тому, що вважаємо своїм обов'язком говорити тут про свободу.

Але я повинен зізнатися, що нас закликала сюди і щось інше — відчуття історії в цьому місті, яке більш ніж на п'ятсот років старше за нашу країну, види Грюнвальда і Тіргартена, а найбільше — ваша хоробрість і рішучість.

Розумієте, як і багато президентів до мене, я приїхав до вас, оскільки, куди б я не поїхав, хоч би що я робив, — *Ich hab noch einen Koffer in Berlin*.

Наша сьогоднішня зустріч транслюється на всю Західну Європу та Північну Америку. Я розумію, що її зараз бачать і чують і на Сході. Я особливо звертаю свої слова до тих, хто слухає нас у Східній Європі: хоча я не можу бути з вами, я адресую мої слова вам так само, як і тим, хто стоїть переді мною. Я приєднуюсь до вас, як я приєднався до ваших співвітчизників на Заході, у твердій та непохитній вірі в те, що *Es gibt nur ein Berlin*.

За мною стоїть стіна, яка оточує вільні сектори цього міста, частину величезної системи бар'єрів, що поділяють європейський континент. Від Балтійського моря на південь ці бар'єри розрізають Німеччину глибокими ранами колючого дроту, цементних стін, собачих вигулів та сторожових вишок.

Далі на південь, можливо, немає видимих для ока, відчутних стін. Але там залишаються озброєні охоронці та контрольні пункти — такі ж перепони

на шляху для вільних поїздок, такий же інструмент підпорядкування чоловіків і жінок волі тоталітарної держави.

Але саме тут, у Берліні, стіну видно найчіткіше; тут вона розрізає ваше місто, і фотографії агенцій новин та телеекрани зафіксували у свідомості світу цей жорстокий поділ континенту.

Стоячи перед Бранденбурзькими воротами, кожна людина почувається німцем, розділеним зі своїми співвітчизниками. Кожна людина почувається берлінцем, коли змушений бачити цей шрам.

Президент Вайцеккер сказав: «Німецьке питання залишається відкритим доти, доки замкнені Бранденбурзькі ворота». Сьогодні я кажу: доки замкнені ворота, поки цьому шраму — стіні — дозволяють стояти на місці, залишається єдино відкритим аж ніяк не німецьке питання, а питання свободи всього людства.

Але я приїхав сюди не для того, щоб журитися, оскільки я бачу в Берліні промінь надії, навіть у тіні цієї стіни — промінь триумфу.

Навесні 1945 року жителі Берліна вийшли зі своїх бомбосховищ і побачили, що місто є руїнами. За тисячі миль звідси народ Сполучених Штатів простягнув їм руку допомоги.

І в 1947 році, як ви знаєте, державний секретар Джордж Маршалл оголосив про створення того, що увійшло в історію як план Маршалла. Цього місяця виповнюється рівно сорок років з того дня, коли він сказав: «Наша політика спрямована не проти якоїсь країни чи доктрини, а проти голоду, злиднів, розпачу та хаосу».

Якийсь час тому в Рейхстазі я відвідав виставку, присвячену сороковій річниці «плану Маршалла». Мене вразив напис на обгорілій, розбитій споруді, яка зараз відновлюється.

Я знаю, що багато берлінців мого покоління можуть згадати такі написи, розкидані по всіх західних секторах міста. Напис просто говорив: «План Маршалла допомагає посилити вільний світ».

Сильний, вільний світ у країнах — ця надія здійснилася. Японія постала з попелу та стала економічним гігантом. Італія, Франція, Бельгія - практично всі держави Західної Європи політично та економічно відродилися; було засновано Європейське співтовариство.

У Західній Німеччині та тут, у Берліні, ми стали свідком економічного дива. Аденауер, Ерхард, Рейтер та інші лідери зрозуміли практичне значення свободи — те, що подібно до того, як істина може процвітати лише тоді, коли журналістові дається свобода слова, процвітання може настати лише тоді, коли фермеру та бізнесмену надано економічну свободу.

Німецькі лідери знизили митні тарифи, розширили вільну торгівлю, скоротили податки. Лише за період з 1950 по 1960 рік рівень життя в Західній Німеччині та Берліні зріс удвічі.

Там, де чотири десятиліття тому були руїни, сьогодні у Західному Берліні зафіксовано найбільше промислове виробництво серед усіх міст Німеччини: ділові квартали, гарні будинки та квартири, чудові вулиці та безкраї галявини парків.

Там, де, здавалося, була зруйнована міська культура, сьогодні функціонують два великі університети, оркестр та оперний театр, незліченна кількість театрів та музеїв. Там, де панували злидні, сьогодні достатньо їжі, одягу, автомобілів, якісних товарів.

З руїн, з цілковитої розрухи ви, берлінці, відновили в умовах свободи місто, яке знову вважається одним із найбільших на Землі. У Совітів, можливо, були інші плани. Але, мої друзі, існували такі речі, на які Совіти не розраховували: Berliner Herz und Berliner Schnauze.

В 1950 році Хрущов пообіцяв: «Ми вас поховаємо». Але сьогодні на Заході ми бачимо вільний світ, який досяг такого рівня процвітання та добробуту, який не має прецедентів в історії людства.

У комуністичному світі ми бачимо провали, технічну відсталість, стан здоров'я населення, що погіршується з кожним днем, потребу навіть найголовнішого — брак продовольства.

Навіть сьогодні Радянський Союз ще не може прогодувати сам себе. Через війну ці чотири десятиліття весь світ зробив один найважливіший і неминучий висновок: свобода веде до процвітання. Свобода замінює давню ненависть між державами взаємоповагою та світом. Свобода перемогла.

А зараз і самі поради, можливо, приходять, хай і з деякими обмеженнями, до розуміння важливості свободи. Ми чуємо з Москви чимало про нову політику реформ та відкритості.

Звільнено деяких політв'язнів. Більше не глушиться багато закордонних радіопередач. Частині підприємств дозволено працювати в умовах більшої свободи, вийшовши з-під державного контролю.

Що це початок глибоких змін у Радянській державі? Чи це показові жести, призначені для того, щоб викликати хибні очікування на Заході? Чи це робиться для того, щоб зміцнити радянську систему, нічого в ній не змінюючи насправді?

Ми вітаємо зміни і відкритість, оскільки ми віримо, що свобода і безпека йдуть пліч-о-пліч, що прогрес людської свободи може лише зміцнити справу миру в усьому світі. Совіти можуть зробити єдиний безпомилковий крок, який буде розцінений як провідний на шляху до свободи та миру.

Генеральний секретар Горбачов, якщо Ви прагнете миру, якщо Ви хочете процвітання для Радянського Союзу та Східної Європи, якщо Ви прагнете лібералізації, приїжджайте сюди, до цих воріт! Пане Горбачов відчиніть ці ворота! Пане Горбачов, знесіть цю стіну!

Я усвідомлюю страх перед війною та біль від розколу, що вразили цей континент, і я обіцяю вам, що моя країна намагатиметься допомогти у ліквідації цього тягаря. Ми переконані в тому, що ми, на Заході, маємо чинити опір радянській експансії.

Тому ми повинні підтримувати свою оборону на високому рівні, який забезпечує нашу безпеку. І водночас ми хочемо миру, і тому ми повинні прагнути взаємно скоротити наші озброєння...

У той час як ми домагаємося скорочення озброєнь, я обіцяю вам, що ми збережемо наш потенціал стримування радянської агресії у розмірі, достатньому для її відображення, на якому рівні вона не почалася б.

І у співпраці з багатьма нашими союзниками Сполучені Штати впроваджують у життя Стратегічну оборонну ініціативу — дослідження, мета яких покласти в основу стримування не загрозу наступальних дій у відповідь, а оборону, яка дійсно захищає, коротше кажучи, створюються системи, які не будуть націлені на мирне населення, а захистять його.

Цими засобами ми хочемо зміцнити безпеку Європи та всього світу. Але ми не повинні забувати про важливий чинник: Схід і Захід не довіряють

один одному не тому, що ми озброєні, а ми озброєні тому, що не довіряємо одне одному. І причиною наших суперечностей є не зброя, а свобода.

Коли президент Кеннеді виступав у залі муніципалітету двадцять чотири роки тому, свободу було оточено з усіх боків, Берлін був в облозі. І сьогодні, всупереч тиску, що чиниться на місто, свободі Берліна ніщо не загрожує. І свобода сама змінює світ...

За ці чотири десятиліття, як я вже казав, ви, берлінці, збудували чудове місто. Ви це зробили, незважаючи на погрози — радянські спроби нав'язати вам східну марку, незважаючи на блокаду.

Ніхто не міг би довго прожити в Берліні, не розлучившись з ілюзіями. Замість них виникло щось, що пройшло через труднощі життя в Берліні, але погодилося з цим і продовжує будувати це чудове і горде місто, яке протистоїть тоталітаризму, яке не дає свободу людській енергії та надіям.

Щось проголошує сильним голосом твердження, яке проголошує «так» цьому місту, «так» — майбутньому, «так» — свободі. Одним словом, я хочу сказати, що це щось, що тримає вас у Берліні, - це любов, любов глибока і незмінна.

Можливо, ми підійшли до суті питання, до найпереконливішої з усіх відмінностей між Сходом та Заходом. Продуктом тоталітарного світу є відсталість, оскільки такий світ чинить насильство над духом, перешкоджаючи прагненню людини створювати, радіти, вірити.

Тоталітарний світ не визнає навіть символів любові та віри. Багато років тому, коли східні німці почали відновлювати свої церкви, вони створили світську структуру: телевізійну вежу на Александерплатц.

З того часу влада працювала над тим, щоб виправити те, що вона вважала єдиним істотним недоліком вишки, покриваючи скляну сферу, що вінчає її, різними фарбами та хімічними речовинами.

Але й сьогодні, коли промені сонця падають на цю сферу — а ця сфера височить над усім Берліном, — промені світла утворюють хрест. У Берліні не можна придушити символи любові, символи віри, як і придушити і саме місто.

Виглянувши якийсь час тому з вікна Рейхстагу, цього втілення німецької єдності, я помітив слова, брутально написані на стіні, можливо, молодим берлінцем: «Ця стіна впаде. Віра стане реальністю».

Так, ця стіна впаде по всій Європі. Їй не дано встояти перед вірою. Стіна не може встояти перед свободою.

І, перш ніж закінчу свій виступ, хочу сказати ще одне слово. Я читав, і мені запитували, коли я приїхав сюди, щодо демонстрацій протесту проти мого приїзду.

І я хотів би сказати, зокрема цим демонстрантам, лише одне. Мені цікаво, чи замислювалися вони колись над тим, що, якби вони отримали такий уряд, якого вони, мабуть, домагаються, ніхто не зміг би робити те, що вони тепер роблять.

Дякую, і нехай благословить вас Господь.

ПРАКТИКУМ 2.

ТЕМА ПРАКТИКУМУ: УНІВЕРСАЛЬНА КОМПОЗИЦІЙНА СХЕМА УСНОЇ ПРОМОВИ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ. ПАРАЛОГІЗМИ.

БЛОК 1. ВСТУПНА, ОСНОВНА ТА ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА ПРОМОВИ: СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ КОМПОЗИЦІОНУВАННЯ.

Завдання 1. Ознайомтесь з наведеним нижче фрагментом тексту та зразками його перебудови у місіонерську промову і виконайте такі дії з текстом для опрацювання:

- а) придумайте інтригу у вигляді історії, притчі, афоризму чи анекдоту;
- б) добудуйте вступну частину промови, використавши три можливі стратегії (рекламну, вербувальну та презентаційну(конвенційну));
- в) застосуйте індуктивну, дедуктивну, аналогічну, стадіальну та концентричну форми аргументації в основній частині промови;
- г) побудуйте заключну частину промови, використовуючи сумативне типологізуюче та апелююче заключення.

Життя в гармонії з природою.

1. *За ствердженнями даосів, світ в цілому і людина зокрема характеризується трьома видами життєвої енергії: цен (дух), ци (дихання) та цзин (життєва субстанція). Під час медитації людина прагне до злиття мікрокосмосу (Его) з макрокосмосом (світобудова). З цією метою людина має позбавитись дуалістичного сприйняття дійсності; іншими словами вона намагається ототожнити своє "Его" з усім всесвітом, тобто позбавитись суб'єкт-об'єктної свідомості.*
2. *Отже, даоська медитація глибоко містична. Містичне єднання з усім суцим не піддається раціональному поясненню; осягнення здійснюється безпосередньо через досвід.*
3. *Таким чином, стверджується фундаментальне положення даосизму, згідно з яким висловлене Дао не є істинним Дао. Те, що пізнається під час медитації, не піддається словесному вираженню.*

1. Вступ.

1.1. Рекламна стратегія² А) Тактика яскравих асоціацій³:

Пані і панове!

Ми з вами живемо у суспільстві, повсякдення якого приводиться в рух егоїстичними намірами. Кожному відома банальна до болісності істина: якщо сам про себе не подбаєш – ніхто про тебе не подбає. Але рано чи пізно ми задаємося питанням: чи не приносить така егоїстична позиція більше страждань, ніж користі? Чи не стаємо ми жертвою напружених ексцентричних моделей життя? Чи є духовна альтернатива крижаному чистогану, розрахунку?

Так, ця альтернатива існує. Будь-яка людина в своєму житті цікавилась загадковою культурою Сходу. Схід приваблював не лише мечетями, храмами і шедеврами ювелірного мистецтва, але й сяючими перлинами духовності: містикою індійських схимників, солодкого, як вино, поезією Румі, самобутнім японським живописом.

Очевидно, всі ми маємо і деяке уявлення про Китай. У культури Китаю є два полюси, які щоразу кидаються в вічі, коли ми дивимось, скажімо, телепередачу про цю країну: це, безперечно, великі скупчення людей, які вправно рухаються в такт церемоніалу та потаємні куточки пустоти, які дають можливість відпочити від цієї скупченості. Але у будь-якому випадку для відомої егоїстичної самотності тут залишається менше шансів. Єдину самотність, яку визнає Китай, можна було б назвати самотністю медитації. Особливої популярності медитація набула серед даосів – однієї з

²Рекламна стратегія застосовується в тих комунікативних ситуаціях, коли право на виступ оратора перед аудиторією було неочевидним. В таких ситуаціях йому бракує етосу, тобто, належної довіри та інтелектуальної компетентності, соціально-комунікативної авторитетності, славнозвісності і т.п. В таких ситуаціях оратор повинен "взяти аудиторію", отже, вплинути на неї так, щоб переконати її в необхідності слухати промовця. Ситуації неналежного етосу (дефіциту етосу) стосуються 1) обставин, в яких аудиторія не є готовою (попередньо підготовленою) до сприйняття промови 2) аудиторія не є готовою слухати промову, запропоновану даним оратором, оскільки вважає його не тим, хто може виголошувати таку промову або виголошувати промову перед такою аудиторією.

³Тактика є спрямованою на створення привабливого образу певного предмету. В тактиці оратор послуговується такими видами психологічного впливу як *емоційне зараження* та *пробудження імпульсу до наслідування* (див. практикум 1 та навчальний посібник).

китайських релігійних течій. Даоси як раз і відчували ту духовну пустку, потреба в якій ніколи не полишала китайця, втомленого повсякденною церемонністю... (далі по тексту).

Б) Тактика саморепрезентації (нав'язування стилю, стилізації потреби)⁴.

Вельмишановні присутні!

Нещодавно я був приємно здивований своєю подорожжю до Китаю. Коли мої друзі розповідали мені про деякі екзотичні подробиці з китайського повсякдення; вони викликають у кожного з нас цілу низку асоціацій із сплячим азійським оазисом. Але що відомо кожному з нас про Китай? Ви запитаете: а задля чого я маю цікавитися Китаєм? Адже це не Європа і не Америка, не епіцентр світових подій, не найзаможніша країна...

Все воно так, але є децю, що завдяки Китаю стало популярним і в Європі, і в Америці, і поступово проникає до нас. Ви запитаете: що це таке? Це те, що можна було б назвати ідеєю життя у гармонії з природою, суспільством, ближніми. Мені довелося пережити на власному досвіді, яким би я хотів поділитися з вами. Цей досвід – медитація. Скажіть-но, чи спробував хтось із вас коли-небудь медитувати?.. Якщо так, то чи замислювалися ви над тим, що ця найдавніша техніка релаксації використовувалася в Китаї ще тоді, коли все, що зараз називається цивілізованим світом – не існувало?

Сьогодні ми маємо можливість користуватися деякими спрощеними методиками медитації, кожна з яких є невеликою часткою духовної спадщини даосизму – однієї з китайських філософських шкіл. Про засновника даосизму Лао-Цзи відомо багато кумедних історій. Він, начебто мудра людина, був переконаний в тому, що народився раніше свого батька(!); пропагуючи уникання чуттєвих задовольень, він дозволяв собі час від часу напиватися і проводити час з п'ятьма (!) коханками водночас; він розважав себе тим, що бив палицею Конфуція, вважаючи це найкращим методом виховання для нього.

Але поруч з цими екзотичними витівками Лао-Цзи і його учні мали точки дотику з чимось таким, до чого нам доводиться прилучатися у нашому сірому ординарному повсякденні; сповненому боротьби, напору, жорстокості, інтриг і авантур. В усьому цьому немає гармонії з суцим. У даосів вона була, і тому вони варті того, щоб поговорити про них... (далі по тексту).

⁴В тактиці оратор послуговується такими видами психологічного впливу як сугестія (навіювання) та емоційне зараження (див. практикум 1 та навчальний посібник).

В) Тактика апеляції до експертної оцінки⁵.

Вельмишановні пані і панове!

Мало хто з присутніх не знає відомого вітчизняного вченого, медика і педагога К.Л. (ініціали умовні). К.Л. славетний не лише своїми відкриттями в галузі медицини, але і глибокими знаннями східних культур, зокрема китайської. Унікальність його особистісних переживань медитаційного досвіду є цікавою для нас, оскільки сьогодні є досить поширеними популяризованими (а найчастіше- просто спотвореними) психотехніками, що становлять велику небезпеку для нашого фізичного і психічного здоров'я.

К.Л. у своїй статті "А" від 12.03.94. говорить нам про властиву китайському світовідчуттю природозгідність, особливу чутливість до ритмів природи і космосу, яку багато хто з нас просто ігнорує. Але це – причина багатьох хвороб, оскільки немає такої людини, яка б могла бути в усьому гармонійною і урівноваженою. Пан К. застерігає нас проти недолугих гуру, в практиці яких медитація стає знаряддям приглушення і затуплення свідомості. Їх треба уникати не лише в силу професійної некомпетентності, але і через те, що багато з них, за слушним переконанням пана К., переносять власні психологічні проблеми на тих, кому "психотерапевти" пропонують свої послуги.

Розпочати власне знайомство з медитацією пан К. пропонує з уявлень даосів про природу людини... (далі по тексті).

Г) Профетична тактика⁶.

Брати і сестри!

Шлях людини- це її свобода. Хто знає свободу, ніколи не скаже про інше. Хто сидів за ґратами, знає, що свобода можлива і там. Орел злітає у височинь, вільно паруючи над земним простором. Він бачить всю панораму життя, де всі дріб'язковості повсякдення здаються мотлохом, що перекриває шлях вільному і стрімкому водоспаду людських мрій.

Мрія обіймає собою переливи світлих і темних напівтонів повноти життя, вона занепокоює колись вдалу в усіх відношеннях людину. Чого не

⁵В тактиці оратору послуговується переконанням через навіювання (він звертається до думки авторитета, отже, знаходить собі поза-аргументативне опертя), і знайшовши опертя в особі авторитета, «проштовхує» далі відповідну лінію аргументації. За рахунок цього він послуговується етосом іншої (авторитетної особи) і підвищує власну кредитність щодо аудиторії.

⁶В тактиці оратору послуговується поєднанням формування доброзичливості (через демонстрацію непересічності) з сугестією та емоційним зараженням.

вистачало їй, цій вдалості? Слави, добробуту, професійного успіху? І все це мала вона, і все це перетворилося на попіл, змитий водночас хвилею мрії.

Людина жива вічністю. Вічність... Чи можна її мати, чи можна досягти? Пошесть людини до вічності- як шлях до Бога, нескінченна метаморфоза людського духу. У перетвореннях він спалює себе заради відновлення, щоб оновленим повернутися до вічності. Розуміння того, що повернення духу до вічності є його новонародженням досягалося в китайській філософії... Про неї і поговоримо...(далі по тексті).

1.2. **Вербувальна стратегія**⁷ (домінуюча стратегія для мовних ситуацій, в яких доводиться мати справу з конфліктно-налаштованою аудиторією. Припустимо, вам доводиться робити промову про даоську медитацію в середовищі православних. Як відомо, цінності християнства в його конфесійній версії православ'я (та й католицизму і протестантизму) і даосизму є несумісними).

1.2.1. Тактика відкладання протиріч⁸.

Дорогі друзі!

У мене немає сумнівів з приводу того, що кожен з нас розуміє Бога як любов. У посланні апостола Павла Коринф'янам сказано, що Бог є любов, і той, хто не пізнав любові, не знає Бога. Ми так звикли до того, що говоримо своїм ближнім: я кохаю тебе, я люблю тебе. А що означає – любити? Любов, безперечно, починається з того, що ми не протиставляємо нашого ближнього собі. Ми уникаємо того, що бачити в людині дещо нетерпимо вороже. Любов гармонізує і примиряє протиріччя, не акцентується на відмінностях, вона завжди стоїть вище осуду і засудження, оскільки дає шанс на розкриття в кожній людині нескінченності Божого Духу, за образом і подобою якого

⁷Вербувальна стратегія працює у комунікативних ситуаціях, у яких між оратором та аудиторією є наявним конфлікт цінностей, отже, їх ідентичності, світогляди, ієрархії цінностей є несумісними. У подібних умовах головне завдання створити у вороже налаштованій публіки позитивне сприйняття того, що суперечить її цінностям, знайшовши «поля перетину» між назовні несумісними цінностями, за рахунок чого сформувавши її симпатію і домогтися від неї "прихильної уваги" щодо намірів оратора.

⁸Сутність тактики полягає в переконанні цільової аудиторії в тому, що цінності оратора зовсім не суперечать її цінностям. Оратор вдається до відвертого маніпулювання: він переконує аудиторію в спільності його цінностей та цінностей аудиторії, а потім починає «проштовхувати» власні цінності. Техніка є етично сумнівною, проте, часто застосовується у чорному PR, пропаганді та інших комунікативних технологіях із маніпулятивною програмою впливу.

створені всі ми. Тому той, хто судить виносить вирок, прирікає, а отже, він неспроможний на любов...

Любити ближнього свого – це означає визнавати самоцінність його Духу, його власної позиції при всій її протилежності щодо нашої. Якщо б ми спробували зазирнути в історію подібного розуміння любові, то побачили, що вона присутня вже задовго до виникнення православ'я в індійській та китайській філософії.

Природно, що мудрість Божа, викладена у Писанні, осяює нас своїми різнобарвними проявами. І буває так, що в деяких язичниках та іновірцях ми можемо побачити більшу кількість наших однодумців, ніж серед тих, хто називає себе "християнам". Здавалося б, що може бути спільного між даосом і християнином? Ви скажете: даос – незріла у духовному відношенні людина, оскільки не збагнув християнського одкровення. Можливо, так воно і є. А якщо ми запитаємо у даоса, хто такий християнин? Скоріше за все, він дасть йому подібну характеристику. На такому ґрунті природно, любов не зростає; навпаки, кожна із сторін вороже доводить свою позицію і ламає списи, в той час як істина – поміж учасників суперечки.

Так от, керуючись мудрістю любові (а справжній любові завжди притаманна далекоглядність мудрості), спробуємо з вами збагнути, що ж означає життя у гармонії з суцим, власне оригінальну відповідь на це питання дає даоська філософія... *(далі по тексті)*.

1.2.2. Тактика аутсайдерів⁹.

Вельмишановні пані і панове!

Шанувальники високої духовності ніколи не обирали собі те, чого можна було б досягти просто. Епоха спрощення, яку переживає маса, змушує багатьох людей довіряти блискавичним рецептам досягнення щастя і прозріння, знаходження сенсу життя. Хто коштає наживку сурогатної психології, медицини, філософії? Природно, що навіть здоровий глузд розуміє все безглуздя товару, який би задовольняв всіх. Так само не може і бульварна психологія, філософія та медицина дати всім універсальні поради щодо того, як відчутти гармонію із світом.

Ви запитаєте, а чи не перебільшую я? Чи не принижую гідність добре знайомих нам людей, які щодня читають цю белетристику? Ні в якому разі!

⁹Сутність тактики полягає в позиціонуванні оратора як особи, яка є таким собі маргіналом/периферіалом/елітарієм, який може вважатися «ціннісно-нейтральним» щодо протиріч сторін, які виражають ніби-то «масову» точку зору. Етос оратора підвищується за рахунок приписування собі «елітного логосу», який оратор надалі має продемонструвати. Проте, не факт, що він це завжди зможе зробити.

Просто їм, на відміну від тих, хто прийшов на цю зустріч, не вистачає сміливості поставити під сумнів повноцінність власного способу життя. Суспільство створює шуми, воно не залишає нам ніш для добровільного усамітнення та відпочинку. Медитація і є цим оазисом відпочинку, покладеним у скарбниці китайської культури. Всі бажали б знайти скарб, але не всі знаходять. До скарбниці веде великий невидимий шлях Дао. Давайте спробуємо роздивитись його...(далі по тексті).

1.2.3. Тактика “казанської сироти”¹⁰.

Я завжди жив серед людей, які не розуміли мене і вважали диваком. Той, хто торує собі шлях через пошук чогось значущого, приречений на самотність. Самотніми бувають не лише люди. Самотніми бувають цілі суспільства, культури, континенти. В деякій мірі настрій самотності відчувається тими, хто не знайшов в собі сил подивитись на світ по-новому, хто має щось подібне принципам, а не просто задовольняється поточними поглядами. Така людина не живе в часі, а її ім’я стає символом дивацтва. Давайте подивимось на видатних людей, пророків, філософів. Чи могли вони за свого життя сподіватися на славу? Ні, оскільки пам’ятали про незрозумілість пророка у своїй вітчизні.

Кожному з них була вготована доля вигнанців: Сократ був вигнаний і отруєний, Христос розп’ятий, пророк Стефан побитий камінням. Нетлінне, осягнуте ними, не вкладалось в розум нещадних фарисеїв від суспільства, мулило око своєю незвичною беззахисністю. Мудрість завжди беззахисна, в той час як невігластво – все-озброєне. Мудрість шанобливо застигає перед тим, що називається шлях. Він болісний, але його треба пройти. Це усвідомлювали ще китайські мудреці...(далі по тексті).

1.2.4. Тактика ідентифікації (“свого хлопця”, “гранфалуна”)¹¹.

Любі друзі!

¹⁰Сутність тактики полягає в переконанні через емоційне зараження. Оратор здійснює самопросування образу «юродивого» (проводячи приховані паралелі між собою та юродивим), який викликає, водночас, повагу (що підвищує етос промовця) і почуття жалю (діє емоційне зараження, отже, підвищується пафос промови). Ворожість аудиторії за рахунок цього помітно знижується, проте, не зникає.

¹¹Сутність тактики полягає в ідентифікації з аудиторією шляхом вербального «знищення» дистанції. Ключовий месидж оратора – «я один з вас». Діє емоційне зараження, формування доброзичливості та сугестія (навіювання). Адже ніяких аргументів щодо «знищення» дистанції оратор не наводить.

Ніхто не зрозуміє всіх складнощів духовних пошуків людини, що живе у складній хаотичній буденності, крім, звичайно, того, хто сам пройшов через життєвий лабіринт смисло-втрати. Коли ви працювали, народжували дітей, забезпечували сім'ю всім необхідним - я не відійшов далеко від вас, бо спільність долі іноді робить людей співучасниками спільного заблудження. Заблудження це називається заборорою на щастя.

Іноді складається враження, що ми не живемо, а спалюємо час. Чи не від підневільності життя робимо ми це? Чи не рухає нами рабський потяг до безсвідомого існування? Ми заповнюємо життя безліччю чарівних дріб'язковостей, в яких втопає головне і чи не найголовніше - свобода і самовизначення. І даремним буває виправдання через сторонні обставини для тих, хто мерехтить у тьмяній скорботі плазування перед грошовим мішком, кар'єрою, перед ідолом громадської думки та фальшивої добродетності. Несправжнє існування в китайській культурі розцінювалось як порушення закону природо-відповідності. І це - не занебесна мудрість для еліти жреців, а звичайний, доступний мені, вам і всім людям шлях просвітлення...(далі по тексту).

Примітка. *Тактики слабкої ланки та віртуального реципієнта не наводяться в силу їх діалогічної спрямованості. Конвенційна стратегія побудови вступу також не наводиться через спрощеність комунікативної ситуації, в якій її належить застосовувати.*

БЛОК 2. ОСНОВНА ЧАСТИНА ПРОМОВИ ТА КЛЮЧОВІ ФОРМИ КОМПОЗИЦІОНУВАННЯ ЇЇ АРГУМЕНТАЦІЇ.

2.1. Використання різних форм аргументації.

2.1.1. Застосування індуктивної форми аргументації¹²

Вельмишановні колеги!

Іноді деякі люди намагаються позбавитись багаточисленних проблем, не звертаючи уваги на те, що самі вони ж виступають їх безпосереднім джерелом. Так, у одних людей спостерігається, наприклад, хронічна

¹²Індукція – це форма умовиводу (виведення думок оратора), в якій оратор рухається від фактів, подій та інших складників досвіду до ствердних висновків, які є імовірнісними (гіпотетичними), а отже, неоднозначними та проблематичними. Адже ніхто не може бути переконаним в тому, що оратор перерахував всі факти (події та ін. складники досвіду), які є достатніми для достовірності відповідних висновків.

роботоманія і проблема з повноцінним відпочинком; вони не спроможні хоча б на хвилину відірвати себе від роботи, розслабитись, відчутти насолоду від споглядання природної краси.

Друга частина людей відчуває глибоку самотність, і навіть при значній комунікації болісно сприймає найменші спроби усамітнення.

Третя частина взагалі живе за схемою, не автентично, а тому що так прийнято, так робить більшість і т.д.

Чи звернули Ви увагу на те, що всі три категорії об'єднує одна спільна риса: неухважність до внутрішнього світу, нездатність залишатись на одинці із собою, зазирати у глибини духу?

*Однак проблема ця не є не розв'язуваною. Ще в стародавні часи в Китаї виникла філософська школа, яка змогла знайти самобутні розв'язки таких солодких, здавалося б, проблем. Цією школою і були даоси, в яких поєднувалася містика та ексцентрика, прагматизм і споглядальність...**(далі по тексту)**.*

2.1.2. Застосування дедуктивного методу¹³

Шановні колеги!

Для розуміння суті релігійної етики даосизму варто звернутися до категорій "медитація" та "самотрансценденція"?

У філософських словниках термін "медитація" визначається як релігійна психотехніка, що має на меті контакт із трансцендентною реальністю. Таким чином, даосизм припускає можливість безпосередньої взаємодії із Абсолютом, який на його думку, не розкривається "буденній свідомості". Істинне дао не може бути верболізоване, а тому "точкою дотику" з ним може бути глибинний трансцендентний досвід, що здобувається через самотрансценденцію.

¹³Дедукція – це форма умовиводу (виведення думок оратора), в якій оратор рухається від загальних достовірних (отже, вже доведених і загальноновизнаних) положень до тверджень, в яких між цими положеннями і твердженнями про факти (події, складники досвіду і т.п.) встановлюється відповідність. На основі встановлення такої відповідності твердження про певні факти (події, складники досвіду і т.п.) набувають статус достовірних істин. Дедукція вважається найсильнішою формою аргументації, оскільки дебатовати із оратором, який послуговується дедукціями, важко, якщо не неможливо. Свої ключові тези оратор викладає не на початку промови, а в її основній частині.

У самотрансценденції людина здійснює вихід за межі суб'єкт-об'єктивного вираження, вона перестає відчувати себе часткою, яка протистойть невизначеній цілісності, вона втрачає "Его" і дозволяє собі розкіш незацікавленості причетності до універсуму... (далі по тексті).

2.1.3. Застосування методу аналогії¹⁴.

Дорогі друзі!

Чи доводилося Вам бачити людину, яка незацікавлено дивується красі природного пейзажу? Чи звертали Ви увагу на те, що вона відчуває себе "одиноким очеретом", а гармонійно зливається з рівниною, полем, осяяною сонцем річкою, блискучим зорепадом і заходом сонця?

Такою безтурботною істотою міг би бути хіба що даос, для якого весь світ – це його власне єство, позбавлене традиційних для нас перегородок, обмеження, ідеалізацій.

Даос – людина, яка вклоняється благозвучній гармонії природи і не має потреби в тому, щоб протистояти їй... (далі по тексті).

2.1.4. Застосування лінійно-стадійної аргументації (цей самий текст)¹⁵.

¹⁴Аналогія - це форма умовиводу (виведення думок оратора), в якій оратор рухається від одного часткового (фактичного, «досвідного») судження до іншого: рух відбувається шляхом проведення паралелей між фактом А і фактом Б, між подією А і подією Б і т.п. Аналогія нічого не доводить і не дозволяє здійснити прирощення знання. Вона лише демонструє та ілюструє подібність між чимось, що є невідомим і незнайомим, і тим, що вже є знайомим і відомим.

¹⁵Називається ще аргументацією *ab ovo* (лат. – від яйця), в буквальному розумінні слова – від початку. Оратор викладає події в тій послідовності, в якій вони відбувалися в дійсності. Це робиться описово, перераховуються факти, деталі і подробиці. Спосіб викладення є доволі занудним, а тому вводить цільову аудиторію в гіпноїдний стан, який досягається за рахунок деконцентрації уваги, бо пропонування логічно непок'єднуваної множини

2.1.5. Застосування концентричної форми аргументації¹⁶.

Сьогодні всі можуть почути про те, що людство роз'єднане ексцентричними акціями спільнот і окремих людей.

Люди намагаються знайти добробут і не знаходять його, бо добробуту немає без розуміння спільності інтересів.

Людство створює умови для політичних блоків і не досягає миру, оскільки мир передбачає подолання фанатичної нетерпимості.

Люди і людство акцентують увагу на чистоті природи і не можуть створити умови для цього, бо споживацька розбещеність сучасної людини дійшла до точки екстремуму і це роз'єднує і людей, і людство.

А от чи завжди було так? Давайте спробуємо зробити таким чином, щоб повторюючи думку про роз'єднаність людини і людства, не "винаходити велосипед", а подивитись, яким чином добробут формується через спільність інтересів, мир досягається через подолання нетерпимості, а чистота природи забезпечується приборканням споживацької розбещеності... (далі по тексту).

2.2. Використання різних моделей заключної частини промови.

2.2.1. Сумативне заключення¹⁷

Вищезазначене можна підсумувати у вигляді таких тез:

різних фактів (деталей, подробиць і т.п.) завжди спричиняє деконцентрацію уваги адресатів.

¹⁶Сутність концентричної аргументації полягає в тому, що в першій частині аргументації згадуються її суб'єкти та пов'язані із ними проблеми, а в другій – їх дії, які спрямовані на подолання цих проблем.

¹⁷Найпростіша стратегія заключення, яка полягає в простому і стислому повторенні тих тез, які були озвучені оратором в основній частині промови.

1. Як ми встигли переконатись, в китайській культурі світ в цілому і людина зокрема характеризується трьома видами життєвої енергії: *щен* (дух), *ци* (дихання) та *цзин* (життєва субстанція). Медитація і є прагненням до злиття мікрокосму (Его) з макрокосмосом (світобудова). В ній людина має позбавитись роздвоєної свідомості; іншими словами, вона ототожнює своє "Его" з усім всесвітом, тобто позбавляється роздвоєності.

2. Даоська медитація пронизана містицизмом. Єднання з усім існуючим не піддається раціональному поясненню; осягнення здійснюється безпосередньо через досвід.

3. Містицизм шляху пояснює те, що висловлене Дао не є істинним Дао. Медитаційний досвід не піддається словесному вираженню.

2.2.2. Аналітико-типологічна стратегія¹⁸.

За ствердженнями даосів, світ в цілому і людина зокрема характеризується трьома видами життєвої енергії: *щен* (дух), *ци* (дихання) та *цзин* (життєва субстанція). Всі три категорії відповідають тому, що на сучасній мові називається духом, душею і тілом. Коли людина вважає, що душа локалізована в тілі, то вона відокремлює себе від духу. Під час медитації (руйнування "перегородки" між духом і тілом) людина прагне до злиття мікрокосмосу (Я) з макрокосмосом (Духом). З цією метою людина має позбавитись дуалістичного сприйняття дійсності. Останнє сприяє формуванню позиції ворожості, а отже, перешкоджає єднанню із всесвітом.

Отже, даоська медитація глибоко містична. Позиція містицизму закріплює установку на неможливість опису, констатації чи оцінки будь-якого досвіду у словах. Містичне єднання з усім суцільним не піддається раціональному поясненню; розум безсилий осягнути те, що людина відчула.

¹⁸Аналітико-типологічна стратегія є найпродуктивнішою, оскільки передбачає отримання вивідного знання із певного масиву знань, які були викладеними оратором в основній частині. Прирощення нового знання і є її продуктивним здобутком.

Даосизм постає як духовна практика позбавлення егоцентризму розуму та способу життя, оскільки висловлене у словах Дао не є істинним Дао. Те, що пізнається під час медитації, не піддається словесному вираженню, а отже, спонукає людину до подальших духовних пошуків.

2.2.3. Апелююча стратегія¹⁹.

Що ж сказати? Чи не жертви ми? А можливо, кати душевного здоров'я? Сьогодні кожен усвідомлює, що здоров'я приховане не в здоровому тілі, а в душі істини. То що ж заважає нам приєднатись до життєдайної скарбниці китайської культури з її вічними здобутками щастя, благополуччя та гармонії? Давайте зробимо для себе вибір: невдалість на фоні визнаних стандартів життя або ж незвичний і невідомий шлях, що веде до мудрості, урівноваженості, спокою та краси. Краса зачаровує, заради неї витримаєш навіть незручність. Я закликаю вас до рятівних кроків, до втечі, до шаленого, невпинного бігу до фортеці щастя. Ніхто, крім вас, не збудує її.

Текст для опрацювання

Що ж все таки є свобода? Це індивідуальне та суспільне звільнення від страху та псевдоавторитетів, від фальшивих кумирів та тиранії сірої нав'язливої думки, від хибних ідей та придуманих істин, від націоналістичних упереджень та нав'язаних місцем і часом аморальних обставин... Свобода- стародавня мрія про людське братерство та всезагальне спокутування гріхів, про повернення до витоків та першопочатку після вигнання з раю. Нарешті свобода - це смерть, звільнення від тілесної оболонки, останнє пізнання як і наслідок цілої череди одкровень життя, єднання з природою, розчинення в ній. Так чи інакше, ми думаємо про це наодинці із собою.

¹⁹Стратегія передбачає заклик аудиторії до будь-яких дій, які оратор вважає необхідними, правильними, доречними і такими, що впливають з його міркувань. Він пропонує аудиторії вибір між різними альтернативами, при цьому закликаючи її до певної активності, але не у формі міркувань, а дій та вчинків.

То чи вільною є людина в усіх цих звільненнях? То чи вільними є ми з вами, кожного ранку прокидаючись із думкою про повну незалежність? Скажімо, поза обставинами та випадковостями?

У 50-60-х роках довговолосі молоді люди заповнили весь світ захриплими голосами. Це був протест молодих, туга по змінах, мрія про ідеї Руссо (повернення до природи і людини), про розкріпачення особи і кохання через заперечення шлюбу..., через заперечення традицій батьків з їх грошима, скупердяйством і розрахунком, речовим фетишизмом цивілізації, яка породжує всевладний конформізм у суспільстві матеріального надспоживання... Згадайте катехізис хіппі: заперечення всіляких матеріальних благ, бродяжництво, нічим необмежена свобода. Що ж, якщо немає ідеї добра, то культ свободи перероджується на культ жорстокості та вбивства - і найвище благо ховає саме себе. Так закінчився рух хіппі.

Нині ми бачимо дві свободи - анархістську і конформістську. Одна є наближеною до всевладдя примхи, друга підтримує існуючий порядок та залізну дисципліну. Це два типи невірної свободи. Перша руйнує суспільство, друга стабілізує та «цементує» суспільство, руйнуючи особу. Наш вибір свободи є вибором між двома видами невірної свободи: це свобода урівноваженого індивідуалізму. Наша свобода є свободою для особи, яка визнає спільні правила гри, доки ці правила не дозволяють собі вторгнення в кордони особи. Якщо таке вторгнення має місце, то це сигнал до того, що необхідний для свободи баланс порушено а отже, правила мають бути переглянутими. Інакше деспотизм і анархія в суспільстві є неминучими. А разом з їх неминучістю настає смерть свободи...

БЛОК 3. ПАРАЛОГІЗМИ В АРГУМЕНТАЦІЇ

Скориставшись матеріалом лекції «Паралогізми в аргументації» та проаналізувавши наведені нижче текстові фрагменти з “перлинами”, визначте різновиди логічних помилок (паралогізмів), що зустрічаються в них.

Модель 1. Американський президент завжди був головнокомандувачем збройних сил своєї країни.

Модель 2. Освічені люди, як правило, є інтелігентними.

Модель 3. Цей молодий чоловік недостатньо освічений, для того щоб давати поради такому бездоганному фахівцеві.

Модель 4. Він відреагував на ситуацію афективно, емоційно, практично вийшов із стану психічної рівноваги.

Модель 5. Слідчий провів попереднє розслідування і з'ясував, що обвинувачений скоїв злочин, визначений у ст.93 Кримінального Кодексу України (умисне вбивство при обтяжуючих обставинах).

Модель 6. При появі таких неактуальних проблем не треба щоразу турбувати вище керівництво.

Модель 7. Юристи – це не політики, а фахівці в галузі правових дисциплін.

Модель 8. Ви ж знаєте, що порядні люди завжди намагаються робити послуги одне одному. Порядна людина, наприклад, завжди запропонує колезі по роботі необхідну інформацію.

Модель 9. Такий вчинок як вбивство є найбільш небезпечним з точки зору законодавця.

Модель 10. Структури мови – це свого роду ячейки із зашифрованими у них значеннями.

Модель 11. Держава нагадує велику Вавілонську вежу, в процесі будівництва якої змішуються мови народів світу.

Модель 12. Партія у перекладі з латини означає "частина".

Модель 13. Підлітки потребують суворого поведження з ними.

Модель 14. В практиці перекладача часто доводиться працювати з такими семіотиками, як, наприклад, китайська мова.

Модель 15. Існують такі різновиди мистецтва як музика, архітектура, література, проза, романс.

Модель 16. Оскільки в сім'ях злочинців діти формуються під аморальним впливом батьків, то вони стають злочинцями.

Модель 17. Ви кажете, існує необхідність в тому, щоб підвищити стипендію студентам, оскільки вона не забезпечує навіть прожиткового мінімуму? Так, але велика кількість студентів працює, деяка частина отримує матеріальну допомогу від батьків чи перебуває на їх утриманні. Отже, потреба у підвищенні стипендії не є настільки нагальною.

Модель 18. Психологи стверджують, що велика кількість негативних оцінок пояснюється яскравою проекцією наших власних недоліків на ту чи іншу ситуацію.

Модель 19. Припускати будь-яку критику на свою адресу (втрачати авторитет) з боку дітей є надзвичайно несприятливим для життя подружжя...

Модель 20. Потерпілий припустив значні порушення закону; настільки значні, що жорстокість позиції прокурора виглядає просто-таки безпідставною... (із захисної промови адвоката)

Модель 21. Будь-яка людина взагалі може обходитись без критичних заяв на адресу державної політики.

Модель 22. Серед лікарів також зустрічаються непрофесіонали: отже, ніхто не застрахований від випадкової смерті.

Модель 23. Деяка частина громадян України займаються легальними підприємництвом; інші подалися до тіньового бізнесу... Невже їм потрібна допомога держави?

Модель 24. Професіоналізм – це досконале оволодіння будь-яким знанням, яке звужує інтелектуальний горизонт. Недивно, що деякі професіонали часто впадають в маразм...

Модель 25. Ми маємо справу з людиною, яка не знає історію власної країни. Який же рівень культури вона буде мати?

Модель 26. Сьогодні на Майдані незалежності зібралася велика кількість людей на підтримку ініціативи щодо... Усе це свідчить про те, що в Україні сформувалося громадянське суспільство і правова держава...

Модель 27. Чоловік часто знущався над нею. "Нелюдь! – думала вона. – А, всі вони такі".

Модель 28. Що таке повноцінне життя? Це життя для власного задоволення і задоволення інших людей. Але задовольнити себе і інших можна лише за рахунок інших. От тому в історії людства війни є цілком закономірними, оскільки вони дозволяють отримувати матеріальні ресурси, необхідні для повноцінного життя.

Модель 29. В коханні, як на війні, горе переможеним (С. де Бовуар)

Модель 30. Будь-яка демократія має спиратися на міцний державний апарат, оскільки він гарантує правопорядок, а правопорядок є основою демократії, оскільки він гарантує дотримання законів всіма забезпечує суверенітет народної волі, який робить можливою демократію...

Модель 31. Всі представники ОУН-УПА агресивно налаштовані проти існуючого режиму, а всіх агресивно налаштованих необхідно ізолювати від суспільства (висновок зробіть самостійно)

Модель 32. Росія завжди була вороже налаштована проти України, свідченням чому може бути остання заява президента Росії В. Путіна.

Модель 33. У США середній громадянин живе набагато краще, аніж громадянин України, оскільки повністю сплачує податки у бюджет...

Модель 34. Поліцейські своєю поведінкою мають ілюструвати зразки високої моральності. Адже висока моральність – це те, що дає їм право називатись поліцейськими.

Модель 35. Сьогодні в Україні є надзвичайно багато талановитих естрадних митців, зірок. Достатньо звернути увагу на те, яку кількість концертів було проведено виконавцем А, виконавцем В, гуртом С, для того щоб переконатись у цьому.

Модель 36. Деякі батьки потурають примхам своїх дітей, вважаючи, що діти мають отримувати усе необхідне для життя. Не дивно, що діти засвоюють життєвий стереотип утриманців.

ПРАКТИКУМ 3.

ТЕМА ПРАКТИКУМУ: РИТОРИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ У МАСОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Завдання 1. Проаналізуйте наведений нижче випадок з практики політичної реклами США і поясніть, які етно-специфічні стереотипи та емоційні реакції є мішенню впливу для американського телеглядача. Чи могли б бути задіяні аналогічні мішені впливу в практиці української політичної реклами? Відповідь обґрунтуйте, спробувавши спрогнозувати реакцію аудиторії.

Це було у 1988 році. Д. Буш виступав проти М. Дукакіса. Реклама, підготовлена для виборчої кампанії Буша, містила історію Віллі Хотторна, негра, відправленого в тюрму за вбивство. Коли Дукакіс був губернатором штату Масачусетс, Хотторна було звільнено з в'язниці у короткострокову відпустку. Перебуваючи в ній, він втік до штату Меріленд, де згвалтував білу жінку, заколовши ножем її чоловіка.

Завдання 2. На основі ознайомлення із додатковими джерелами, поясніть механізм дії захисних еґо-стратегій свідомості (раціоналізації, проєкції та заміщення) в PR-практиці муніципалітету міста Санта-Круз (штат Каліфорнія).

2 травня 1983 р. в місті Колінга поблизу Санта-Круз мав місце землетрус. Влада штату видала рішення: муніципалітетам здійснити перевірку будівель на предмет їх резистентності щодо можливих сейсмічних коливань у майбутньому, для чого було створено робочу групу на чолі з Девідом Стівзом. Стівз визначив перелік з 175 будівель, які було віднесено до категорії сейсмічно ризикованих.

Доповідь Стівза було відхилено муніципалітетом, який проголосував за те, щоб чекати, коли штат Каліфорнія дасть тлумачення власного рішення. Стівза назвали панікером та звинуватили в тому, що він бажає спустошити міський бюджет.

Після того, як мав місце повторний землетрус, влада відреагувала на це повторним звинуваченням Стівза в тому, що саме його доповідь була причиною трагічної непередготовленості до землетрусу, оскільки вона

призвела лише до того, що вся проблема була відкладена переляканими людьми...

Завдання 3. Охарактеризуйте оціночний стереотип щодо особи політичного опонента В. Жириновського Є. Гайдара, що використовується Жириновським у фрагменті виступу перед жителями міста Єгор'євська від 25.10.93.

«...Коли Гайдар виступає, у мене таке враження, що він щойно відійшов від годівниці із згущеним молоком. Стоїть, облизується. І ніхто йому не підкаже, що неприємно дивитися на це змашене кругле обличчя із поросячими очицями, які так і бігають...»

Завдання 4. Ознайомившись із фрагментом статті Й.Геббельса з нацистської газети “Angriff” (1933), дайте відповіді на нижченаведені запитання.

«...День матері. Народна революція змела все дріб'язкове із свого шляху. Ідеї знову вступили у свої права, об'єднуючи сім'ю, суспільство, народ. Ідея дня матері цілком підходить до вианування того, що символізує німецька ідея: Німецька Мати! Тільки в новій Німеччині надається таке значення жінці і матері. Вона - захисниця сімейного життя, на основі якого народжуються нові сили, спроможні повести наш народ вперед. Вона - німецька мати – слугує єдиним носієм ідеї німецької нації. Ідея “матері” є невіддільною від ідеї “німецького”. Що ще може зблизити нас більше, ніж сумісне вианування матері?»

Якщо хто-небудь вдарить вашу матір батою по обличчю, хіба ви будете йому вдячні? Хіба він людина? Той, хто так чинить – не людина. Це бидло! Скільки ж важких страждань спричинив і спричиняє євреї нашій матері Німеччині! Він - єврей- спотворив нашу расу, послабив нашу енергію, зруйнував наші звичаї та підірвав наші сили... Єврей, цей демон розпаду, розпочинає злочинне побиття народу...»

1. На якому психологічному комплексі німців “грає” пропагандист Геббельс?
2. В чому полягає природа цього комплексу і які риторичні маркери його видають?

3. Чи існує в пропагандистській діяльності кореляція між тоталітарними ідеологіями та вищевказаним психологічним комплексом? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 5. Проаналізуйте наведений нижче уривок з замітки “Радянський патріотизм” з газети “ПРАВДА” від 19 березня 1935 р. і дайте відповіді на запитання.

“...Радянський патріотизм - це полум'яне почуття безмежної любові, безумовної відданості своїй батьківщині, глибокої відповідальності за її долю і захист- народжується з надр нашого народу. Ніколи героїзм у боротьбі за свою країну не досягав нечуваних висот...”

Радянська Росія- це країна, вигодована і вихована Леніним і Сталіним! Вона ніжитья в променях весни, яка прийшла разом з Жовтневою Революцією. Піднімається повінь, і потоки спрямовуються на свободу. Приходять у рух всі сили трудящих, прокладаючи шлях до нових історичних звершень.

... В нашій соціалістичній країні неможливо відокремити інтереси народу від інтересів країни та уряду. Джерелом радянського патріотизму слугує той факт, що під керівництвом партії люди самі побудували своє життя. Природна прив'язаність до нового краю, до рідної землі та небес, під якими ти вперше побачив світло цього світу, розвивається та перетворюється на могутнє почуття гордості за свою соціалістичну країну, велику Комуністичну партію та Сталіна... З молоком своїх матерів наша молодь всотує любов до своєї країни. Наш обов'язок полягає у вихованні нових поколінь радянських патріотів, для яких інтереси країни мають більше значення, ніж все інше на світі, навіть більше, ніж саме життя...”

1. Що таке регресія і які риторичні прийоми в тексті дають натяк на те, що мішенню впливу виступає саме механізм регресії?
2. Визначте технології психологічного впливу групи пафосу (див. Практикум 1), які використовуються для ідеологічного дискурсу викривлення реальності в тексті.

3. З урахуванням яких етноспецифічних стереотипів мав би бути побудований текст, якби його довелося помістити в сучасній українській пресі? Обґрунтуйте власну думку.
4. Змодельуйте текст аналогічної комунікативної спрямованості, призначений для української аудиторії.

Завдання 6. Проаналізуйте фрагмент з промови Л. Костенко “Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала” і дайте відповіді на нижченаведені запитання.

“... І тут я маю нагадати підзаголовок цієї лекції. Повністю, з підзаголовком, її назва виглядає так: ГУМАНІТАРНА АУРА НАЦІЇ, або ДЕФЕКТ ГОЛОВНОГО ДЗЕРКАЛА.

Річ у тім, що коли американці свого часу запустили з мису Канаверал дослідну станцію з якимось особливо потужним телескопом, що мав прецизійно точну систему дзеркал, то, виявивши в останній момент дефект головного дзеркала, призупинили запуск, усунули дефект і лише тоді запустили цей телескоп на орбіту.

В переносному значенні таким телескопом, з такою системою дзеркал у кожній нації, в кожному суспільстві повинен бути весь комплекс гуманітарних наук, з літературою, освітою, мистецтвом, - і в складному спектрі цих дзеркал і віддзеркалень суспільство може мати об'єктивну картину самого себе і давати на світ невикривлену інформацію про себе, сфокусовану в головному дзеркалі. Ефект головного дзеркала, точність його оптики, грають вирішальну роль.

У нас же цей телескоп давно застарів, ніколи не модернізується, його обслуга часом не дуже й грамотна, а часом і недоброчесна й упереджена, так що нація відбивається не в системі розумно встановлених дзеркал, фокусується не в головному дзеркалі, а в шкельцях некоректно поставлених лінз і призм, що заломлюють її до невпізнання. Маємо не ефект, а дефект головного дзеркала, місяцями воно розбите, уламки розкидані скрізь по світу. Та й взагалі цей телескоп встановлений не нами. Запрограмований на систему анахронічних уявлень, він умисно спотворює обличчя нації. Відтак і живемо в постійному відчутті негараздів, психологічного дискомфорту, викривленої істини. В той час, коли справжня дослідна станція з потужним

нашим телескопом давно вже повинна пролітати над світом, вивчати світ об'єктивно, і об'єктивно ж віддзеркалювати світові нас.

Раніше це було неможливо. Ми були у складі імперії, вона робила свій імідж на експорт, коригувала систему ідеологічних дзеркал, створювала ілюзію своєї, а відтак і нашої, присутності у світі. Насправді ж ми були на світовій сцені лише по цей бік залізної завіси. Чманіли в ідеологічній риторичній, самі собі аплодували, не бракувало й запевнень, що ми великий народ, носії передових ідеалів, що у нас всесвітньо відомий Шевченко etc. Водночас відбувався нечуваний за цинізмом геноцид нації шляхом репресії", голодоморів та асиміляції, послідовна її дискредитація в очах народонаселення, індексування чітких ідеологем типу "націоналісти", "сепаратисти", "зрадники", і все це на сліпучих перехресних променях добре відшліфованих імперських лінз.

Коли ж з гуркотом упала залізна завіса, виявилось, що по той бік завіси нас нема. Україну мало хто знає, її все ще плутають з Росією, її проблеми для світу не актуальні, за нею тягнеться шлейф історичних упереджень, не спростованих нами і досі.

Для багатьох це було страшиним відкриттям, для декого прикрою несподіванкою, а дехто буквально пережив шок. А надто тяжко це було, я думаю, для молодих, амбітних людей, що саме входили у життя, не обтяжені тягарем ретроспекцій, ані жодним з національних комплексів, готові гідно жити і працювати. А тут раптом така гнітюча і принизлива реальність.

Виявилось, що майже ніде в університетах світу немає українських кафедр, все сприймається крізь призму русистики, що в діаспорі молодь українського походження захищає докторати з російської літератури, бо інакше матиме комплікації з працевлаштуванням, що українські наукові і культурні інституції - це такі капсули українства в психологічно дистанційованому середовищі, без стабільних контактів зі значно престижнішими інституціями інших діаспор. Що негативні імпульси щодо української культури пустили глибоке і розгалужене по світу коріння. І що ставлення до українців як до нації дуже специфічне, часто закамуйфльоване до того, що самі його носії майже не усвідомлюють своєї шовіністичної інфікованості.

Що повинна була відразу зробити Україна? Насамперед - об'єктивно оцінити ситуацію. Поставити свою оптику, свою систему дзеркал. Розробити свою гуманітарну політику, її стратегію та пріоритети. Зафіксувати себе у свідомості людства парадоксом молоді держави з тисячолітньою культурою, що була досі заблокована в силу історичних причин.

Бути відкриттям для світу, а не морально ущербним народом в абераціях чужих відзеркалень. Перш за все треба було знати, що в Росії головне імперське дзеркало стоїть точно, протирається до блиску регулярно, і механізми системи гостро-направлених антен чітко відрегульовані. І ставити нашівидку свої так-сяк змонтовані рефрактори, тобто телескопи, що заломлюють світло в мінімальній кількості лінз, нерозумно і неефективно. Тим більше, якщо це робиться з простодушною "точністю до навпаки", за принципом - не "Россія родина слонів", а ми - батьківщина індиків.

Ефективно не те, що заперечує чуже, а те, що утверджує своє. Замість цього у нас пішли за інерцією. Прийняли добродушно дотепну формулу Л.Кравчука: "Маємо те, що маємо", і не зробили рішучої спроби змінити ситуацію. Більш того, ще й поглибили її за останні роки. Не протиставивши дезінформації про Україну потужної гуманітарної думки, розпочали входження у Європу з оберемком анахронічних проблем. Знайшлися "будителі", які зчинили великий шум і витворили добрячий таки мультиплікатор-націю, що хропе, стоячи на колінах. Або двох українців, з яких неодмінно вегетують три гетьмани. Стало мало не правилом доброго тону увернути щось несхвальне про менталітет цілої нації. Розгулялися некеровані стихії взаємних звинувачень, дразливі рефлексії щодо історії України та її видатних діячів. Невідь з якого нафталіну видобуто комплекс меншовартості. Нація виявилася незахищеною".

(Ліна Костенко Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала. -К., 1999. - С. 12-15)

1. З якими архетипами колективного безсвідомого українства резонує промова? Який психічний стан аудиторії спричинюється цим резонансом? Відповідь обґрунтуйте.
2. Як використано засоби метафори та алегорії в тексті? На які метафори та алегорії мав би спиратись аналогічний текст, якби він був

розрахований на німецьку чи американську публіку? Відповідь обґрунтуйте.

3. Змодельуйте виступ аналогічної спрямованості, призначений для зарубіжної аудиторії будь-якого етнокультурного походження на ваш вибір.

Завдання 7. Проаналізуйте результати психологічного експерименту і дайте відповіді на наступні запитання.

В одному з своїх досліджень американські психологи Р. Міллер, Ф. Брікманн та Д. Болін намагались переконати учнів п'ятого класу з Чікаго бути охайними та не смітити. Частині школярів прочитали лекцію про те, як важливо бути охайними, крім цього також декілька лекцій з екології про небезпеку забруднення оточуючого середовища.

Другій частині лекцій не читали, але неодноразово говорили їм, що вони надзвичайно охайні, ставлячи їх всім у приклад. Результати показали, що учні, яким читали лекції, не змінили своєї поведінки і продовжували смітити. Друга ж частина випадково вибраних дітей стала поводити себе акуратніше, викидаючи сміття у належних місцях.

1. Охарактеризуйте механізми впливу риторичних технологій “самоздійснюване пророцтво” та “персоностворююче найменування”.

2. Яким чином зазначені механізми впливу використовуються у політичній риторичі? Змодельуйте фрагмент промови-звернення Президента України до народу за будь якою темою, де б використовувалися подібні прийоми. В чому полягає потенційна прийнятність або небезпечність їх застосування? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 8. Ознайомтесь із фрагментом промови Д. Буша з приводу конфлікту у Перській затоці від 15.10.90., опублікованої в U.S. News & World Report 6/05/91, і визначте, які прийоми впливу було використано американським президентом.

«...Тепер з Кувейту щорічно просочуються нові звістки про жахливі злочини, скоювані силами Саддама... про систематичне гвалтування душі нації, про смертні карі без суду та слідства, про катування, що стали повсякденням... про немовлят, викинутих з пологових будинків, про

безпорадних пацієнтів, відірваних від капельниць... Гітлер повернувся. Але пам'ятайте, що коли війна, розв'язана Гітлером закінчилась, був Нюрнберзький процес...»

Завдання 9. Іспанський соціал-демократ Ф. Гонсалес, перебуваючи в період перебудови в Москві, заявив в одному із своїх інтерв'ю, що він «віддав би перевагу тому, щоб бути вбитим у Нью-Йоркському метро перед життям у Москві».

Яка з технік еріксоніанського гіпнозу використовується у висловлюванні і за рахунок чого досягається граничний стан свідомості? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 10. Порівняйте риторичні прийоми впливу в уривку з роботи А. Гітлера “Майн кампф” та у статті російського публіциста О. Подберьозкіна. З'ясуйте роль і місце етноміфології в політичній риторичі.

А. Гітлер

“...Саме арійці створили, так би мовити, фундамент та стіни всіх людських створінь. Інші народи наклали свій відбиток лише на зовнішню форму та забарвлення. Всі основні плани людського прогресу, все найбільше каміння, необхідне для будівлі- все це дав їм арієць. Іншим расам належало виключно виконання планів...”

Арійці змогли відіграти таку видатну роль у минулому не стільки тому, що інстинкт самозбереження у них був розвинений сильніше, скільки тому, що інстинкт цей знаходив у них особливе вираження... готовність до особистої самопожертви, готовність жертвувати своєю працею, а, якщо потрібно, то і життям для інших - більш за все розвинена у арійців...”

О. Подберьозкін

“...І також важливо зрозуміти, що розвиток держави визначається духом нації, її культурою та історією, сформованою впродовж тисячоліть... Три основні риси слов'ян визначають їх життєву витривалість: надзвичайна працелюбність, що доходить часто до самознущання, любов до батьківщини, часто навіть неусвідомлювана розумом, і талановитість...”

Завдання 11. Дайте власну інтерпретацію результатів психологічного експерименту, в якому американський психолог К. Левін досліджував міру впливовості пропагандистського впливу під час другої світової війни у США.

Чим можна було б пояснити факт того, що друга половина вибірки домогосподарок збільшила споживання м'ясних субпродуктів?

Половина домогосподарок вислухала захоплюючий виступ про переваги м'ясних субпродуктів. Лекцію було завершено аргументами оратора в тому, що вона успішно годує свою сім'ю м'ясними субпродуктами. Друга половина домогосподарок взяла участь у груповій дискусії з аналогічної теми. Групове обговорення містило ті ж самі аргументи, що і лекція. За результатами дослідження, з домогосподарок, які прослухали лекцію, тільки 3% стали використовувати м'ясні субпродукти. З тих же учасниць, які брали участь у груповому обговоренні, включили в раціон своїх сімей м'ясні субпродукти лише 32%.

Завдання 12. Ознайомтесь із геттизберзькою промовою Авраама Лінкольна і визначте риторико-психологічні типи (види, технології, техніки) впливу, застосовані в ній. Дайте відповіді на нижченаведені запитання.

Вісімдесят років тому наші батьки заснували на цьому континенті нову націю, задуману в душі свободи, яка сповідує принцип, згідно якому всі люди створені рівними. Тепер нас втягнуто у велику громадянську війну, яка покаже, чи довго зможе протриматись ця нація або будь-яка інша нація, замислена для цієї мети та віддана цій ідеї. Ми зібрались на великому полі битви цієї війни. Ми прийшли сюди для того, щоб освятити частину цього поля як місце останнього заспокоєння тих, хто віддав своє життя заради того, щоб нація змогла жити. Тим ми лише гідно виконали свій обов'язок.

Але в більш широкому сенсі ми не можемо ані посвятити, ані освятити, ані шанувати цю землю. Хоробрі люди, живі і мертві, які воювали тут, вже освятити її, і не в нашій слабкій владі що-небудь додати чи відняти. Світ відзначить недовгою пам'яттю те, що ми тут говоримо, але він ніколи не зможе забути те, що здійснили всі люди. Нам, живим, передусім слід присвятити себе цій незавершеній справі, яку до цього часу здійснювали ті, що билися на цьому полі. Нам, усім, хто зібрався тут, передусім слід присвятити себе цьому завданню, яке дісталось на нашу долю:

- *сприйняти у цих благородних мертвих всезростаючу відданість спільній справі, за яку вони із честю померли, віддавши все, що могли;*
- *твердо встановити, що ці смерті не залишаться даремними;*

- заново відродити – під владою Бога - цю націю вільною;
- і зробити так, що цей уряд з народу, створений народом і для народу, не зникне з лиця землі.

Завдання 13. Президент американського лінгвістичного товариства Д. Болінджер якось заявив, що “Америка - це перше суспільство, яке добилося справжнього табу на все неприємне”. Яку риторико-психологічну технологію впливу він мав на увазі? Спробуйте відповісти на запитання, проаналізувавши наведені нижче висловлювання американських політиків.

“...Комунізм вперто чіпляється за погане. Давайте наполегливо триматися за все добре...”. (Д.-Ф. Даллес).

«...Протягом всієї війни США виявили безпрецедентний у військових анналах ступінь стриманості...”. (Президент США Р. Ніксон про в’єтнамську війну).

Завдання 14. Проаналізуйте уривок з пропагандистської статті радянського періоду та охарактеризуйте методи психологічного впливу, що застосовуються в ній.

“...Товариші, антипартійна група безродних космополітів та диверсантів в літературі та мистецтві, викрита нашою партією, прагнула підірвати наше радянське мистецтво, загальмувати наш рух вперед. Борщагівські, Гурвичі, Юзовські поставили перед собою мету дискредитувати наше національне за формою та соціалістичне за змістом мистецтво, вони підступними методами намагались спаплюжити, вчинити наклеп на нашу літературу, мистецтво, спадкоємців російської класичної літератури - Тургенєва, Горького, Белінського.

Вони всіляким чином паплюжили, намагались принизити їх, вони ставили перед собою як агентура буржуазії одне завдання- в будь-який спосіб звернути нас із ленінсько-сталінського шляху, загальмувати наш поступальний рух вперед. Але жалюгідні люди були викриті нашим радянським народом і під керівництвом партії їм нанесено разючий удар...”

Завдання 15. Засобом впливу на фонові стани масової свідомості часто виступає кінематограф. У 1988 р. режисером К. Шахназаровим було знято фільм “Місто Зеро”. Користуючись наведеними нижче фрагментом опису сюжету фільму з критичної рецензії, спробуйте проаналізувати, яким чином досягається візуалізація прийомів розмивання стандартів оцінювання. Яким

чином спрацьовує механізм катарсису та антикатарсису ? Відповіді обґрунтуйте.

Сюжет фільму такий: інженер Варакін з Москви приїжджає у відрядження на завод, йде до директора і бачить, що секретарка в приймальні сидить гола. Люди входять і виходять, віддають їй щось передрукувати - і ніхто не дивується. Директор, якого попереджає вражений Варакін, виглядає з кабінету і підтверджує: "Дійсно, гола, а що вас дивує?" Варакін розбитий, низка недоречностей в поведінці директора лише підкріплюють головний удар. Він виходить вже хворим, звичні атрибути порядку - портрет Леніна, дошка соцзмагання- вже не захищають від хаосу...

... Триумф перебудови показано в фільмі у вигляді заснування "Клубу рок-н-ролу імені Ніколаєва (того слідчого, який танцював рок у 1958 р., після чого був звільнений з МВС і став кухарем, якого чи-то вбили, чи він сам застрелився напередодні). Тепер рок-н-рол танцює вся верхівка міста, до підстаркуватого полковника КДБ та слідчого. Прокурор міста наприкінці фільму, коли вся згряя з начальників, тіньовиків, письменника та повій починає троцити "дерево Російської державності", шепоче Варакіну: "Тікайте". Але куди тікати? Стрибає Варакін у якийсь дірявий човен без весел і відштовхується від берега. Немає для нього порятунку...

Завдання 16. В експериментах Е. Аронсона та Д. Міллса (Mills J., & Aronson E. (1965) Opinion change as a function of communicators attractiveness and desire to influence) було змодельовано ситуацію, в якій "красива жінка, просто тому, що вона красива, спроможна була серйозно вплинути на погляди аудиторії за темою, яка не мала ніякого відношення до її краси".

Дайте власну інтерпретацію факторів аттракції промови з жіночих вуст. Чому краса може бути більш переконливішою, аніж зміст промови? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 17. Двоє ораторів виступали перед аудиторіями різного ступеня інформованості. В першому випадку вони використовували односторонню аргументацію, в другому – двобічну, при цьому перша аудиторія була добре проінформованою, а друга- погано проінформованою.

Спрогнозуйте можливі ефекти впливу на аудиторію у чотирьох випадках:

- одностороння аргументація- добре проінформована аудиторія;

- одностороння аргументація- погано проінформована аудиторія;
- двостороння аргументація- добре проінформована аудиторія;
- двостороння аргументація- погано проінформована аудиторія.

Завдання 18. Кандидат в депутати по Миколаївському виборчому округу Н. виступав перед великим натовпом людей на місцевій площі. Виступ проекувався на великий білий екран, встановлений поруч з трибуною. Час від часу на екрані з'являлися геометричні фігури чудернацької форми, на певні проміжки часу стрибали важко-розбірливі написи, після окремих блоків виступу роздавався слабкий звуковий сигнал. Напочатку і наприкінці вступу із спеціального пристрою було випущено певну кількість кольорового газу із запахом фіалки.

Які механізми психологічного впливу було задіяно в даній ситуації? В чому полягає небезпечність їх застосування в подібних умовах? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 19. Дайте інтерпретацію мовної поведінки кандидата в депутати, який розпочав свій виступ перед виборцями використанням інвективної лексики на адресу діючої влади, після чого було організовано "групову дискусію"(звичайно, імітовану), де всі "бажаючі" могли висловлюватись в руслі теми "Недоліки місцевого керівництва". Після участі в дискусії було організовано перегляд відеофільму, сюжет якого зводився до демонстрації наслідків забруднення місцевої території та річки викидами з хімкомбінату, який працює з дозволу нинішньої влади. Кожен кадр фільму супроводжувався коментарем типу "ми з вами все одно їх переможемо", "як бачите, всім нам є що втрачати", "всі ці місцеві зажери не цікавляться тим, чим ми дихаємо" і т.п.

ПРАКТИКУМ 4.

ТЕМА ПРАКТИКУМУ: ОКРЕМІ МАНІПУЛЯТИВНІ ПРИЙОМИ ТА ПАРАЛОГІЗМИ В МАСОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Завдання 1. Перед президентськими виборами у 1998 році в Україні по телебаченню демонструвався рекламний ролик, в якому жінка похилого віку дякувала Л.Кучмі за те, що українських юнаків не відправляють на війну в гарячі точки світу. На даному прикладі продемонструйте технологічні прийоми роботи спін-доктора, задіяні в сюжеті.

Завдання 2. Проаналізуйте напрямки роботи спін-доктора у телесюжеті від 22.06.92., де оператор, обминувши натовп біля будівлі Верховної Ради РФ, спрямував телекамеру на емоційно збуджену жінку, що виявляла ознаки паніки, та на психічно хворого чоловіка, який перебував поза натовпом захисників “білого дому”.

Завдання 3. У лютому 2000 р. журналіст “Известий” О. Блоцький зняв відеосюжет роботи поховальної команди в Чечні, де в деталях демонструвалося також паталогоанатомічне приміщення та хірургічні маніпуляції лікарів. Спрогнозуйте ефект маніпулятивного впливу, на який розраховував журналіст, і дайте власну оцінку застосування подібних прийомів в контексті технології спін-доктора.

Завдання 4. Проаналізуйте уривки із статті Н.Вітренко “Геноцид проти пенсіонерів- злочин без строку давності» і визначте моделі індоктринації, задіяні в тексті.

...Треба точно знати, що ідеологам та реалізаторам нинішніх реформ наші пенсіонери не потрібні. Не потрібні ні як носії історичних традицій, духовних та культурних цінностей, моралі, ні як люди, що “з”їдають” (за їх уявленнями) частину бюджету. А саме головне, що для нинішнього антинародного режиму пенсіонери небезпечні своєю незалежністю. Бо це люди, не пов’язані з роботою на господаря, і тому їх важко залякати і змусити голосувати за політичні партії, що захищають інтереси господаря, інтереси діючої влади. Пенсіонери повністю відчували безправ’я, несправедливість, безрезультативність боротьби за свої права, а отже, вони будуть голосувати за зміни...

... Ідеологи та провідники нинішніх реформ- ситі, заможні, та суперзаможні, що сколотили своє багатство за рахунок обкрадання свого народу, є байдужими щодо долі тих, хто створював країну.

Вони байдужі щодо долі тих, хто вже “відпрацював” свій ресурс. Багатим, їх батькам, їх дітям пенсія не потрібна. Прибутки з капіталу в межах країни та на зарубіжних рахунках, “хатинки” за кордоном забезпечують їм сите життя на століття вперед.

... Ніхто не повинен бути байдужим до того, що на харчування у пенсіонерів залишаються кошти лише на хліб та картоплю, в результаті чого - голодні запаморочення, часто із смертельним кінцем.

Завдання 5. 8 березня 2001 року Євген Марчук з'явився перед телеаудиторією в домашньому одязі та у фартусі, демонструючи свої кулінарні навички. На прикладі даного відеосюжету з'ясуйте відмінності між стереотиповим та архетиповим резонансом як маніпулятивними технологіями, порівнявши їх із появою у відеосюжеті Д. Буша напередодні виборів на фоні миноносців та Р. Рейгана, який портретувався як ковбой верхи на коні.

На якому архетипі вирішив "зіграти" автор відеосюжету, коли позиціонував у такий спосіб Є. Марчука? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 6. 5 лютого 2000р. відомий російський тележурналіст С. Доренко провів репортаж з Чечні. Спочатку він поспілкувався з генералом Казанцевим, потім із солдатами, після чого репортаж набув неочікуваної спрямованості: мова пішла про двох колишніх співробітників Російської ФСБ, переслідуваних власним відомством за те, що вони, мовляв, "відмовились вбити Б. Березовського".

Проаналізуйте механізм маніпуляції свідомістю телеглядачів, застосований С. Доренко.

Завдання 7. Під час виборів до Верховної Ради та рад місцевих рівнів у 2002 р. у Солом'янському виборчому окрузі №52 група підтримки кандидата у депутати Солом'янської райради В. Горбала поширила листівку, що мала наступний зміст: на першій сторінці було поміщено текст під рубрикою "Чому будівельники підтримують Горбала?" і давалася відповідь: "Будівельники підтримують Горбала, тому що вони підтримують Олександра Омельченка". На сторінці 2 "Медики за Горбала" містилося інтерв'ю з О. Шалімовим, який описував заслуги Горбала перед медициною, а також подяка за "величезні заслуги" у вигляді подарунку за апарат для діагностики ракових пухлин та подарунки новонародженим дітям та матерям від імені головного лікаря районної лікарні. На третій сторінці під рубрикою "Церква благословила Горбала" поміщувалося фото самого Горбала із священником на фоні православного храму.

Проаналізуйте маніпулятивні прийоми, застосовані у виборчій листівці та спрогнозуйте можливий ефект впливу, цільову аудиторію, що була в даному випадку мішенню впливу.

Завдання 8. Ректор КНУКіМ М.М Поплавський балотувався у депутати по Печерському виборчому округу. В якості агітаційного матеріалу було використано листівку, на першій сторінці якої було поміщено біографічну довідку наступного змісту: Михайло Поплавський народився... у простій селянській родині. Після закінчення школи працював машиністом на тепловозі шахти №6...

Завдання 9. Проаналізуйте діалог кандидата в народні депутати М. із виборцями під час зустрічі і охарактеризуйте вплив гіпнотичної технології на створення зміненого стану свідомості:

Депутат: *Займаючись політикою, я став розуміти, що не знаю наших людей настільки добре, щоб займатись політикою, але настільки добре, щоб не боятись займатись політикою добре і добре впізнати наших людей. Але я ніяк не можу зрозуміти, що з незрозумілого мною в наших людях я все ж розумію, і я, мабуть, ніколи не зрозумію різниці між тим, що я вже знаю і зрозумів і тим, чого я не знаю і не зрозумів у політичному житті нашого суспільства взагалі та нашого виборчого округу зокрема.*

Репліка з залу: Ви не могли б пояснити, що ви маєте на увазі?

Депутат: Можу, але ви все одно не все зможете зрозуміти, бо для того, щоб зрозуміти політику, треба зрозуміти власне розуміння політики, і подивитись, що у цьому розумінні залишилось зрозумілим, а що – незрозумілим, і лише після цього співставити те, що ви розумієте і те, що я розумію...

(Пауза, сміх, аплодисменти в залі).

Депутат: Спасибі. Саме смішне полягає в тому, що все, що ви зараз не зрозуміли-все одно не свідчить про незрозумілість проблеми...

Завдання 10. Ведучий з Фонду Сороса проводив гуманітарний семінар по темі “Сталінізм: уроки минулого”. В першій частині семінару присутнім на далекій відстані при виключеному світлі демонстрували документальні кінозйомки 30-х років, супроводжуючи їх таким текстовим коментарем:

Сталін, зносячи на собі несправедливі знуцання та побої від свого батька і спостерігаючи за безпорадністю матері, засвоїв ідею про те, що краще бути катом, ніж жертвою. Тому для радянської Росії катування стало нормою життя. Адже дитина має любити свого батька, і стаючи батьком сама, теж вимагає від своїх дітей, щоб вони любили його всупереч всьому. Сталін вимагав від народу Росії любити ту атмосферу знуцання над особистістю, яка створювалась терором НКВС під його батьківською опікою.

(На один момент на екрані з’являються фотографії немовлят, супроводжувані сторонніми магнітофонними записами плачу, крику і зойкання).

Після цього на другій половині цього ж екрану демонструються зйомки від 2001р., в яких Президент Росії В. Путін проводить прес-конференцію (кінозапис супроводжується розважальною музикою і текстовим коментарем):

Сьогодні Росія переживає епоху становлення демократичного ладу, нові лідери мають стерти ганебний досвід беззаконня та цивільного кровопролиття, що мав місце у минулому (в кадрі з'являються російські військові літаки, які бомбардують чеченські селища). Однак молоді нації бувають настільки беззастережно критичні щодо власного минулого, що часто забувають про прогалини негативу, який просочується у поведінку їх лідерів.

(Раптово зйомки, що ведуться на різних частинах екрану, накладаються одна на одну так, що Сталін і Путін у кадрі починають рухатися назустріч один одному, зображення змішуються, в залі включається світло. Ведучий просить вибачення у присутніх за технічні проблеми).

Визначте НЛП-технологію та супутні маніпулятивні прийоми, застосовані в ситуації, опишіть механізм їх впливу на свідомість та безсвідоме та спрогнозуйте програмуючий ефект впливу на уявлення та поведінку аудиторії.

Завдання 11. Ознайомтесь із текстовими моделями з періодичних видань суспільно-політичної спрямованості і визначте паралогізми та маніпулятивні прийоми, застосовані в них.

.Модель 11.1. Ми були у складі імперії, вона робила свій імідж на експорт, коригувала систему ідеологічних дзеркал, створювала ілюзію своєї, а відтак і нашої присутності в світі. Насправді ж ми були на світовій сцені лише по цей бік залізної завіси. Чманіли в ідеологічній риторичі, самі собі аплодували. Не бракувало й запевнень, що ми великий народ, носії передових ідеалів, що у нас всесвітньо відомий Шевченко... Водночас відбувався нечуваний за цинізмом геноцид нації шляхом репресій, голодоморів та асиміляції, послідовна її дискредитація в очах населення, індексування чітких ідеологем типу “націоналісти”, “сепаратисти”, “зрадники”, і все це на сліпучих перехресних променях добре відшліфованих імперських лінз.

Модель 11.2. Але ж всі прекрасно розуміють, що Й. Сталін – не просто кримінальний злочинець, деспот з ознаками параної, садист та практикатор репресій. Йому не відмовиш в організаційному генії, сталевій волі, мужності і наполегливості. Так, для Росії він був катом і садистом, але для ворожого оточення він виступав уособленням сильного політика, керманича партії і народу багатонаціональної імперії...

Модель 11.3. *Підсудний випадково позбавив життя (вчинив вбивство з необережності) потерпілого (жертву), але ніхто не зміг би визначити, чи було це позбавлення життя виключно справою рук підсудного. Так званий "потерпілий" також не виявив правоналежної поведінки...*

Модель 11.4. Чи можна назвати сучасний плюралізм мистецтва В Україні нормальним явищем? Адже під гаслом плюралізму в мистецтво проникає низькосортний художній продукт. А це вже не художній плюралізм, є вседозволеність і засмічення масової свідомості...

Модель 11.5. Утвердження демократії в Україні є неодмінною запорукою громадянського миру, злагоди і солідарності. Усе це – характеристики зрілого суспільства з демократичним устроєм, яке рухається шляху прогресу...

Модель 11.6. Головним для України на сьогодні залишається розв'язання економічних проблем. Це є стрижнем соціально-економічної програми уряду, пріоритетним напрямком діяльності президентської влади...

Модель 11.7:

А: Для України нагальною проблемою була і залишається корумпованість найвищих ешелонів влади.

Б: Наскільки нагальною є ця проблема?

А: Вона є нагальною настільки, що...

Б: Що слід розуміти під корумпованістю?

А: Під корумпованістю слід розуміти ...

Б: Які ешелони влади можна віднести до найвищих?

А: До найвищих ешелонів влади можна віднести...

Б: Чи є країни більш корумповані, ніж Україна

Модель 11.8:

А: Для України нагальною проблемою була і залишається корумпованість найвищих ешелонів влади.

Б: Невже в Україні вищі ешелони влади настільки корумповані?

А: Так, і тому ця тема є актуальною для обговорення...

Б: А я і не знав, що все настільки погано. Невже нічого не можна вдіяти? А, можливо, я неправильно тебе зрозумів: ти говориш про корумпованість окремих осіб чи гілки системи влади?

Модель 11.9.:

Заголовки газетної статті:

"Корупція в Україні"

"Україна і корупція"

"Проблеми країн, що розвиваються: корупція влади в Україні"

"Люди, які нас дискредитують: хто створює нам імідж корумпованої країни?"

Модель 11.10:

А: Говорять, що велика кількість засобів масової інформації створює у суспільстві шокову атмосферу. Прийнято вважати, що в інтересах самого суспільства для уникнення цього треба впроваджувати...

Б: Я й так знаю, на що ви натякаєте: для того, щоб обмежити свободу ЗМІ, можна обійтись без такої прелюдії.

Модель 11.11:

А: Сьогодні я прочитав в одному журналі статтю, присвячену проблемі емансипації.

Б: Проблема емансипації?! А це проблема?!

Модель 11.12:

А: Ви ж знаєте, що даючи ці вказівки, я зовсім не переслідую будь-якої корисливої мети.

Б: Насправді ж ви думаєте: "От наївна людина! Все приймає за чисту монету!"

Модель 11.13:

А: Програмою нашої партії передбачено заохочення підприємницької діяльності та різних форм власності.

Б: Давно відомо всім, що вашій партії тільки того і треба, щоб дірватися до годівниці.

Модель 11.14:

А: Я вже казав вам, що ми не визнаємо авторитетів.

Б: Ми діємо в силу того, що ми визнаємо корисним.

А: Все?

Б: Все ...

Модель 11.15:

У кожного з вас є діти, онуки. Подумайте про їх майбутнє. Поклавши сьогодні гроші у наш банк, ви завтра отримаєте солідні відсотки по внеску. Ви самі ковали свого щастя і впевненості...

Модель 11.16:

А: Ми зібралися не для того, щоб вислуховувати від вас якусь загальновідому інформацію. У нас конкретна проблема.

Б: Друзі мої! Я всім серцем разом із вами. Адже я, як і ви, також є жертвою цієї драматичної ситуації. Невже ви думаєте, що я прийшов сюди, щоб просто пограти на ваших почуттях?

Модель 11.17:

А: Будь-яку політичну опозицію в інтересах стабільності влади можна нейтралізувати.

Б: Невже ви так вважаєте?

Модель 11.18:

А: Насправді ніяких егрегорів не існує! Дурниці це всі!

Б: А от наукою доведено, що у кожного з нас є свій духовний супутник, який дається нам на все життя. Це як наше alter ego, чи не так?

Модель 11.19:

А: У мене немає сумнівів з приводу того, що за несплату податків людина має нести не менш суворе покарання, ніж за звичайну крадіжку.

Б: Чи впевнені ви в тому, що ви сплатили усі недоїмки по податках?

Модель 11.20:

А: (запитання адресоване чесній людині). Ну що, ви вже перестали красти дрібні речі у своїх знайомих?

Б: (контраргумент)

Модель 11.21:

А: У мене є сумніви з приводу щирості його намірів...

Б: Хто ви взагалі такий, щоб сумніватися в репутації такої чесної людини, як він!..

Модель 11.22:

А: Коли у людини немає часу на важливі справи, то дріб'язки можна облишити...

Б: За всіх обставин дріб'язків у нашому житті не буває.

Модель 11.23:

Про ОУН-УПА можна говорити багато, як можна говорити багато про Гітлера, Муссоліні, Сталіна і Піночета. Так, під час Великої вітчизняної війни вони піднялись із зброєю у руках проти німецьких загарбників. Проти тих самих загарбників Гітлера, яких вони вважали визволителями від сталінського режиму...

Модель 11.24:

А: Ми можемо запропонувати вам серйозну фінансову угоду...

Б: Яка ж це угода?! Це всього лише протокол про наміри...

Модель 11.25:

А: Я завжди був на боці чесних людей!

Б: Справа не твоєї чесності, а в тому, що ти від цього отримав...

Модель 11.26:

А: Лікар-злочинець, який використав науковий метод.

Б: Який саме?

А: Він звалтував мене під наркозом...

Б: Під загальним чи під місцевим?

Модель 11.27:

А: Наша партія програла на виборах...

Б: Як?! Це дуже погано. І все ж, можна запропонувати президентові створити коаліційний уряд.

Модель 11.28:

А: Вважаю, дії обвинуваченого слід кваліфікувати за статтею 94 Кримінального кодексу України...

Б: (знаючи про помилковість твердження А): Я з Вами абсолютно погоджуюсь! Він заслуговує саме на таке суворе покарання...

Модель 11.29:

А: Вважається, що духовні фактори є програмуючими щодо розвитку базису, всіх підсистем виробництва...

Б: А от Маркс вважав, що саме матеріальні умови життєдіяльності визначають духовну надбудову.

Модель 11.30:

А: Ви звичайно знаєте про те, що в останніх публікаціях Інституту Сходознавства ведеться мова про існування єдиної етнічної сім'ї на Балканах до утворення окремих держав...

Б: Ні, не знаю

Модель 11. 31:

А: Земля обертається навколо сонця...

Б: А ось в псалмах написано: "Ти поставив землю на тверді основи, вона не зрушиться ніколи." Як ви думаєте, чи може Святе писання помилятися чи ні?

А: (згадуючи про можливість інквізиційного переслідування та тортур): Ні...

Примітка: в даній моделі використовуються два маніпулятивні прийоми.

Модель 11.32:

А: Ринкове середовище не може існувати без конкуренції...

Б: Та що ви кажете? А як же існування ринку у докапіталістичні часи?

А: То конкуренція існувала і тоді...

Б: Так, але ж то була докапіталістична конкуренція...

Таблиця 11.33. Маніпулятивні прийоми, які можуть використовуватися в комунікаціях різного рівня (моделі та приклади застосування).

<i>Назва і зміст прийому</i>	<i>Цільова установка впливу</i>	<i>Мішень та можливі ефект/ефекти впливу</i>	<i>Моделі та приклади застосування в різних контекстах</i>
Маніпулятивні прийоми вольового блокування артикуляції предмету обговорення			
Заборона (табу) на обговорення предмету Змістом маніпулятивного прийому є уникнення комунікації на незручну тему шляхом владно-вольового обмеження комунікаторів, які ініціюють обговорення цієї незручної теми	Замовчування і приховування незручних для комунікаторів тем	Порядок денний та структурування порядку денного з вилученням «незручних» тем та включенням «зручних» тем (включаючи допуск/недопуск «зручних» та «незручних» комунікаторів	Використовується в інформаційному просторі як частина спіндокторінгу, а також в різних комунікативних технологіях (пропаганда, PR та ін.) шляхом вибіркового формування каталогу «актуальних тем», проблем та кола «належних осіб»
Категорична незгода. Змістом маніпулятивного прийому є висловлення немотивованої (безпідставної, необгрунтованої) незгоди.	Та сама, що і для Заборони (табу) на обговорення предмету	Вольові регулятори комунікації, використання (владно)-вольового тиску задля спонукання до відмови від подальшого обговорення теми, проблеми та ін.	Маніпулятивний прийом реалізується як в різних комунікативних технологіях (пропаганда, PR та ін.), так і в діалогічній/полілогічній комунікації, в інтерв'юванні та різних формах дискусії
Прийом артистів.	Повідомлення опонентові незадовго до його виступу шокуючої інформації, яка може емоційно дезорганізувати його	Емоційний стан опонента	Повідомлення опонентові хибної неперевіреної інформації про те, що хтось із його родичів потрапив у ДТП
Багатозапитальність. Змістом маніпулятивного прийому є	Деконцентрація уваги, дезорганізація мислення, емоційне	Увага, мисленнєві (аналітико-синтетичні) операції, емоційний	Маніпулятивний прийом реалізується в діалогічній/полілогічній

<p>постановка множинних запитань, зовні дотичних до предмету дискусії, проте, беззмістовних щодо безпосереднього розгляду предмету. Різновидом багатозапитальності є прийом “завантаження”.</p>	<p>виснаження опонента шляхом запитальних словесних атак</p>	<p>стан.</p>	<p>чні комунікації, в інтерв'юванні та різних формах дискусії</p>
<p>Маніпулятивні прийоми логічної дискредитації предмету обговорення</p>			
<p>Запитання від дурня. Змістом маніпулятивного прийому є постановка запитань з приводу того, що не потребує відповіді через свою самоочевидність або загальнозрозумілість/ загальновідомість. Така самоочевидність/ загальновідомість передбачає, що самі відповіді на запитання від дурня мають принижувати того, хто на них відповідає.</p>	<p>Деморалізація адресата шляхом його приниження за рахунок зниження «інтелектуального градусу» дискусії, що може супроводжуватись «втратою обличчя» через емоційний зрив та виходом з дискусії, чим досягається блокування артикуляції предмету обговорення. Додаткові цільові установки впливу є тими самими, що і в багатозапитальності</p>	<p>Соціальні почуття та конвенційні норми ввічливості (повага, пошана), етична фрустрація за рахунок порушення конвенційних норм ввічливості та ігнорування соціальних почуттів</p>	<p>Маніпулятивний прийом реалізується в діалогічній/полілогічній комунікації, в інтерв'юванні та різних формах дискусії. Модель запитань (в дискусії на політичну тему серед освічених диспутантів): «Що таке політика?» «Чим відрізняється політика від економіки?» «Чи всі політики є політиками» і т.п. Назовні запитання від дурня здаються риторичними, проте, риторичні запитання часто передбачають і припускають неоднозначну відповідь через їх складність. В той же час, той, хто задає запитання від дурня, вже знає</p>

			відповіді на них, однак, робить це із маніпулятивною інтенцією.
<p>Підведення під протиріччя. Змістом маніпулятивного прийому є штучне створення контексту діалогу (дискусії, інтерв'ювання)</p>	<p><i>Демонстрація в публічному просторі мисленнєвої хибності опонента через порушення останнім формально-логічного закону заборони на протиріччя.</i></p>	<p><i>Формально-логічні операції та інтелектуальний імідж опонента</i></p>	<p><i>Маніпулятивний прийом реалізується в діалогічній/полілогічній комунікації, в інтерв'юванні та різних формах дискусії.</i> <i>Модель запитань (в дискусії на політичну тему):</i> «То, на Вашу думку, політика є аморальною справою, чи не так? А як же тоді моральні люди можуть взагалі займатися політикою? І як тоді подолати корупцію в політиці і навіть закликати до такого подолання?»</p>
<p>Запитання з метою змінити обсяг обговорюваного поняття (зміст обговорюваного предмету дискусії)</p>	<p><i>Убезпечення пропонента від дискусії та критики шляхом переключення/зміщення уваги опонента на поняття (що позначає відповідний предмет дискусії), яке/який є для самого пропонента більш відомим через вузьку спеціалізованість (профільованість) або ж навпаки, ширшість та більшу об'ємність у порівнянні з тим, який пропонується</i></p>	<p><i>Обсяг та зміст поняття, фокус уваги, концептуальні рамки (фрейми) дискусії, діалогу, інтерв'ювання тощо.</i></p>	<p><i>Маніпулятивний прийом реалізується через спонукання опонента змістити фокус уваги на інший аспект предмету дискусії, який є вузьким або ширшим за висхідний. Назовні таке спонукання виглядає як уточнення, проте, здійснюється не задля досягнення більшої точності розгляду/аналізу будь-чого, а заради ухилення від незручної для</i></p>

	<i>від початку.</i>		<i>пропонента предметної сфери обговорення Модель спонукання (в дискусії на економічну тему): «Ви ведете мову про глобальну рецесію. Проте, насправді йдеться радше про звичайну енергетичну кризу в декількох країнах Західної Європи, чи не так? Можливо, варто розлогіше поговорити саме про це?».</i>
<i>Заперечення наперед (випереджаюче заперечення, прогностика хибних тверджень опонента із їх відкиданням).</i>	<i>Блокування не вигідної для пропонента (ведучого, головуючого та ін. модераторів комунікації) дискусії шляхом «зчитування думок» опонента і випереджаючого заперечення цих думок через їх хибність/етичну неприйнятність тощо. Різновидами заперечення наперед є так звана «хибна підозра» та «нав'язаний наслідок»</i>	<i>Емоційний стан опонента та супутньої фонові аудиторії (публіки), у яких модератор комунікації прагне викликати обурення, насміх, роздратування, щоб створити відповідні зашумлення комунікації та її зрив через озвучування «зчитаних думок»</i>	<i>Моделі заперечення: <u>Модель 1.:</u> «Я і так знаю (можу сказати, можу передбачити), що Ви скажете:..... (Далі йде низка «зчитаних думок» опонента будь-якого змісту). <u>Модель 2.:</u> «Підозрюю, що Ви маєте на увазі... (Далі йде низка «зчитаних думок» опонента будь-якого змісту).</i>
<i>Псевдозгода із зміною предмету обговорення.</i>	<i>Уникнення емоційної напруженості, яка виникає при використанні табу на обговорення предмету та категоричної незгоди (див. зміст маніпулятивних</i>	<i>Емоційні стани опонента, які змінюються в бік короткочасного переживання позитивних емоцій, що уможлиблює зміну теми комунікації</i>	<i>Модель застосування.</i> <i>Ми з вами повністю погоджуємося. Це безумовно актуальна тема, але її обговорення потребує окремого часу. Зараз давайте зупинимося на.....</i>

	<i>прийомів вище)</i>		<i>(далі називається предмет обговорення)</i>
Псевдообурення із зміною предмету обговорення.	<i>Емоційне зараження страхом, сумнівом, провиною та соромом задля блокування комунікації</i>	<i>Емоційні стани опонента, які змінюються в бік короткочасного переживання страху, сорому, сумніву та провини як спонук до зміни предмету обговорення</i>	Модель застосування _____
Хибне уявлення про несходження позицій	<i>Блокування дискусії шляхом вказування на існуючу ціннісну несумісність акторів комунікації. Різновидом хибного уявлення про ціннісне несходження позицій є хибне ствердження про неможливість продовження суперечки</i>	<i>Ціннісні регулятори комунікації, щодо яких організатор комунікації (модератор, хедлайнер та ін.) виголошує несумісність із опонентом/опонентами</i>	Моделі застосування: «Наші точки зору навряд чи коли-небудь зійдуться» «Тут ми навряд чи коли-небудь досягнемо згоди»
Хибне звинувачення у відсутності доказів.	<i>Дискредитація опонента шляхом вказівки на відсутність ціннісних, теоретичних та/або емпіричних достатніх підстав для його комунікації</i>	<i>Структури сприйняття (стереотипи), які унеможливають розгортання комунікації за відсутності доказів.</i>	Модель застосування «Насправді у вас немає жодних доказів»(за наявності доказів і блокування можливості їх виголосити)
Просіювання фактів	<i>Вибіркове подання фактів в тих чи інших повідомленнях</i>	<i>Однобічне (тенденційне) та/або викривлене сприйняття інформації адресатом впливу. Структури сприйняття</i>	Модель застосування За нашими даними, ... зазначена подія відбувалася наступним чином...
Надмірна прискіпливість до аргументів	<i>Спрямоване гіперкритичне ставлення до аргументів опонента, їх</i>	<i>Когнітивні механізми доведення. Можливі афективні комплекси (якщо</i>	Модель застосування _____

	<i>знецінення шляхом інтелектуальної критики, висміювання, ігнорування тощо</i>	<i>маніпулятивною інтенцією є порушення емоційної рівноваги опонента і провакування емоційного зриву)</i>	
Вимога надмірного уточнення тези та умисне недорозуміння тези.	<i>Спрямоване гіперкритичне ставлення до тез опонента, їх знецінення шляхом інтелектуальної критики, висміювання, ігнорування тощо</i>	<i>Когнітивні механізми доведення. Можливі афективні комплекси (якщо маніпулятивною інтенцією є порушення емоційної рівноваги опонента і провакування емоційного зриву)</i>	Модель застосування _____
Контрзапитання і контрприклад	<i>Підміна відповіді на запитання пропонента/опонента зустрічним запитанням і обґрунтування наведених прикладів – зустрічними прикладами. Маніпулятивний ефект стосується як риторики пропонента, так і опонента, оскільки окремі приклади, як і контрприклад, нічого не доводять.</i>	<i>Механізми наочно-образного мислення і аналогії</i>	Модель застосування _____
Неправомірне звертання до науки та псевдозв’язок аргументів.	<i>Використання наукових теорій та фактів для обґрунтування псевдонаукових тверджень та демонстрації фактоїдів</i>	<i>Аналітико-синтетичні процедури</i>	Модель застосування «Вам добре відомо, що психологічна теорія поля є обґрунтованою навіть в квантовій фізиці...»
Повне заперечення авторитетів	<i>Відкидання аргументів опонента на підставі знеціненості авторитета</i>	<i>Структури легітимації/авторизації (ціннісної узгодженості) аргументів, які формуються через</i>	Модель застосування А хто такі взагалі, всі оці Ваші... (далі перераховуються прізвища)? Вони

		зв'язок відповідних дискурсів із обмеженим колом учасників-авторитетів	взагалі є в цій сфері експертами (фахівцями), мають глибокі знання...?»
Маніпулятивні прийоми дискредитації опонента			
Хибне звинувачення в неправоті на основі аксіоми «Будь-яка людина грішна».	<i>Використання установки щодо принципової недосконалості міркувань будь-кого на підставі відомої аксіоми християнської етики, згідно якої весь світ занурений в зло, а тому людська свідомість перебуває в темряві. Отже, кожен, хто намагається довести щось, навіть при побудові найаргументованішого доведення є обмеженим у своїх логіко-аргументативних потужностях.</i>	<i>Демонстрація принципової відсутності етосу у будь-якого найкращого комунікатора через його моральне знецінення. Самооцінка опонента є ключовою мішенню впливу</i>	Модель застосування: «Навіть такі авторитети як... припускалися похибок у власних міркуваннях. Бо всі ми люди. І всі ми маємо певні обмеження в нашому мисленні... Ви тим паче.
Хибне звинувачення із вказівкою на невірний вибір опонента	<i>Демонстрація принципової відсутності етосу з тих чи інших псевдопідстав у конкретного комунікатора через його моральне знецінення.</i>	<i>Виключення опонента з комунікації шляхом вказування на невідповідність його особи тим чи іншим моральним (юридичним, науковим, політичним) нормам Самооцінка опонента є ключовою мішенню впливу, а тиск на цю самооцінку має на меті або самовиключення опонента з комунікації, або його емоційний зрив,</i>	Модель застосування Навряд чи з Вами взагалі можна дебатовати на цю тему. Адже з Вашого минулого є добре відомими факти про те, що Ви... (наводиться будь-яке псевдозвинувачення)... Тож точно не Вам вести про це мову...

		<i>спрямований на «втрату обличчя» і переривання комунікації</i>	
Авторитарний стиль.	<i>Приниження опонента шляхом вираження зверхності та презирства як вербально, так і невербально</i>	<i>Емоційна реакція опонента (афективний вибух з його боку), який унеможливує продовження комунікації</i>	Модель застосування <i>«Спілкування з вами взагалі-то навряд чи вартує чогось. Чи варто нам взагалі продовжувати дискусію? ...» і т.д., і т.п.</i>
Перехід на особу Хибне перенесення обговорюваної теми на особу	<i>Особистий «заціп» опонента і умисне порушення кордонів особи задля зриву комунікації</i>	<i>Створення умов для переривання дискусії шляхом провакування афективного вибуху опонента. Афективне провакування обурення/гніву з боку опонента</i>	Модель застосування <i>«А тепер давайте поговоримо про те, чому саме ця тема цікавить Вас. Напевно, що вона є дотичною до однієї з Ваших особистих проблем, з чим варто було б розібратися?»</i>
Перехід на звинувачення	<i>Спроба інкримінувати адресату різні проступки або злочини, репутаційні хиби та використати інші компромати задля послаблення вагомості та дієвості його слів</i>	<i>Соціальні норми, які є пов'язаними із створенням позитивного іміджу та репутації</i>	Модель застосування <i>Мені добре відомо, як Ви....(далі перераховуються будь-які компроментуючі обставини поведінки адресата). Так от, маючи таку репутацію, Вам взагалі краще помовчати...</i>
Образа	<i>Використання лайливої (пейоративної) лексики задля нанесення «афективного удару» співрозмовнику та викликання реакції зконфушення та</i>	<i>Самосприйняття та самоповага</i>	Модель застосування <i>«Ну, ти й ідіот і....й, скажу я тобі»</i>

	<i>розгубленості</i>		
Гра гіперболою та ліготою (зміна фрейму/оцінки. Евфемізація. Пежоративізація)	<i>Використання прийомів перебільшення та применшення задля створення викривленого сприйняття слів об'єкту маніпулювання</i>	<i>Фрейми (механізми категоризації) та емоційний гомеостаз</i>	Модель застосування <i>«Такий вчинок, хоча і може вважатися виявом величі, насправді, є просто буденною дією. В ньому немає нічого надзвичайного»</i>
Іронічне повторення	<i>Використання аудіо-вокального варіювання у висловлюваннях з привнесенням інтонацій іронії, насмішкватості</i>	<i>Соціальні почуття та емоційні реакції знецінення через сміх</i>	Модель застосування <i>«Політика? Ви називаєте це – політикою?...»</i>
Інсинуація.	<i>Послугування відвертою брехнею з метою дискредитації опонента</i>	<i>Закони логічної та фактичної верифікації інформації</i>	
Наклеювання ярликів (стигматизація).	<i>Використання стигм (ярликів) як інструментів приниження, знецінення</i>	<i>Соціальні почуття презирства, зневаги, сорому</i>	Модель застосування. <i>Йому не можна довіряти вже просто тому, що він комуніст (гей, нацист, антисеміт...)</i>
Синтаксичне перетворення (рефреймінг)	<i>Зміна рамок сприйняття через маніпулювання різноманітними мовними штампами</i>	<i>Сприйняття різних об'єктів, осіб, соціально-політичних процесів тощо</i>	Модель застосування <i>Це була не поразка економічної політики, а економічний експеримент, який децю затягнувся...</i>
Використання пустих формул. Використання гасел	<i>Індукування відповідних емоцій через використання слів-штампів</i>	<i>Соціальні почуття</i>	Модель застосування <i>Ми маємо притягти до відповідальності цю банду озвірілих, осатанілих вбивць...</i>
Популістська маніпулятивна аргументація			

<p>Адвокатський (свинський) аргумент.</p>	<p><i>Використання не вигідних висловлювань опонента проти нього ж самого шляхом згоди з ним</i></p>	<p><i>Аналітико-синтетичні процедури доведення</i></p>	<p>Модель застосування <i>Ви ведете мову про те, що я виступаю проти... (будь-чого)... Річ у тім, що якраз, з точністю до навпаки, погоджуюсь із Вами...</i></p>
<p>Суб'єктивний аргумент (різновид - жіночий аргумент)</p>	<p><i>Апеляція до дрібних, але емоційно-значущих для опонента нюансів у суперечці, про які децю відомо пропоненту, з метою його емоційної дезорганізації</i></p>	<p><i>Афективні комплекси та імпульсивні емоційні переживання</i></p>	<p>Модель застосування <i>Я добре знаю, як Ваш покійний батько ставився до цього...</i></p>
<p>Аргумент до особи.</p>	<p><i>Див. суб'єктивний аргумент вище</i></p>	<p><i>Афективні комплекси та імпульсивні емоційні переживання. Ставка робиться переважно на сором.</i></p>	<p>Модель застосування <i>Така людина, як Ви, не може дозволити собі подібне, адже Ви відомий адвокат (вчений, громадський діяч...)</i></p>
<p>Аргумент до публіки.</p>	<p><i>Апеляція до великої кількості людей у формі риторичного питання з приводу заздалегідь відомого рішення</i></p>	<p><i>Соціальні почуття: обурення, ніяковіння, збентеження тощо.</i></p>	<p>Модель застосування <i>А що б ви зробили, коли б ви дізналися, що дехто вирішив знищити ваше майно, звалтувати ваших жінок, вбити ваших дітей?</i></p>
<p>Аргумент до вигоди.</p>	<p><i>Доведення за допомогою демонстрації не стільки правильності твердження, скільки вилучення користі від його прийняття на практиці.</i></p>	<p><i>Потреба володіння та інші утилітарно-практичні потреби</i></p>	<p>Модель застосування <i>Ви, звісно, можете не погоджуватись зі мною скільки завгодно, але від цього ви лише програєте, бо не зможете отримати... (далі</i></p>

	<i>Протиставлення незгоди і вигоди</i>		<i>вказується предмет вигоди). Якщо ж ви погодитесь зі мною, то ваш виграш буде для вас відчутним і буде полягати в...</i>
Аргумент до мас	<i>Див. аргумент до публіки.</i>	-----	-----
Аргумент до самолюбства	<i>Доведення за допомогою демонстрації неспроможності адресата виконати будь-що, висловити будь-яку думку чи прийняти будь-яке рішення. Маніпулятивна інтенція прийому є провокативною: спонукати адресата до висловлювання, щодо якого він виявляє стриманість, або до вчинення дій, від яких адресат утримується</i>	<i>Потреба самоповаги</i>	Модель застосування <i>«Невже така людина, як Ви, яка слугує взірцем для інших, не може чесно сказати (зробити, прийняти рішення тощо) про (щодо, відносно і т.п) ...»</i>
«Вбивчий аргумент» (аргумент до сорому, або ставка на хибний сором.)	<i>Повідомлення адресату в публічному просторі про наявність компроментуючої, принижуючої інформації про нього</i>	<i>Потреба самоповаги і збереження позитивної репутації (позитивного іміджу)</i>	Модель застосування <i>«Хочу розповісти про те, про що мій опонент віддає перевагу мовчати...»</i>
Аргумент до освіченості	<i>Апеляція до рівня освіти, фахових здібностей, компетенцій опонента з метою маніпулятивно схилити його до тієї чи іншої (вигідної для</i>	<i>Потреба самоповаги і підтримання позитивного іміджу</i>	Модель застосування <i>«Людина з таким рівнем освіти, як у Вас, не може не погодитись з тим, що...»</i>

	<i>суб'єкта впливу) точки зору</i>		
Аргумент до жалю	<i>Апеляція до співчуття, яка має приховати дефіцит теорій або фактів, необхідних для обґрунтування точки зору суб'єкта впливу</i>	<i>Потреба в емпатії</i>	Модель застосування <i>Що можна взяти з цієї людини (цих людей) в цій ситуації? Ви вимагаєте від неї (від них)</i>
Аргумент до сили.	<i>Погрози застосуванням сили у випадку не прийняття точки зору суб'єкта впливу</i>	<i>Потреба самозбереження. Емоції страху/тривоги</i>	Модель застосування <i>Ви можете не приймати мою точку зору, але я хочу попередити вас про наслідки її неприйняття</i>

ПРАКТИКУМ 5²⁰.

ТЕМА ПРАКТИКУМУ: СТИЛІСТИЧНІ ТРОПИ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ. ЧАСТИНА 1.

Завдання.

- 1) В наступній таблиці заповніть третю колонку імовірними ефектами психологічного впливу, скориставшись для цього практикумом 1 та наданим викладачем додатковими джерелами.
- 2) В збірнику «НАЙВІДОМІШІ ПРОМОВИ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ» оберіть дві промови на власний розсуд. В обраних Вами текстах промов виділіть тропи та вкажіть імовірнісні ефекти їх психологічного впливу на адресата. Результати рекомендовано подати в табличному вигляді для зручності (на розсуд студента/студентки не виключається і інший спосіб).

Таблиця 5.1. Найуживаніші тропи

Троп	Приклади	Ефекти психологічного впливу (див. практикум 1)
Метафора (гр. <i>metaphora</i> — переміщення, віддалення) — один із найпоширеніших тропів, що виникає в результаті вживання слова в переносному	Конвертини хат; глобус капусти (Л. Костенко).	

²⁰В практикумі частково використано матеріали з: Плеханова Т.М. Риторика: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньої програми «Видавнича справа та редагування» / Т.М. Плеханова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2017. – 110 с.

<p>значенні за схожістю означуваного предмета з іншим. Метафора нагадує згорнене порівняння, компактна й образна</p>		
<p>Порівняння — троп, що є порівнянням одного предмета з іншим на основі спільної для них ознаки</p>	<p>Пшениці лан по обрію розлився, наче море (О. Гончар).</p>	
<p>Метонімія (від гр. metonymia — перейменування) — троп, образний переносний вираз, в якому предмет замінюється іншим, але не за подібністю, а за суміжністю і реально існуючими між ним зв'язками</p>	<p>Зал аплодував; місто зустрічало.</p>	
<p>Синекдоха (гр. synekdoche — співвіднесення) — троп, різновид метонімії, вислів, фундований на кількісному зіставленні предметів, на заміні «ми» замість «я», частиною — цілого, одним — сукупності й навпаки</p>	<p>А штани та картузи посідали на вози (С. Олійник); фігура слова, що надає йому ширшого значення, ніж звичайно.</p>	
<p>Літота (від гр. litotes — простота) — образне</p>	<p>Жаль крихти хліба.</p>	

применшення		
Гіпербола — образне перебільшення за розміром, силою, значенням	Так ніхто не кохав. Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання (В. Сосюра).	
Плеоназм (гр. pleonasmus — перебільшення) — надмірність слів у фразі або тексті з погляду точної передачі думки. Різновидами плеоназму можуть бути тавтологія, перифраза, лексична надлишковість.	Солодкий цукор, масляна олія	
Персоніфікація (від лат. persona — особа і fasio — роблю) — троп, що утворюється перенесенням ознак особи на предмети, речі, явища, тваринний і рослинний світ	В золотій смушевій шапці циган-вечір сходив з гір, ніс він ніченьці-циганці з срібла кований набір (О. Олесь).	
Алегорія — образ, в якому зображення має переносне значення; вираження ідеї в предметному образі	лисиця — хитрість, осел — тупа упертість, вовк — хижацтво.	
Іронія — троп, у якому слова чи вирази з метою насмішки, глузування		

вживаються у зворотному (до буквального) значенні слова.		
Антономазія - стилістичний засіб оцінної експресії, що досягається заміною власної назви описовим зворотом	Безсмертний Кобзар (про Т. Шевченка).	
Катахреза (від гр. katachresis — помилкове вживання) — троп, різновид метафори, що утворюється поєднанням суперечливих понять, використанням семантично подібного, близького, але не точного виразу	Велика розмова замість довга; червоне чорнило.	
Оксюморон (гр. oxymoron — дотепно-безглузде) — поєднання логічно суперечливих понять, несумісних ознак, що утворюють новий яскравий образ	Ти мовчанням мені кричи; говорю я з тобою мовчки (В. Симоненко)	
Емфаза — інтонаційне виділення, підсилене повторення якогось елемента, частіше	Осінній день, осінній день, осінній... (Л. Костенко). Емфатичний вираз — особливо	

початкового	інтенсивне або велемовне висловлення.	
Каламбур — стилістичний прийом зближення різних за значенням слів, іноді схожих за звучанням, який створює комічний ефект	А хай їй грець, тій Греції!; Все квапимось із ніколи в ніколи (Л. Костенко).	
Зевгма — риторична фігура, що ґрунтується на побудові тривалого мовного періоду таким чином, що у реченні з однорідними ми підрядними членами підмет або присудок представлений на початку, а далі мається на увазі.	Далека красо моя! Щасливий я, що народився на твоєму березі, що пив у незабутні роки твою м'яку, веселу, сиву воду, ходив босий по твоїх казкових висипах, слухав рибальських розмов на твоїх човнах і казання старих про давнину...(О. Довженко).	
Антанакласис вербальна провокація, в якій під оболонкою відомого фактично контрабандою протягується невідоме. Antanaklasis означає по-грецьки відбиток і є прямим повтором фрагменту промови.		

<p>Проте повністю відтворюючи даний фрагмент зовні, антанакласис передбачає внутрішню близькість між формально однаковими фрагментами.</p>		
<p>Градація- клімакс, або просто клімакс (грец. klimaks - сходи), є послідовним розширенням значень наступних один за одним понять - або самих по собі, або у складі відповідних синтаксичних структур. Здійснення цієї процедури передбачає послідовне сходження від часткового до більш загального, причому послідовність кроків не повинна порушуватися. Сенс градації, а отже і градації-клімаксу як її виду, - точності її виконання: у тому випадку, якщо єдина лінія "наростання" не витримується, градація не відбудеться як троп.</p>	<p>1) час летить: хвилина, вік, ера</p> <p>2) Згадується знаменита гейнівська сосна, яка є планета Земля, що посилає свій привіт через космос.</p>	

<p>Градація-антиклімакс або антиклімакс є тропом, зворотнім клімаксу, передбачає послідовне звуження поняття. Правила, яких у випадку з антиклімаксом слід дотримуватися, ті самі, що і у випадку з клімаксом: повинна витримуватися точна лінія "зменшення". Іншими словами, рух при антиклімаксі відбувається в прямо протилежний бік; шляхом поступового перетворення загального поняття на все більш часткові.</p>	<p>Мафіозі виявився не бандитом, а хлопчиком із важким дитинством.</p> <p>І не дискусія це ніяка, а так... балаканина, балаканина!</p> <p>Прибув до столиці— яке там вогнище: кімнати, кута свого нема; хоч якась думка майнула, не думка навіть — міркування...</p>	
<p>Антономазія (грец. antonomasia - перейменування; від antonomazein - називати інакше) іноді кваліфікується як різновид синекдохи. Цей троп передбачає власне (найчастіше загальновідоме) ім'я замість імені номінального. Зрозуміло, що антономазія теж</p>	<p>Іноді він просто Цицерон!</p>	

<p>розширює можливості найменування і теж містить собі елемент аналогії, правда, подібно до багатьох тропів, часто без вказівки ознаки, за якою порівнюються члени аналогії.</p>		
<p>Амфіболія (грец. amphibolla – двозначність троп, близький до щойно обговореного і теж передбачає гру на багатозначності, найчастіше - двозначності. На відміну від антанакласису амфіболія буде аналогію не між двома словами (однаковими зовні, але різними за значенням), а між двома значеннями одного й того ж слова, тобто цей троп не передбачає лексичного повтору: обидва значення укладені, так би мовити, в одній оболонці.</p>	<p>Він же дитина (амфіболія при словосполученні): почуття перемагає свідомість (що переконує що?)</p> <p>(амфіболія при реченні): країна не пережила революції (у країні не було революції чи країна загинула внаслідок революції?)</p> <p>(Газетний заголовок) Моніка Левінські у цікавому положенні.</p> <p>П'єру Кардену подобається клітка(??)</p> <p>Напис на одному з дверей у будівлі КДБ: "Стукати!" (З анекдоту).</p>	

<p>Гіпаллаг є дуже рідкісним тропом. Хоча його часто теж розглядають як різновид метонімії, побачити підстави для такого розгляду досить складно.</p> <p>Нуралlassein означає у перекладі з грецької переставляти, обмінювати. Відповідно до цього значення гіпаллаг і визначається як «рокірування» слів у складі тієї чи іншої структури, найчастіше структури з досить ясними відносинами між компонентами. Ясність відносин є справді необхідною умовою у тому, щоб здійснити гіпаллаг. Інакше відповідна структура просто виглядатиме незрозумілою. Тому найчастіше гіпалагізуються дійсно стійкі словосполучення, які, як то кажуть, "у всіх на слуху". Перестановки у такій структурі однаково дають можливість бачити вихідні відносини між</p>	<p>Сіра шапочка та червоний вовк</p> <p>(газетний заголовок) Світле минуле і темне майбутнє країни.</p>	
--	---	--

<p>компонентами - навіть у дзеркалі гіпалагу.</p>		
<p>Еналлага (грец. enallage - поворот, перестановка) у одній із двох своїх модифікацій теж сприймається як віддалений вид метонімії. Цей шлях передбачає перестановку (як суто просторове переміщення) ознаки. Чисто технічно це здійснюється наступним чином: існує два зіставних поняття, причому при одному з них є певна ознака, ознака цей "відбирається" у даного поняття і підставляється до іншого поняття, стаючи таким чином його ознакою.</p>	<p>Незаперечна сила доказів (замість: сила незаперечних доказів)</p> <p>Найбільш дивовижний феномен загадкової стійкості комуністичних ідей в історії людства.</p>	

ПРАКТИКУМ 6²¹.

ТЕМА ПРАКТИКУМУ: СТИЛІСТИЧНІ ТРОПИ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ. ЧАСТИНА 2.

Завдання.

- 3) В наступній таблиці заповніть третю колонку імовірними ефектами психологічного впливу, скориставшись для цього практикумом 1 та наданим викладачем додатковими джерелами.
- 4) Обравши в збірнику «НАЙВІДОМІШІ ПРОМОВИ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ» дві промови на власний розсуд (див. практикум 5), продовжуйте роботу із тими самими текстами і в цьому практикумі. В обраних Вами текстах промов виділіть тропи другої частини та вкажіть імовірнісні ефекти їх психологічного впливу на адресата. Результати рекомендовано подати в табличному вигляді для зручності (на розсуд студента/студентки не виключається і інший спосіб).

Таблиця 6.1. Найуживаніші тропи (частина 2)

Троп	Приклади	Ефекти психологічного впливу (див. практикум 1)
Астеїзм — схвалення у вигляді осуду. комплімент, найчастіше самому собі, причому зроблений знову ж таки з точністю до навпаки. Іншими словами, це самосхвалення у формі	<ul style="list-style-type: none">• мені як людині сторонній;• це моя собача справа;• лише такий ідіот, як я;• я університетів не закінчував;	

²¹ В практикумі частково використано матеріали з: Плеханова Т.М. Риторика: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньої програми «Видавнича справа та редагування» / Т.М. Плеханова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2017. – 110 с.

<p>осуду. Іншими словами, перед нами варіант "самоприниження через гордість".</p>	<ul style="list-style-type: none"> • адже я мужик сільський 	
<p>Алюзія (лат. <i>allusio</i> - натяк) є тропом, назва якого говорить саме за себе: тут ми дійсно маємо справу з натяком, Мистецтво натяку передбачає два основні риторичні аспекти побудови висловлювання.</p> <p>По-перше, оратор має «гарантувати» впізнаваність того, до чого надсилається адресат; по-друге, наявність, хоча б і паралогічного, зв'язку між предметом (особою, явищем, подією) і паралелі до нього. Таким чином, алюзія є тією ж аналогією: те, що порівнюється, уподібнюється факту в галузі історії, політики, літератури і т. д.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • конкурс краси за часів Паріса закінчився Троянською війною; сицилійська мафія спочатку не виходила за межі Сицилії; • потьомкінські села були найбільшим відкриттям століття на росії, причому навіть не нашого 	
<p>Паралепсис - риторична та стилістична фігура, яка утворюється, коли</p>	<ul style="list-style-type: none"> • не пропонувати ж президентові піти у відставку після цього; 	

<p>оратор повідомляє саме про те, що він, начебто, намагався приховати. Використовується для свідомого створення оратором комічного ефекту.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • не варто зайвий раз наголошувати, що зайвий раз підкреслюють лише зануди; • як би не проговоритися в тому, що я недолюблюю полум'яних трибунів. 	
<p>Антифразис — стилістична фігура, яка будується на вживанні слова в протилежному значенні.</p> <p>Характерною рисою антифразису як тропу є його співвідношення лише з так званими "прозорими мовними ситуаціями", тобто із ситуаціями, в яких пряме розуміння висловлювання є виключеним.</p> <p>Річ в тім, що риторичний механізм антифразису включається лише тоді, коли промовця важко запідозрити в невизначеності точки зору з приводу того, що він характеризує (зазвичай контекст добре орієнтує адресата</p>	<ul style="list-style-type: none"> • страшенно гарний/ гарна (про людину із відразливою зовнішністю) • смакота (про неїстівну їжу) • Ці герої вчора викрали автівку і збили перехожого (про затриманих на місці скоєння злочину). 	

<p>в тактиці промовця). Тільки і виключно за цих обставин антифразис прочитується семантично коректно.</p>		
<p>Евфемізм — троп, заміна табуйованих (священних, стилістично неприйнятних для якоїсь групи або ж просто непристойних) слів описовими синонімічними словами (зворотами). Пом'якшувальні назви грубих явищ, уникнення слів із неприємним забарвленням.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Відійти в засвіти (замість «померти») • З мільйонами бюджетних коштів, які чиновник зміг вчасно приберегти, він непомітно зник (замість того, щоб сказати про те, що чиновник просто вкрав кошти) 	
<p>Преокупація – виголошення того, що завідомо суперечить реальному стану справ. Сутність преокупації полягає саме у створенні протиріччя (часто комічного, знову ж таки при іронії) між очевидним і заперечним.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Я ніколи не брешу <ul style="list-style-type: none"> • Я не расист, • Я люблю, коли зі мною сперечаються, • Я завжди володію собою 	
<p>Епанортоза (грец. epanorthosis - самовиправлення):</p>	<ul style="list-style-type: none"> • сезонний, тобто вже нікому не потрібний розпродаж 	

<p>мимовільна поправка, яка в останній момент "віддає данину" критерію щирості</p>	<ul style="list-style-type: none"> • на радянську, читай показну, демократію теж безглуздо орієнтуватися. 	
<p>Риторичне звертання — риторична та стилістична фігура, якою мовець звертається до слухача з метою безпосереднього адресування змісту та виражає емоційне ставлення оратора до об'єкта його промови. Оратори звертаються часто не тільки до людей, але й до неживих предметів або абстрактних понять:</p>	<p>О слово рідне! Орле скутий! Чужинцям кинуте на сміх! Співочий грім батьків моїх, дітьми безпам'ятно забутий! (О. Олесь).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пані та панове! Втім, тут, я бачу, лише пані. • Шановний банкіре, та ви ж просто злочинець! 	
<p>Риторичне питання — риторична та стилістична фігура: питання, відповідь на яке вже закладено в самому питанні, або ж відповідь не потрібна.</p> <p>Риторичне питання є співвіднесеним, як і всі тропи цієї групи, з критерієм щирості: зовні це спроба поставити питання, не поставивши питання. Риторичне питання зазвичай пропонується саме як питання, на яке</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Хіба це неможливо зрозуміти? Та ось... виходить, що неможливо! • Чи винен хтось у цій війні? А що – винен! Винен, наприклад, президент: адже він глава уряду! 	

<p>розумний співрозмовник не кинеться відповідати: такі мінімальні відомості. Однак, будучи вжитим паралогічно, риторичне питання зовсім не виключає відповіді, причому відповіді часто вельми несподіваної, яка ніби "відновлює в правах" критерій щирості. Виходячи з цього, має сенс, можливо, визначити риторичне питання трохи інакше - не як питання, відповіді на яке не потрібно, а як питання, відповідь на яке є всім добре відомою.</p>		
<p>Риторичний оклик — окличні слова, вигуки чи короткі фрази, що експресивною інтоніцією передають живе мовлення з безпосередньою реакцією.</p> <p>При риторичному оклику ніхто нікого і ні про що не запитує: риторичний оклик є очікуваною і</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Чудово!.. Робота цілого колективу пішла коту під хвіст. • Який жах! Секретарка спробувала допомогти відвідувачеві пройти до директора без дозволу • Скандал! Живе слово - у мертвих зборах; <ul style="list-style-type: none"> • Яке тонке спостереження! Немов сокирою по 	

<p>зрозумілою присутнім реакцією з того чи іншого приводу. Так прийнято визначати риторичний оклик у літературі.</p> <p>Проте в даному випадку визначення "риторичний" при слові "оклик" дає можливість припустити складніший механізм дії тропу як провокації, яка чиниться на адресу слухачів. Прийнятий як паралогічний хід риторичний оклик є пропозицією приєднатися до емоції того, хто говорить, яка насправді адресатом впливу не поділяється (раптове "включення" критерію щирості).</p>	<p>голови;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дотепно! Так усі нині жартують. 	
---	--	--

ПРАКТИКУМ 7.

ТЕМА ПРАКТИКУМУ: НЕВЕРБАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ СИГНАЛИ ЯК СУПРОВІД ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

БЛОК 1. ЖЕСТИКА.

ЗАВДАННЯ. ДАЙТЕ МОЖЛИВУ ІНТЕРПРЕТАЦІЮ ЖЕСТИКИ УЧАСНИКІВ ВЗАЄМОДІЇ У НАСТУПНИХ СИТУАЦІЯХ

- 1.1. Чоловік стоїть перед жінкою із повністю розкритими і розгорнутими у бік співрозмовниці долонями, пальці долоні розставлені, голова перебуває в нейтральному положенні, а руки та ноги розсунуті. Жінка тримає одну з рук на зап'ясті, неперервно смикаючи ремінець годинника. Поперемінно вона переминається з однієї стопи на іншу та розчесує розправленими пальцями долоні волосся на голові.
- 1.2. Двоє учасників сидять один навпроти одного. Один з учасників, потираючи повіку, дивиться в підлогу, а обидві брови у нього перебувають піднятими. Голова відвернута вбік і злегка опущена донизу, а на обличчі у нього натягнута посмішка. Другий учасник демонструє жести потирання шиї долонею, паралельно демонструючи жест посмикування/обертання персня на пальці.
- 1.3. Жінка впевнено посміхається, перетинаючи кімнату, але одна рука, що поправляє годинник, перебуває упоперек тіла і утворює частковий бар'єр. Інша жінка, яка сидить в тій самій кімнаті, перекидає ногу на ногу в позиції американської четвірки та починає мізинцем правої руки «прочищати» праве вухо.
- 1.4. Чоловік підходить до жінки, а вона при цьому не повертає до нього ані голови, ані корпусу тіла, дивиться на нього скоса, голова є злегка нахиленою вперед, брови злегка вигнуті, а схрещені руки на грудях схрещені, кути рота опущені.
- 1.5. Дитина поставила руки на стегна, підборіддя видається вперед, а рот широко відкритий, із вишкіреними зубами. Інша дитина показує їй язика, демонстраційно повертаючись до неї сідницями та лускаючи по ній долонями.
- 1.6. Чоловік тримає папку обидвома руками, а його руки і ноги перебувають в схрещеному положенні. Він одягнений у застібнутий на всі гудзики піджак, на обличчі - темні захисні окуляри, більша частина обличчя прихована під бородою

- 1.7. Двоє чоловіків стоять один навпроти одного, причому чоловік ліворуч поставив руки на стегна, а чоловік праворуч заклав великі пальці за ремінь штанів. Жінка, яка стоїть між ними, обіймає обох чоловіків за плечі правою та лівою рукою.
- 1.8. Жінка ліворуч сидить верхи на стільці і користується жестом - "прямий розворот тіла", спрямованим на чоловіка праворуч від неї. Чоловік праворуч стиснув пальці, і його ноги зведені разом під стільцем. Перебуваюча між ними жінка в центрі демонструє жест обох рук, закладених за голову, зафіксувавши одну ногу на коліні іншої ноги. Вона сидить на стільці, який обертається, відкидається назад, катається на коліщатках і має підлокітники. Чоловік праворуч сидить на звичайному стільці з низькою спинкою, стійкими ніжками, його руки і ноги тісно переплетені, голова нахилена донизу
- 1.9. Жінка сидить в положенні з ногою, виставленою вперед, вказуючи на чоловіка ліворуч, її руки перебувають на стегнах, і великі пальці - за поясом, ліве зап'ястя виставлене, і вона при тютюнопалінні випускає дим вгору. Вона також скоса поглядає на чоловіка ліворуч, а він відповідає на її жести своїми жєстами: поправляє краватку, його голова при цьому піднята догори. Чоловік у центрі групи відвернувся від чоловіка ліворуч і дивиться на нього зухвалим поглядом скоса. Його долоні не видно, і він спрямовує дим при тютюнопалінні донизу, крім того, він спирається на стіну.

БЛОК 2. МІМІКА.

ЗАВДАННЯ. ДАЙТЕ МОЖЛИВУ ІНТЕРПРЕТАЦІЮ НАСТУПНИХ МІМІЧНИХ СИГНАЛІВ

1. Губи викривлені, а їхні куточки відтягнуті назад, рот закритий або відкритий, навколо очей дрібні зморшки, очі блищать, примружені або розкриті, на лобі проглядаються горизонтальні складки.
2. Підняті брови утворюють горизонтальні зморшки на лобі, очі розширюються і округляються, відкритий рот набуває овальної форми.
3. Підняті або злегка зведені брови, відбувається переміщення погляду у напрямку до об'єкта, можливим є злегка відкритий рот або стиснуті губи.
4. М'язи чола зрушені всередину і вниз, надаючи очам загрозливого або нахмуреного виразу, очі блищать, розкриті або примружені, ніздрі розширені, крила носа піднесені, губи або щільно стиснуті або відтягнуті назад, набуваючи прямокутної форми та оголюючи стиснуті зуби (оскал).

- При впадінні в лють рот широко розкривається, оголюються нижні зуби (ніби демонстрація пащі), обличчя червоніє, набуваючи загострені риси.
5. Насуплені брови та зморщений ніс, піднята верхня губа і опущена нижня, округла форма рота, язик злегка висунутий, ніби виштовхує щось, що потрапило до рота.
 6. Брови піднесені, обличчя витягнуте, голова піднята, наче людина дивиться на когось зверху вниз, рот закритий, куточки губ опущені, очі тьмяні та звужені.
 7. Внутрішні кінці брів піднесені і зведені до перенісся, очі злегка звужені, а куточки рота опущені, можливо, тремтіння злегка висунутого підборіддя. Мімічне вираження може супроводжуватись екстралінгвістичними компонентами – плачем, риданням.
 8. Брови зведені, очі тьмяні, зовнішні кути губ трохи опущені, вираз обличчя застиглий.
 9. Брови трохи підняті, але мають пряму форму, їх внутрішні кути зсунуті, через лоб проходять горизонтальні зморшки, очі без блиску і розширені, причому нижня повіка напружена, а верхня трохи піднята, рот може бути відкритий, а куточки його відтягнуті назад, натягуючи та розпрямлюючи губи над зубами.
 10. Очі закриті з великою напругою (видні практично всі зморшки) або широко розкриті, губи розведені і оголюють або стислі зуби, або відкритий рот, кожен лицьовий м'яз у напрузі.
 11. Очі відводяться убік, голова опускається або відвертається, тіло ніби зіщулюється, тобто, вся міміка і кінесика людини спрямована на те, щоб стати якомога менше, ніж вона насправді є.
 12. Посмішка пробігає по обличчю людини, перш ніж вона сховає погляд чи відвернеться вбік.

БЛОК 3. ТАКСИКА ТА ТАКТИЛЬНІ ПАТЕРНИ

ЗАВДАННЯ. ДАЙТЕ МОЖЛИВУ ІНТЕРПРЕТАЦІЮ НАСТУПНИХ ТАКТИЛЬНИХ СИГНАЛІВ, ЗАПОВНИВШИ ПРОПУСКИ ВІДПОВІДНИМИ ДОДАТКАМИ В ДУЖКАХ

- 3.1. Такими... (якими саме?) доторками вказують на напрямок руху або блокують певну вербальну/невербальну поведінку (дотики руки до спини, легкі стискання руки та потягування кисті).

- 3.2. Міні-обійми, «виконувані» однією кистю по спині або інших сегментах тіла (голові, колінах, сідницях та ін.) мають...(яке саме?) значення.
- 3.3. Якщо доторкнутися рукою до руки незнайомця, він відчує (що саме?)..., але доторкніться рукою до його голови - і він моментально (відреагує як саме?) ...Ця реакція є цілком природною - наша підсвідомість гостро реагує на будь-яку, навіть саму ефемерну, загрозу голові. «Вторгнення» в цю область чужих рук ми готові припустити за умови вторгнення... (кого саме?). Навіть швидкий і ввічливий дотик рукою до голови, таким чином, є знаком... (чого саме?)
- 3.4. Жінка тримається за зігнуту руку чоловіка на знак того, що він...(робить що саме?). Батьки похилого віку, хворі особи та інваліди тримають за руку своїх дорослих дітей/незнайомих людей на знак... (чого саме?). Подружня пара з'єднує руки для того, щоб продемонструвати іншим...(що саме?).
- 3.5. В залежності від обсягу охопності тіла та ситуаційного контексту, суб'єктів-учасників обійми сигналізують про ... (що саме?)
- 3.6. Поцілунки можуть сигналізувати про ... (які саме?) зв'язки. Значення поцілунків залежать від сегменту доторку губ і тіла іншої людини, а також глибини проникнення губ та язика в інші частини тіла. Найінтимнішим варіантом поцілунку в таксиці вважається поцілунок.... (який саме?).
- 3.7. Скороченим варіантом поцілунку є взаємне цілування щік, які використовують... (хто саме?), і які демонструють ... (які саме?) відносини, у порівнянні з тими, які демонструє найінтимніший варіант.
- 3.8. В таксиці є представленою група так званих *статусних поцілунків*, які очікуються від... (кого саме?). Йдеться про поцілунки ... (в які саме частини тіла?) (щодо жінок), які, в цьому сенсі, також відображають ставлення до неї як до певної гендерної групи. Ці поцілунки за значенням відображають відносини протегування, поваги та підлеглості.
- 3.9. Коли двоє стикаються головами або сидять щочка до щочки, вони немов говорять... (що саме?). Додатковим сигналом до доторку голів може бути ... (що саме?), що також є маркером інтимності.
- 3.10. Цей різновид тактильних сигналів включає погладжування, пощипування, обмацування (петтінг) та ін. варіанти доторків тіла партнера рукою або іншою частиною тіла (носом, язиком ногою). Вони практично завжди мають (яке саме?) значення. В більшості випадків пестощі в публічних місцях відмаркують ...(яку саме?)

- поведінку із відповідною ... (якою саме?) мотивацією. ... (яка саме якість?)...мотивації доводиться коловим збудженням спостерігачів, якого досягають особи, які використовують цей тактильний сигнал.
- 3.11. До тактильних сигналів, які називаються... (як саме?) можна віднести найжачення волосся, покусування, затискання, штовхання, жартівливі псевдоудари, носіння на руках/плечах, сидіння на колінах тощо, які відмарковують... (що саме?)
- 3.12. Доторки власного тіла мають ...(яку саме?) спрямованість і є ... (якими саме?) в аспекті їх зв'язку із тактильними патернами батьків-дітей, в яких той, хто торкається себе, виступає щодо самого себе і... (ким саме?), і ... (ким саме?) осіб, які замінюють батьків і можуть реалізовувати щодо адресата педагогічно-виховні, соціалізаційні, терапевтичні функції).

БЛОК 4. ПРОКСИМІКА

ЗАВДАННЯ. ДАЙТЕ МОЖЛИВІ ПОЯСНЕННЯ НАСТУПНИХ ПРОКСИМІЧНИХ СИТУАЦІЙ

- 4.1. Особи з високою самооцінкою зазвичай спілкуються на ближчій відстані, аніж особи з низькою самооцінкою.
- 4.2. Групи агресивних і неагресивних юнаків достовірно різняться за відстанню, яку вони спонтанно обирають у розмові з однокурсником. Агресивні юнаки достовірно частіше вибирають відстані 50 см. і навіть менше, тобто, вони спілкуються на кордоні інтимної (0-46 см) та особистої зони (від 46 см).
- 4.3. Крім осіб, які поводять себе домінантним чином (переважно чоловіки), близьку дистанцію намагаються підтримувати також люди, які відчують потребу в афіліації та соціальній залежності (переважно жінки).
- 4.4. Дослідження проксемики показали, що в агресивній ситуації у жінок та чоловіків простежується принципово різна просторова поведінка: при загрозі жінки воліють взаємодіяти на більш далекій відстані, тоді як чоловіки часто присуваються один до одного, ніби наступаючи на супротивника.
- 4.5. Деякі особливості ситуації (наприклад обговорювана тема або тип взаємодії коли відбувається спілкування індивідів), теж впливають на розподіл персонального простору. Дослідження показують, що обговорення чогось негативного веде до збільшення дистанції, теж

- саме має місце в ситуації, коли учасники взаємодій перебувають під впливом стресу.
- 4.6. Розміри персонального простору залежать від ступеня екстравертності індивіда. Доведено, що інтровертам необхідно більше простору, аніж екстравертам, це ж стосується більш нервових людей і тих, хто звик працювати в ізоляції.
 - 4.7. Дистанція між індивідами збільшується зі зменшенням розміру приміщення, і зі збільшенням простору - навпаки, зменшується.
 - 4.8. Чоловіки воліють підтримувати велику персональну дистанцію у приміщеннях з низькими стелями та меншу у приміщеннях з високими стелями.
 - 4.9. У прямокутному приміщенні індивіди встановлюють більшу дистанцію, аніж у квадратній кімнаті, а для осіб, які розташувалися у кутку, вона є більшою, аніж для тих, хто перебуває в центрі кімнати.
 - 4.10. Люди частіше схильні торкатися один одного в темряві, аніж на світлі.
 - 4.11. Європейці відчують себе комфортно, коли площа індивідуального простору в рідкому натовпі складає близько одного квадратного метра, а в щільному натовпі - від 0,5 до 0,75 м²... Для арабів, індусів, китайців, тайців прийнятними виявляються значущими менші розміри індивідуального простору.
 - 4.12. Арабський студент, який навчається з обміну в Америці, не сприймав мовчання своїх господарів як вияв осуду і, отже, було усунути його причини, чим лише посилив своє становище. Господарі ж, у свою чергу, відповідно до норм американської культури були обурені його безпардонністю і звернулися до департаменту освіти зі скаргою, вимагаючи, щоб юнак залишив їхню хату.

ПРАКТИКУМ 8.

ТЕМА ПРАКТИКУМУ: ОСНОВИ АУДІАТОРИКИ²².

БЛОК 1. ЦЕНТР ПАРАЛІНГВІСТИЧНОЇ (АУДІАТОРНОЇ) СИСТЕМИ

Ознайомтесь із фрагментом пояснюючого тексту та виконайте завдання після нього.

Під паралінгвістикою розуміється наука, яка утворює окремий розділ невербальної семіотики і предметом вивчення якої є парамова - додаткові до мовного коду звукові коди, включені в процес мовної комунікації, і які можуть передавати у цьому процесі змістовну інформацію.

Особливість всіх паралінгвістичних засобів полягає в тому, що вони, хоч і не є мовними і не входять до системи природної мови, в значній мірі організовують і визначають комунікативний акт. Лише вкрай невелика кількість усних мовних повідомлень здатна стати фактом людської комунікації без будь-якого паралінгвістичного супроводу: паралінгвістичні засоби тією чи іншою мірою представлені в кожному усному висловленні. Майже зі стовідсотковою обов'язковістю, будучи присутніми у мові, ці засоби відрізняються несистемністю і нерегулярністю свого реального втілення.

Призначення паравербальної комунікації полягає в тому, щоб викликати у партнера ті чи інші емоції, відчуття, переживання, які необхідні для досягнення певних цілей і намірів. Такі результати зазвичай досягаються за допомогою паравербальних засобів спілкування, до яких відносяться:

- 1) **просодика** – це темп мови, тембр, висота і гучність голосу;
- 2) **екстралінгвістика** – це паузи, кашель, зітхання, сміх і плач (тобто звуки, які ми відтворюємо за допомогою голосу).

У центр паралінгвістичної системи входять:

а) окремі немовні звуки, які виходять з ротової і носової порожнин людини;

б) звукові комплекси, які виникають і беруть активну участь у різного типу фізіологічних реакціях і які в акті комунікації припускають конвенціональну семіотизацію, або набувають змісту (тобто набувають особливого контекстного значення, порівн.: нежить, кашель, плевки, гикавка, ридання, свист і т.п.);

²²При складанні завдань практикуму 8 було використано наступні першоджерела: Royatos F. Paralanguage. John Benjamins Publishing, 1993. – 487 р.

в) голос і його постійні якості, голосові особливості мови, що звучить, або гра голосом (фонації);

г) парамовні просодичні елементи, що беруть участь у процесі комунікації і сприяють організації та передачі змістової інформації (тобто те, що можна було б назвати парамовною просодикою).

До них відносяться, наприклад, емоційно акцентне виділення складів і більш великих фрагментів мовного потоку, темп мовної реалізації фраз при скандуванні, тональний рівень гучної, тихої і шепітної мови, тривалість стилю, наприклад, при тривалій промові, тривалість розділів між фонетичними синтагмами і т.п.

Важливу роль у просодичній реалізації змісту відіграють також жести і міміка, що супроводжують емоційні інтонації, насамперед при вираженні суб'єктивно-модальних (оцінних, експресивних та ін.) значень.

Наприклад, при висловленні здивування зазвичай реалізується інтонаційно-кінетичний комплекс (ІКК) з невисоким рівнем підвищення тону (ср. Куди він подівся? Просто не уявляю), плечі того, хто говорить, звичайно підняті, руки розводяться в боки, голова теж злегка відводиться в бік. Таким чином формуються своєрідні інтонаційно-кінетичні комплекси;

д) значуще мовчання й паузи.

ЗАВДАННЯ.

В запропонованому відеоматеріалі (прес-конференції Президента України із журналістами згідно посилання: https://www.youtube.com/watch?v=jK1JB7NWZ5U&ab_channel=%D0%A2%D0%A1%D0%9D) опишіть та надайте можливі пояснення центральним паралінгвістичним маркерам вербальної поведінки Президента України.

А) Опишіть просодичні особливості аудіальної поведінки Глави держави (темп мови, тембр, висоту і гучність голосу) в обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції. Запропонуйте вірогідну інтерпретацію відзначених Вами просодичних маркерів.

Б) Опишіть екстралінгвістичні особливості аудіальної поведінки Глави держави (паузи, кашель, зітхання, сміх і плач) в обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції. Запропонуйте вірогідну інтерпретацію відзначених Вами екстралінгвістичних маркерів.

В) В обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції опишіть парамовні просодичні елементи (емоційно акцентне виділення складів і більш великих фрагментів мовного потоку, темп мовної реалізації фраз при скандуванні, тональний рівень гучної, тихої і шепітної мови, тривалість стилю, наприклад,

при тривалій промові, тривалість розділів між фонетичними синтагмам і т.п.) та запропонуйте вірогідну інтерпретацію відзначених Вами маркерів парамовних просодичних елементів.

Г) в обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції опишіть інтонаційно-кінетичні комплекси (за наявності).

БЛОК 2. ПЕРИФЕРІЯ ПАРАЛІНГВІСТИЧНОЇ (АУДІАТОРНОЇ) СИСТЕМИ

Ознайомтесь із фрагментом пояснюючого тексту та виконайте завдання після нього.

До периферії паралінгвістичної системи можна віднести *вентрологічні звуки та їх параметри, звуки природи й різних механізмів або пристроїв*, які відіграють далеко не останню роль у людській комунікації.

До периферії паралінгвістичної системи належать також різноманітні звуки або звукові послідовності, які виникають під час дій людини з якимись природними об'єктами і артефактами (наприклад, звук від ляпаса, звуки оплесків, звук від удару кулаком об стіл в ситуації, коли людина розсердилася, стукіт у двері при вході в будинок), а також звуки, які виникають від контакту з людським тілом, як зі своїм власним, так і з чужим.

Ф. Пойатос, один з фахівців у галузі семіотики, антропології та теорії комунікації, вирізняє чотири основні паралінгвістичні категорії – *параметри звучання, кваліфікатори, розрінювачі (диференціатори) і альтернанти*. Параметри звучання (primary qualities, по Пойатосу) – це не впорядковані в систему основні складові (ознаки та їх комбінації) людської мови і немовних звуків, що виконують комунікативну або емотивну функцію.

До параметрів звучання відносяться, наприклад, мелодика інтоном, градації інтенсивності звуку, тривалість пауз і складів, темп, ритм, висота тону та ін. Різні характеристики звучання можуть бути обумовлені різними причинами:

а) біологічними;

Наприклад, у чоловіків зазвичай більш низький тембр голосу, аніж у жінок; у людей похилого віку в нормі голос є тихішим, аніж у молодих, а мова є більш повільною. Дитячі голоси, як правило, більш високі, чисті і мелодійні, тобто, більш дзвінкі, аніж голоси дорослих; крім того, у дітей в нормі є високою швидкість мови.

б) психологічними.

Так, у людей, які перебувають в стані вираженої депресії, інтонація є одноманітною, а мова - монотонною; у людини в стані крайнього хвилювання – причому у жінок це виявляється в більшій мірі, аніж у чоловіків, – під впливом емоційного впливу голос у розмові тремтить, часто

стає голоснішим за звичайний, доходить до крику і, як кажуть, зривається або рветься. Так, наприклад, лабіалізація в угорській мові, є одним із засобів вираження «ніжності»; особливі тональні елементи є тісно пов'язаними з певними емоціями. Такі фактори, як психологічний тип особистості, теж мають стійкі кореляції з мовними параметрами. Так, гучність і швидкість мовлення у людей-екстравертів зазвичай є вищою, аніж у інтровертів; відрізняються ці люди один від одного і манерою говоріння.

в) фізіологічними;

Прикладом впливу фізіологічних факторів є вікове ламання голосу у юнаків.

г) соціальними;

У людей, що займають більш високе місце в соціальній ієрархії, при розмові з людьми нижчого рангу темп мови зазвичай більш повільний, аніж у їхніх співрозмовників.

д) національно-етнічними та культурними;

Згідно з даними, отриманими з наукових джерел, у чорношкірих афроамериканців звук в нормі є більш сильним і повним, аніж у білих «англосаксонських» американців.

є) жанрово-стилістичними;

Існують особливі звучання, що відрізняють, наприклад, саркастичну або іронічну мову.

ж) прагматичними.

Швидкість (наприклад, втрата звичайної швидкості мови або, навпаки, прискорена мова), тембр і загальна тональність промови, особливості якісної характеристики окремих звуків і структури мовного потоку в цілому, застосування спеціальних паралінгвістичних засобів і тактик комунікативної мовленнєвої поведінки (паузи, мовні коливання і фонації, мовні пропуски і помилки, редукування або, навпаки, надмірно висока вербальна продуктивність, відмінні звукові, голосові і тональні ознаки, які свідчать про перехід від одного семіотичного коду до іншого, паралельне використання вербальних і невербальних одиниць, особливі умови і способи передачі комунікативного мовленнєвого ходу від однієї особи до іншої та ін.) відрізняють справжню мову від брехливої.

До кваліфікаторів відносяться різноманітні за своїми властивостями звуки, що зазвичай виголошуються людиною свідомо:

а) звукові ефекти – додаткові до промови модифікатори, спрямовані на досягнення певної комунікативної мети.

б) звукові ефекти і функції шепітної, часто інтимної, мови або, наприклад, жорсткого голосу, утвореного за рахунок коливань нижньої щелепи або її сильного випинання.

До розрізнявачів (диференціаторів) відносяться:

а) звуки, що розрізняють моделі поведінки або окремі компоненти моделей, в яких ці звуки є невід'ємним і важливим складовим елементом.

Прикладами розрізнявачів даного типу можуть бути зітхання, позіхання, кашель, плач, ридання, свист, сміх, шмигання носом, гикавка та багато інших. Деякі зі згаданих поведінкових форм та пов'язані з ними звуки і звукові ефекти відіграють вирішальну роль у кваліфікації міжособистісних відносин і в вираженні актуальних емоційних станів, порівн. плач і ридання в горі, звуки сміху при реалізації позитивних чи негативних відносин соціального плану, наприклад сміх лестощів або підлабузництва, сміх при знятті нервової напруги (сміх радості чи полегшення), кепкування зі співрозмовника та ін;

б) *різні патологічні звукові варіанти*; паралінгвістичні звукові та голосові засоби, які регулярно співвідносяться з обманом, маніпуляцією або мовною грою, наприклад, особлива манера вимовляння окремих слів і висловів, гра голосом.

До альтернантів відносяться немовні звуки і комбінації звуків, які протиставляються нормативним, і зустрічаються в комунікації або ізольовано, або разом з промовою. До альтернантів належать так звані кінетико-голосові форми типу горлових прочисток, клацань, фарінгальні і ларінгальні інгресії і екстресії (тобто, відповідно, «входи» повітря в легені і «виходи» повітря з легень).

Альтернанти – це, наприклад, шипіння і сипіння, звуки, що виникають при всмоктуванні повітря, звуки-заповнювачі пауз (гм, мм, е-е і т.п.), звуки, які виголошуються при замкнених зубах або широко відкритому роті, звуки від тертя і т.п.

Альтернанти характеризуються тим, що більшість з них мають лексичну і системну значущість, а тому несуть певне змістове і функціональне, насамперед регулятивне, навантаження при діалогічній взаємодії. Пор., наприклад, різноманітні «мукання», звук глибокого видиху, що позначає фізичну втому, або звук «важкого» подиху, що позначає, зокрема, щось на зразок психологічної втоми від негараздів і важкого життя або означає, що «все погано» (у зв'язку з цим можна згадати історію-анекдот про те, як двоє чоловіків ідуть в купе поїзда, якийсь час мовчать, а потім раптом обидва по черзі глибоко зітхають. І тоді перший з пасажирів вимовляє: «Ну, що, може, вже досить нам говорити про політику?»).

ЗАВДАННЯ.

В запропонованому відеоматеріалі (прес-конференції Президента України із журналістами згідно посилання) опишіть та надайте можливі пояснення периферійним паралінгвістичним маркерам вербальної поведінки Президента України.

А) Опишіть параметри звучання в аудіальній поведінці Глави держави (мелодику інтоном, градації інтенсивності звуку, тривалість пауз і складів, темп, ритм, висота тону та ін.) в обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції. Запропонуйте вірогідну інтерпретацію відзначених Вами параметрів звучання та їх можливі

причини (біологічні, психологічні, фізіологічні, соціальні, національно-культурні та ін.).

Б) Опишіть в ключові кваліфікатори в аудіальній поведінці Глави держави в обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції. Запропонуйте вірогідну інтерпретацію відзначених Вами кваліфікаторів.

В) В обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції опишіть наявні розрізнявачі (диференціатори) та запропонуйте вірогідну інтерпретацію їх значення.

Г) в обраному Вами епізоді з комунікації із будь-якими двома журналістами/журналістками з прес-конференції опишіть ключові альтернанти та запропонуйте вірогідну інтерпретацію їх значення.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Завдання 1. Відзначте повністю неправильний варіант відповіді

- А) Спічрайтінг досліджує всі акти мовлення, які ми зазвичай реалізуємо (включаючи повсякденні розмови, пости в соцмережах і т.п.)
- Б) Спічрайтінг в предметній площині стосується виключно промов політиків.
- В) Спічрайтінг стосується будь-якої спрямованої комунікації, яка має відповідну інтенцію (програмно-цільову установку) впливу, закладену в письмових та усних промовах.

Завдання 2. Чим відрізнятиметься логіко-аристотелівська модель риторики від софістичної (маніпулятивної)? Оберіть лише один варіант правильної відповіді

- А) Аристотель наполягав на тому, що в будь-якій промові є важливою не істина і благо, а перемога над адресатом
- Б) Софісти вважали, що істина і переконання є важливішими за перемогу в суперечці
- В) Логіко-аристотелівська модель риторики є зорієнтованою на дотримання законів логіки, переконання і досягнення істини.

Завдання 3. Риторика як «мистецтво зваблення» і маніпулювання адресатом через витончене мовлення було започатковано (оберіть лише один варіант правильної відповіді)

- А) Аристотелем
- Б) Ю. В. Романенком
- В) Квінтіліаном

Завдання 4. Риторика відрізняється від спічрайтингу тим, що (оберіть лише один правильний варіант відповіді) :

- А) Спічрайтінг стосується лише письмових промов, а риторика – виключно усних;
- Б) Спічрайтінг стосується промов політиків, а риторика – промов всіх інших акторів комунікації;

В) Спічрайтінг стосується промов, в які є закладеними відповідні програми впливу, в той час як риторика може мати предметом дослідження всі інші промови, в яких відсутня спеціальна програма впливу.

Завдання 5. Регуляторними категоріями комунікації (модусами комунікації) є (оберіть чотири правильні варіанти відповіді)

- А) Мода
- Б) Тренди
- В) Соціальні уявлення
- Г) Логос
- Д) Дикція політичного діяча
- Є) Етос
- Ж) Конкуренція між слухачами і глядачами
- З) Пафос
- І) Стандарти комунікації
- К) Екзис

Завдання 6. Визначте правильний зміст регуляторних категорій (модусів, вимірів) комунікації, вказавши обрані Вами літери чотирьох правильних варіантів відповіді із завдання 5 і розташували їх навпроти варіантів А, Б, В, Г цього завдання.

- А) Зовнішність комунікатора, організація фізичного простору комунікації.
- Б) Емоційна насиченість комунікації
- В) Логічна складова мовлення та вимір його істинності
- Г) Кредитність комунікатора, довіра до нього з боку цільової аудиторії

Завдання 6. Вкажіть, в чому саме, на Вашу думку, виявляються відмінності між переконанням та навіюванням в комунікації (оберіть лише один правильний варіант відповіді):

- А) Переконання є логічним інструментом доведення, а навіювання – етичним;

Б) Переконання передбачає і припускає опору на пафос, а навіювання – на логос;

В) В переконанні екзис переважає над логосом, а в навіюванні – етос над пафосом;

Г) Всі наведені вище варіанти є невірними.

Завдання 7. Оберіть правильне визначення інтимізації в спічрайтіngu (оберіть лише один правильний варіант відповіді):

А) Інтимізація – це прийом, розрахований на використання паралогізмів;

Б) Інтимізація – це підлаштування предмету промови до комунікативних потреб цільової аудиторії;

В) Інтимізація має відношення до інтимних тем (зокрема – сексуальності) в політичних промовах

Г) Всі наведені вище варіанти є невірними.

Завдання 8. Із наведеного нижче переліку розділів риторики та елементів універсальної композиційної схеми усної промови викресліть ті, які є зайвими (щонайменше три варіанти):

А) Сугестія

Б) Елокуція

В) Медитація

Г) Акція

Д) Меморія

Є) Пропозиція

Ж) Інвенція

З) Контраверсія

І) Диспозиція

Завдання 9. Визначте правильний зміст розділів риторики та елементів універсальної композиційної схеми усної промови, вказавши

обрані Вами літери чотирьох правильних варіантів відповіді із завдання 8 і розташували їх навпроти варіантів А, Б, В, Г, Д цього завдання.

А) розділ риторики та елемент універсальної композиційної схеми усної промови, предметом дослідження (композиціювання) якого є розробка предмету промови та визначення її цільової установки;

Б) розділ риторики та елемент універсальної композиційної схеми усної промови, предметом дослідження (композиціювання) якого є побудова структури промови, визначення її вступної, основної та заключної частин;

В) розділ риторики та елемент універсальної композиційної схеми усної промови, предметом дослідження (композиціювання) якого є забезпечення виразності промови та підбір відповідних засобів ефективного вираження думки оратора;

Г) розділ риторики та елемент універсальної композиційної схеми усної промови, предметом дослідження (композиціювання) якого є пробне виголошення промови перед будь-якою аудиторією та урахування паравербальних її складників (жестики, міміки оратора, темпу промови, пауз тощо)

Д) розділ риторики та елемент універсальної композиційної схеми усної промови, предметом дослідження (композиціювання) якого є використання відповідних інструментів запам'ятовування промови.

Завдання 10. Визначте елементи, які є зайвими в структурі аргументації і позначте їх знаком «-«:

А) Засоби доведення;

Б) Засоби орнаментування

В) Теза;

Г) Форма (спосіб зв'язку тези та аргументів);

Д) Сугестія

Є) Аргументи.

Завдання 11. Визначте ключові форми аргументації, позначивши зайві і неправильні форми нижче знаком «-«

- А) дедуктивна форма;
 - Б) Індуктивна форма
 - В) Традиційна форма;
 - Г) Дипломатична аргументація;
 - Д) Маніпулятивна аргументація;
 - Є) Аналогія
 - Ж) Лінійно-стадійна (лінійно-генетична, історична) аргументація
- 3) Концентрична аргументація.

Завдання 12. Коли дехто в промові, замість наведення фактів, теоретичних доведень або ж апеляцій до цінностей наводить думку вищого керівництва, то це називається (визначте лише один з варіантів відповіді):

- А) Аргументом до людини;
- Б) Аргументом до авторитету;
- В) Аргументом до мас;
- Г) Аргументом до жалю.

Завдання 13. Коли дехто в промові розхвалює будь-яку особу або спільноту замість виголошення предмету і суті промови, то він використовує (визначте лише один з варіантів відповіді):

- А) Аргумент до жалю;
- Б) Аргумент до сили;
- В) Аргумент до людини;
- Г) Аргумент до вигоди.

Завдання 14. Політик А розпочав свою промову з перерахування фактів, які треба було прийняти до уваги цільовій аудиторії. Опісля викладення фактів він перейшов до озвучення ключових положень (тез) стосовно предмету промови. Використана політиком А форма аргументації є:

- А) дедуктивною;
- Б) індуктивною;
- В) Лінійно-стадійною (історичною);
- Г) Традуктивною (аналогією)
- Д) Жоден з варіантів відповіді не є вірним.

Завдання 15. Політик Б в своїй промові повторював одні і ті самі тези в різних стилістичних варіаціях. Використана політиком Б форма аргументації є:

- А) дедуктивною;
- Б) індуктивною;
- В) Лінійно-стадійною (історичною);
- Г) Традуктивною (аналогією)
- Д) Жоден з варіантів відповіді не є вірним.

Завдання 16. Політик С розпочав свою промову з викладення загальних положень, які підтверджував низкою конкретних фактів. Використана політиком С форма аргументації є:

- А) дедуктивною;
- Б) індуктивною;
- В) Лінійно-стадійною (історичною);
- Г) Традуктивною (аналогією)
- Д) Жоден з варіантів відповіді не є вірним.

Завдання 17. Політик Д. в своїй промові спочатку порівнював декілька фактів (кейсів) одне з одним, потім перейшов до узагальнень на основі порівняння. Використана ним форма аргументації поєднує в собі елементи:

- А) індуктивної та дедуктивної;
- Б) концентричної та аналогічної (традуктивної);

- В) лінійно-стадійної (історичної) та концентричної;
- Г) маніпулятивної та індуктивної;
- Д) жоден з варіантів не є вірним.

Завдання 18. Визначте форму аргументації в уривку з промови К. Аннана перед Генеральною Асамблеєю ООН від 21.09.2004.

«...Більша частина зведення Хаммурапі зараз вважається до неможливості суворою. Однак на його плитах вигравірувані принципи правосуддя, які визнавалися - хоча й зрідка виконувалися в повному обсязі - практично кожною людською спільнотою з його часу: - правовий захист незаможних; - обмеження щодо сильних, аби вони не могли пригнічувати слабких; - закони, які ухвалюються публічно та відомі всім. Це зведення було визначною віхою в боротьбі людства за створення ладу, за якого не сила буде робити правим, а право робитиме сильним. Багато країн, що представлені в цьому залі, можуть з гордістю вказати 18 на їх власні основоположні документи, які втілюють цю концепцію. І ця Організація - ваша Організація Об'єднаних Націй - заснована на тому ж самому принципі. Проте сьогодні верховенство права знаходиться під загрозою у всьому світі. Знову й знову ми спостерігаємо, як безсоромно ігноруються основні закони - закони, які наказують поважати безвинне життя, поважати цивільних осіб, вразливих, особливо дітей. Ось всього лише кілька кричущих та типових прикладів: В Іраці ми бачимо, як здійснюються холоднокрівні розправи над цивільним населенням, а людей, які надають допомогу, журналістів та інших некомбатантів беруть у заручники та вбивають у найбільш варварський спосіб. У той же час ми бачили, як в Іраці ганебно принижують ув'язнених. У Дарфурі ми бачимо, як переміщаються цілі групи населення і як знищуються їх домівки, у той час як згвалтування використовується як навмисна стратегія. На півночі Урганди ми бачимо, як калічать дітей та як їх змушують брати участь в актах невимовної жорстокості. У Беслані ми бачили, як дітей взяли в заручники і як з ними жорстоко розправились. В Ізраїлі ми бачимо, як мирні жителі, включаючи дітей, стають навмисними жертвами палестинських бомбістів-самогубців. А в Палестині ми бачимо, як знищуються будинки, конфіскуються землі і непотрібними жертвами надмірного застосування Ізраїлем сили стають цивільні громадяни. І по всьому світу ми бачимо, як людей готують до подальших таких актів за

допомогою пропаганди ненависті, спрямованої проти євреїв, проти мусульман, проти будь-якої людини, яку можна назвати такою, що не входить до твоєї групи...»

Завдання 19. Прочитайте наведену нижче промову. Виділіть використані в промові фігури та тропи та аргументи від пафосу (неадекватну аргументацію).

Ємма Уотсон

ВІН ДЛЯ НЕЇ

Промова в ООН 2014 Я звертаюсь до вас тому, що потребую вашої допомоги. Ми хочемо покінчити з нерівністю статей – і зробити все, щоб кожен долучився до цього. Це перша така кампанія в ООН: ми хочемо спробувати зарядити енергією якомога більше хлопців та чоловіків, аби ті допомагали відстоювати гендерну рівність. І ми не просто хочемо поговорити про це – а й зробити це відчутним. Півроку тому мене призначили послом доброї волі ООН. І що більше я розповідала людям про фемінізм – то більше усвідомлювала, що боротьба за права жінок часто сприймається як синонім ненависті до чоловіків. І якщо є щось, у чому я залізно впевнена – то це в тому, що так бути не повинно. За визначенням, фемінізм – це “віра в те, що чоловіки та жінки повинні мати однакові права й можливості. Це теорія політичної, економічної та соціальної рівності статей”.

Я почала замислюватись над гендерними стереотипами, коли у вісім років мене називали “владною” лише тому, що я хотіла ставити вистави, які ми влаштовували для своїх батьків – тоді як мої брати відмовлялися.

Коли в 14 років певні види ЗМІ почали створювати довкола мене ореол сексуальності. Коли у 15 мої подруги залишали свої спортивні секції, тому що не хотіли виглядати “м’язистими”. Коли у 18 років мої друзі-хлопці виявились неспроможні висловлювати свої почуття. Я вирішила, що я феміністка – і це не було для мене чимось неприродним. Але мої недавні дослідження показали, що слово “фемінізм” стало непопулярним. Що я поповнила ряд жінок, чия риторика видається занадто різкою, агресивною, непривабливою і націленою проти чоловіків. Але чому це слово таке

некомфортне? Я з Британії та думаю, що це правильно, коли як жінка я отримую таку ж платню, як і мої колеги-чоловіки. Я думаю, що це правильно – самій вирішувати, що робити зі своїм тілом. Думаю, це правильно, коли жінки через мене, як посередника, залучені до процесу прийняття рішень у моїй країні. Думаю, це вірно, що я отримую 51 стільки ж поваги в суспільстві, як і чоловіки. Але, на жаль, можу сказати, що нема жодної країни у світі, яка гарантувала б жінкам усі ці права. Жодна країна світу не може заявити, що вона досягла рівності статей. Я сприймаю ці права як загальнолюдські, але ж я – з числа щасливчиків. Моє життя привілейоване, бо мої батьки не любили мене менше через те, що я донька.

Моя школа не обмежувала мене тому, що я дівчина. Мої вчителі не вважали, що я не досягну стільки ж, як чоловіки, тому що одного дня я можу народити дитину. Всі ці люди – послі доброї волі, які зробили мене такою, якою я є тепер. Вони могли не знати цього, але вони і є найщирішими феміністами. І нам потрібно більше таких. Якщо ви досі не любите це слово – значення має не воно, а ідея та наміри, які за ним стоять. Тому що не всі жінки мають такі права, як маю я. Насправді і таких дуже мало. 1997-го Гіларі Клінтон зробила знамениту промову в Пекіні про права жінок. На жаль, багато з того, що вона хотіла змінити, досі є проблемами. Але найбільше мене вразило те, що лише третина її слухачів була чоловіками. Як ми можемо спричиняти зміни у світі, якщо до розмови запрошено лише одну його половину? Чоловіки – я хотіла б використати цю можливість, щоб запросити до діалогу й вас. Бо рівні права статей – це також і ваша проблема. Я була свідком того, що роль мого батька як, власне, батька, суспільство цінувало менше – хоча як дитина я потребувала його присутності так само, як і маминої. Я бачила молодих хлопців, які страждали від розумових хвороб і боялись просити про допомогу – адже так вони виглядатимуть менш “мужніми”. Мабуть, тому в Сполученому Королівстві самогубство є найпоширенішою причиною смерті чоловіків від 20 до 49 років. Від суїциду гинуть частіше, ніж від ДТП, раку й коронарної хвороби серця. Я бачила, як чоловіки ставали вразливими й невпевненими в собі через викривлене розуміння того, чим є успіх. Отже, чоловіки потерпають від браку рівності так само, як і жінки. Ми нечасто говоримо про те, як чоловіків обмежують гендерні стереотипи, але я бачу, що проблема існує. І якщо її прибрати, ситуація зміниться й для жінок – адже це логічний наслідок. Якщо чоловікам не доведеться бути агресивними для достойного сприйняття в суспільстві, жінкам не доведеться бути такими покірними. Якщо в чоловіків зникне

потреба контролювати – жінкам не доведеться ставати контрольованими. І 52 чоловіки, й жінки мусять мати право бути чутливими. І чоловіки, й жінки повинні мати свободу бути сильними. Пора сприймати статі не як два протилежні набори ідеалів. Якщо ми припинимо визначати один одного за тим, чим ми не є й почнемо визначати за тим, ким ми ж справлі – зможемо всі бути вільнішими.

Саме для цього ООН і започаткувало нову ініціативу. Заради свободи. Я хочу, щоб чоловіки усвідомили це. Щоб їхні доньки, сестри й матері змогли бути вільними від упереджень, і так само щоб їхні сини отримали дозвіл бути чутливими й людяними. Відновити в собі ті сторони особистості, які вони занедбали – і таким чином стати більш повними версіями себе. Ви, може, думаєте: що знає ця дівчина з “Гаррі Поттера”? Хто випустив її на цю сцену? Це хороше питання. Повірте мені, я задавала його й собі. І не впевнена, що маю досить розуміння, аби бути тут. Усе, що я знаю – це те, що мені болить ця проблема. І я хочу допомогти їй вирішити. Після того, як я чимало побачила в якості посла доброї волі, й оскільки зараз маю шанс, я відчуваю себе зобов’язаною дещо додати. Англійський політик Едмунд Бюрке сказав: “Усе, що треба для тріумфу зла – це щоб хороші люди нічого не робили”. Коли я нервувалась, виголошуючи цю промову, і в моменти сумнівів я твердо казала собі: хто ж, як не я. І коли, як не тепер. Якщо у вас з’являються схожі сумніви – сподіваюсь, ці слова допоможуть. Тому що в дійсності, якщо ми нічого не робитимемо – знадобиться 75 років, щоб платня чоловіків та жінок за одну й ту ж роботу зрівнялася. 15,5 мільйони дівчат у наступні 16 років вийдуть заміж іще зовсім дітьми. І з теперішніми темпами не раніше 2086 року всі дівчата з африканських сіл зможуть отримати середню освіту. Якщо ви вірите в рівність – ви можете бути одним із тих мимовільних феміністів, про яких я казала. І за це я аплодую вам. Дякую.